

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**JAPONYA’NIN RESMİ YARDIM KURUMU (ODA)’NIN
TÜRKİYE’DE UYGULADIĞI KALKINMA YARDIMLARININ
KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEDE BİR STRATEJİ
OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ**

S. Elçin KORKUT

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2010

**JAPONYA’NIN RESMİ YARDIM KURUMU (ODA)’NIN TÜRKiYE’DE
UYGULADIğI KALKINMA YARDIMLARININ KADIN YOKSULLUğU İLE
MÜCADELEDE BİR STRATEJİ OLARAK DEğERLENDİRİLMESİ**

S. Elçin KORKUT

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2010

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

12 Ocak 2010

Senem Elçin KORKUT

KABUL VE ONAY

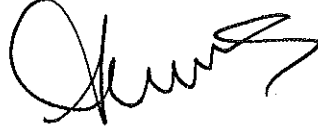
Senem Elçin KORKUT tarafından hazırlanan “Japonya’nın Resmi Yardım Kurumu (ODA)’nın Türkiye’de Uyguladığı Kalkınma Yardımlarının Kadın Yoksulluğu İle Mücadelede Bir Strateji Olarak Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışma, 12 Ocak 2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

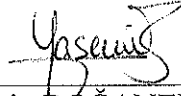
Prof.Dr. Nalan BÜYÜKKANTARÇIOĞLU (Başkan)

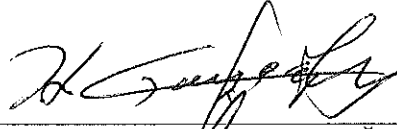
Prof.Dr. Gülay ARIKAN (Danışman)

Doç.Dr. Arzu ŞENER

Doç.Dr. Yasemin DOĞANER

Yrd.Doç.Dr. Halim ÇAVUŞOĞLU

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. İrfan ÇAKIN
Enstitü Müdürü

Bu çalışma, Sevgili Anneannem ve Dedem, Cemile AKTURAN ve Remzi AKTURAN'a ve Sevgili Babaannem ve Büyükbabam, Şerife KORKUT ve Nejat KORKUT'a ithaf edilmiştir...

ÖZET

KORKUT, Senem Elçin. *Japonya'nın Resmi Yardım Kurumu (ODA)'nın Türkiye'de Uyguladığı Kalkınma Yardımlarının Kadın Yoksulluğu İle Mücadelede Bir Strateji Olarak Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

Japonya Hükümeti, Adıyaman İli ve Ankara'nın Doğanatepe İlçesi'nde toplum merkezleri oluşturmak isteyen kuruluşlara onarım ve ekipman desteği sağlayarak, bölgelerde yaşayan dezavantajlı konumdaki kadınların temel insani ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamıştır. Bu bölgelerde desteklenen iki toplum merkezinin katılımcılar üzerindeki etkisi ve etkinliği, sözkonusu tez çalışmasının kapsamını oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında, her iki bölgeye saha araştırmaları yapmak üzere gidilmiş ve toplam 38 kişiye yarı yapılandırılmış mülakat uygulanmıştır. Elde edilen veriler, küreselleşme, kapitalizm, sosyal dışlama, ataerkil sistem, annelik rolü ve kadın yoksulluğu teorileri kapsamında değerlendirilmiştir. Araştırmanın bir bütün olarak ele alınabilmesi için, Türkiye'nin yoksullukla mücadele yaklaşımına ve Japonya'nın Resmi Yardım Programı'nın içeriğine kısaca değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Yoksulluk, Kadın Yoksulluğu, Stigma, Ataerkil Sistem, Küreselleşme, Para Kazanan Modeli, Kapitalizm, Bağışlayıcı (Donör) Ülkeler, Kalkınma Yardımı, İnsan Güvenliği

ABSTRACT

KORKUT, Senem Elçin. *Evaluating Japan's Official Development Assistance Program in Turkey As A Strategy on Fighting Against Feminization of Poverty*, Master's Thesis, Ankara, 2010.

The Japan Government has provided renovation and equipment support to establishments which would like to create community centers in Adıyaman and Doğantepe District of Ankara especially aiming to meet the diverse needs of women living in these regions. Impact and efficiency of these granted two community centers form the basis of the research. Field visits to relevant regions were paid and half – structured interviews were carried out with total 38 persons within the scope of the research. Obtained datas were evaluated within the scope of globalization, capitalism, social exclusion, patriarchal system, motherhood role and feminization of poverty theories. It was also shortly mentioned on Turkey's approach to fighting against poverty and content of Japan's Official Assistance Program in order to handle the researchentirely.

Key Words

Poverty, Feminization of Poverty, Stigma, Patriarchal System, Globalization, Breadwinner Model, Capitalism, Donor Countries, Development Assistance, Human Security

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
1. GİRİŞ	1
2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ	5
2.1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	5
2.1.1. Araştırmanın Konusu	5
2.1.2. Araştırmanın Önemi	8
2.1.3. Araştırmanın Amacı	9
2.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	10
2.2.1. Araştırmanın Soru Cümleleri	11
2.2.2. Evren ve Örneklem Seçimi	13
2.2.3. Veri Toplama Teknikleri	13
3. LİTERATÜR	16
3.1. YOKSULLUK VE KADIN YOKSULLUĞU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	16
4. KURAMSAL ÇERÇEVE	20
4.1. KAPİTALİZM VE KÜRESELLEŞME İLE İLGİLİ TEORİLER.....	20
4.1.1. Marx ve Kapitalizm Kuramı	20
4.1.2. Bauman, Giddens, Pokalof, Deacon ve Robertson’a Göre Küreselleşme ...	21
4.2. YOKSULLUK İLE İLGİLİ TEORİLER	26
4.2.1. Goffman ve Stigma Kavramı	27
4.2.2. Bora ve Fodor’un Yoksulluk & Hane İçi İlişkiler Yaklaşımı	29
4.2.3. Huppats, Bourdieu ve Kültürel / Sembolik Sermaye	31
4.2.4. Pokaloff, Lie & Lund ve Kadın Yoksulluğu Kavramı	33
4.2.5. Petula Sik Ying Hon ve Toplumsal Cinsiyet Sosyalleşmesi.....	37
4.2.6. Acker ve Demren’e Göre Ataerkil Yapı ve Maskülen Düzen	38
4.2.7. Nancy Chodorow	43
5. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	50
Sosyal Problem (Social Problem)	50
Yoksulluk (Poverty):	50
Kadın Yoksulluğu (Feminization of Poverty):	50
Para Kazanan Modeli (Breadwinner Model):	50
Stigma:	50
Toplumsal Cinsiyet (Gender):	51
Ataerkil Sistem (Patriarchal System):	51
Kadın Girişimciliği (Women Entrepreneurship):	51
Küreselleşme (Globalization):	51
Kapitalizm (Capitalism):	51

Neo-Liberalizm:	51
İnsan Güvenliği (Human Security):	51
Kalkınma Yardımı (Development Assistance):	52
Donör Ülkeler (Donor Countries):	52
Yerel Aktör (Local Actor):.....	52
Hedef Grup (Target Group):	52
Mesleki Eğitim Merkezi (Vocational Training Center):.....	52
6. TÜRKİYE’DE YOKSULLUKLA MÜCADELE	53
6.1. TÜRKİYE’DE KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEYE YÖNELİK FAALİYETLER.....	55
7. JAPONYA’NIN RESMİ YARDIM PROGRAMI (ODA)	57
7.1. TÜRKİYE’DE YEREL PROJELER İÇİN HİBE YARDIMI PROGRAMI (GGP).....	60
7.1.1 Adıyaman Belediyesi Adıyaman Çok Amaçlı Toplum Merkezi’ nin (ÇATOM) Geliştirilmesi Projesi.....	62
7.1.2 Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı Ankara Altındağ Cumhuriyet Evi Projesi.....	63
8. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI ve SINIRLILIKLARI	64
9. SORU CÜMLELERİNİN YANITLANMASI	66
9.1. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınların demografik özellikleri nelerdir?.....	66
9.2. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınların anne olmayı seçmelerinde eşleriyle veya çevreleriyle olan iletişim sorunlarının etkisi olmuş mudur?	67
9.3. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar çocuklarını geleneksel cinsiyet rollerine göre mi yetiştirmektedirler?	70
9.4. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar işgücüne katılmada hangi engeller ile karşılaşmaktadırlar?	72
9.5. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar yaşlı ve çocuk bakımı konusunda ek bir sorumluluk altında bulunmakta mıdırlar?	73
9.6. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar hangi meslek dallarında çalışmak istemektedirler?.....	75
9.7. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar işe girme sürecinde cinsiyet farklılıklarının rolünü nasıl görmektedirler?	76
9.8. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınların çalışmayı seçmemelerinde kişisel tercihlerinin rolü nedir?.....	78
9.9. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar gelenekselleşmiş cinsiyet rolleri hakkında ne tür düşüncelere sahiptirler ve ataerkillik sistemin bu düşüncelerdeki yeri nedir?.....	80
9.10. Bu kadınlar yardım kuruluşlarına başvurmak vb. taleplerde bulunmak için sorumlu mudurlar?	88
9.11. Kadınlar gelecekları ile ilgili nasıl bir algıya sahiptirler?.....	88

9.12. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar gelir düzeyi ve yaşanılan mekan açısından sosyal dışlanmaya maruz kalmakta mıdır?	93
9.13. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınların örgütlülük düzeyi var mıdır?.....	97
9.14. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar isteklerini siyasi bir dil ile ifade edebilmekte midirler?	97
9.15. Çevresel düzenlemeler ve temel hizmetler,Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınların ihtiyaçlarını karşılamakta mıdır?.....	98
9.16. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerinde yapılan faaliyetler neticesinde kadın yoksuluğu ile mücadele konuları (kadının istihdamı, kadın girişimciliği ve kadının sosyal ve ekonomik hayata katılımındaki engeller, işverenlerin toplumsal cinsiyet yaklaşımı) kapsamında somut, gözle görülebilir çıktılar oluşmuş mudur?.....	98
10. BULGULARIN SINANMASI	102
11. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	108
KAYNAKÇA.....	114
EK 1: YARI YAPILANDIRILMIŞ SORU KAĞIDI – ADIYAMAN / ANKARA – DOĞANTEPE.....	128
EK: 2 : ARAŞTIRMA SAHALARINA AİT FOTOĞRAFLAR.....	134
ÖZGEÇMİŞ	137

KISALTMALAR DİZİNİ

ODA: Japan Official Development Assistance (Japonya'nın Resmi Mali Yardım Programı)

UNDP : United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)

CFCU: Central Finance and Contracts Unit (Merkezi İhale ve Finans Birimi)

ANAÇEV: Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı

ÇATOM: Çok Amaçlı Toplum Merkezi

GAP: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Projesi

ILO: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)

AB: Avrupa Birliği

DAKAP: Doğu Anadolu Kalkınma Programı

IMF: International Monetary Foundation (Uluslararası Para Fonu)

ISKUR: Türkiye İş Kurumu

GGP: Grant Assistance for Grasroots Projects Programme (Yerel Projeler İçin Hibe Yardımı Programı)

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

MOFA Japan: Ministry of Foreign Affairs of Japan (Japonya Dış İşleri Bakanlığı)

1.GİRİŞ

Yoksulluğun küresel tanımına göre günde 1 Amerikan dolarının altında hayatını idame ettirmeye çalışan kişiler yoksul sayılmaktadırlar. Dünyada 1.3. milyar kişinin bu sınırdan veya bu sınırın altında olduğu tahmin edilmektedir (Hill, 1999; 140).

Yoksulluk, birkaç yüzyıllık bir geçmişi olan eski bir sorundur ve günümüze kadar soruna karşı ilginin değişik zaman ve mekânlar açısından büyük dalgalanmalar gösterdiğini görmekteyiz (Şenses, 2006; 44). Yoksulluk konusuna karşı ilgi 1900’lü yılların başlarında artan işsizlik olgusuyla birlikte yeniden canlanmıştır. Bu ilgi, 1940’lı yıllarda, büyük ölçüde az gelişmiş ülkelere kaymış ve az gelişmişlik olgusuyla özdeşleşmiştir (Şenses, 2006; 35).

Kimi araştırmacılara göre yoksulluğun kaynağı; kapitalizm ile oluşan küresel sistem, modern yoksulluğun daimi sorunları sosyal dışlanmaya çeviren dinamik bir süreç olması (Mingione, Aktaran Bugra; Keyder, 2008; 262) ve özellikle 1980’li yıllardan itibaren artan dış yardımların etkinliğinin, ülkeleri çıkmaza sokmasıdır (Dambiyoso, Aktaran Bugra; Keyder, 2008; 262) - ki bu durum, Chang’e göre (2007) donör ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere uyguladığı bir “merdiveni geri itme” politikasının bir sonucudur. Bununla birlikte, 147 ülkenin devlet ve hükümet başkanlarının katıldığı Birleşmiş Milletler Binyıl Zirvesi’nde yoksulluk içinde yaşayan insan sayısının 2015 yılına kadar yarıya indirilmesi yönünde ilke kararına uyamayacağı açıkça görülmektedir.

Yeni yüzyılda, sosyal sınıflar işgücüne katılım ve gösterilen emek ile oluşmaktadır. Şenses’e göre (2006) yoksul olmak ve “diğerleri” gibi ihtiyaçlarını rahatça karşılayamamak bir suç olarak görülmektedir. Bu nedenle, sosyal sınıfın alt kısmında yer alanlar; yaşadıkları mahalle, gelir düzeyi, sosyal ihtiyaçların karşılanamaması gibi göstergeler ile sosyal dışlanmaya maruz kalabilmekte ve sosyal hayata tam olarak katılamamaktadırlar.

Geniş ve karmaşık yapısı nedeniyle günümüzde yoksulluk olgusunun artık farklı açılardan ele alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Özellikle, yoksulluğun etkisinin en yoğun şekilde hissedildiği kadınlar açısından literatüre “kadın yoksulluğu” *“feminization of poverty”* kavramının yeni bir olgu olarak girdiğini görmekteyiz.

Dünyada yaklaşık 1 milyar okur-yazar olmayan insanın, üçte ikisi kadındır, dünya çocuklarının üçte biri eğitim desteğine ulaşamamaktadır ve çoğunluğunun Afrika’da yaşadığı yaklaşık 85 milyon kız genital müdahalelere zorlanmaktadır (Kakad, 2000; 118). Bununla birlikte, kadınların güvenlik çemberi kırılmış ve bazı durumlarda gözardı edilmişlerdir (Smith, 2008;3). Kadınlara yönelik özel politikaların oluşturulması ve yetkili kurum ve kuruluşların kadınların ekonomik ve sosyal hayata etkin bir şekilde dahil edecek faaliyetleri teşvik etmesi gereklidir.

Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) verilerine göre, 31 Aralık 2009 itibariyle 72 561 312 nüfusa sahip Türkiye, 2009 Birleşmiş Milletler İnsani Gelişim Endeksi’nde açıklanan verilere göre (sağlıklı ve uzun yaşam, bilgiye erişim ve yaşam standardı boyutları açısından) 182 ülke içerisinde 79. sıradadır. Türkiye, kadınların ekonomik ve politik hayata aktif katılımını ölçen 2009 Cinsiyet Güçlendirme Ölçütü’ne (GEM) göre ise, 109 ülke arasında 101. sırada, yani sondan sekizinci olmuştur.

İstihdam, kadınların sosyal ve ekonomik gelişimi için doğrudan bir etken olmasa da, önemli bir göstergedir. TÜİK Ekim 2009 yılı verilerine göre, Türkiye genelinde işsizlik yüzde 13, istihdam yüzde 42,4, işgücüne katılma oranı yüzde 48,8’dir. Kentte istihdam oranı yüzde 39,7, işgücüne katılma oranı yüzde 45,6 olmuştur. Özellikle bu oranlar; alınan mesleki eğitimlerin iş çevrelerince tanınmaması ve iş dünyasının ihtiyaçlarını karşılayamaması nedenleriyle eğitimsiz ve niteliksiz kesim için daha da vahimdir.

Bununla birlikte, Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) 2008 yılı sonu yayımladığı göstergelere göre, kadınların işgücüne katılımı % 25.4’tür. Kadınların %49’u tarımda, %13’ü sanayide ve %35’i hizmet sektöründe istihdam edilmektedir. Verilerden hareketle, Türkiye’nin insani yatırım ve cinsiyet eşitliğinin güçlendirilmesi için daha fazla çaba harcaması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Özellikle düşük seviyedeki mesleki

beceri, ataerkil aile yapısı, çocuk, yaşlı bakımı vb. kadın istihdamını engelleyen sorunların çözümünü de kapsayan çok acil ve etkili önlemleri alması gerektiğini bir kez daha görebiliriz.

Kadın gelirindeki eşitsizlik ve iş bulamamak, kadınları sorular sormaya yöneltmektedir. Bununla birlikte, çocuk ve yaşlı bakımı sorumlulukları, ataerkil yapı, geleneksel olarak yüklenilmiş roller, kadının sosyal ve ekonomik gelişimine engel olarak görülmekte, ek olarak kadının ev bütçesinin idaresi gibi evsel yükümlülükleri sosyal hayat içerisinde doğrudan bir baskı ile karşılaşmalarına ve dışlanmayı daha fazla hissetmelerine neden olmaktadır.

Bununla birlikte, kadın yoksulluğu ile doğrudan ilişkili olan çocuk yoksulluğu ile ilgili bilgilerin de içaçıcı olmadığını görmekteyiz. Dünyada 15 yaş altındaki çocukların %34'ü yoksulluk riski altındadır (Eurostat 2003; Adar, 2007;17). Türkiye'de yaşayan 15 yaş altındaki çocukların %35'inin yoksulluk riski ile karşı karşıya kaldığını belirtebiliriz (Eurostat 2003; Adar, 2007;17). Bu durum, kadın ve çocukların sosyal dışlanmasıyla sonuçlanmaktadır (Kakad, 2000; 118). Yeni bir olgu olan kadın yoksulluğu ile ilgili yapılan çalışmaların gerekliliği bir kez daha ön plana çıkmaktadır.

Türkiye'de kadın yoksulluğu ile mücadelede mikrokredi teşvikleri, mesleki eğitimin yaygınlaştırılması, sosyal projelere desteklerin artması gibi faaliyetler düzenlenmektedir. Bu faaliyetler, kadınların yaşamında etkin olsalar da oluşan aksaklıkların acil olarak çözülmesi gereklidir. Japonya Hükümeti, Türkiye'de 2000 yılından itibaren uyguladığı hibe programı kapsamında, toplumda yaşayan dezavantajlı kesimlerin temel insani ihtiyaçlarının karşılanmasını hedeflemiştir. Programda, kadın yoksulluğu ile ilgili olarak mikrokredi kullanımı, mesleki eğitimlerin verilmesi, atölyelerin kurulması ve istihdam projeleri gibi bir çok alanda yenilikçi projeler desteklenmektedir. Türkiye'de mevcut olanaklar ve sınırlılıklar kapsamında şimdiye kadar genellikle yetenek geliştirmeye yönelik eğitim merkezleri projeleri hayata geçirilmiştir. Özellikle, mikrokredi alanında belirli bir sistemin ve mevzuatın olmaması, mikrokredi veren sivil toplum örgütlerinin kapasitelerinin yetersizliği, istihdam projelerinin somut çıktılar taşıyamamaları ve eğitim

verme düzeyinde kalmaları, az gelişmiş illerde proje üretme kapasitesinin az olması sözkonusu programın etkinliğini sınırlandırmıştır.

Tez kapsamında, yoksulluk olgusuna “*kadın yoksulluğu*” özelinde yaklaşarak, konu üzerinde önemli rol oynayan ataerkil sistemin getirdiği yükümlülükler, gelir eşitsizliği, geleneksel roller vb. etkenlerin sorgulanmasına ve ortaya çıkan tabloda Türkiye’de uygulanan Japonya dış yardım politikasının yoksullukla mücadeledeki etkinliğinin değerlendirilmesine çalışılacaktır. Bununla birlikte, pek çok ülkede mevcut koşullara göre çeşitli faaliyetlerin desteklendiği programın, Türkiye’de karşılaştığı güçlüklerle değinilerek, bu güçlüklerin ortadan kaldırılmasının kadın yoksulluğunu gidermede ne ölçüde faydalı olabileceği tartışılacaktır.

Tez çalışmasının, yoksulluk sorunun çözümünde küçük bir katkının olması araştırmacının, araştırma sürecini uygulamasında itici bir güç olmuştur.

2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

2.1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

2.1.1. Araştırmanın Konusu

2009 yılı verilerine göre 72 561 312 nüfusa sahip Türkiye, 2009 Birleşmiş Milletler İnsani Gelişim Endeksi'nde açıklanan verilere göre (sağlıklı ve uzun yaşam, bilgiye erişim ve yaşam standardı boyutları açısından) 182 ülke içerisinde 79. sıradadır. Bu sonuç çerçevesinde, Türkiye'nin insani yatırıma devam etmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ortalama yaşı 28.3 olan genç bir nüfusa sahip olması, hızlı kentleşme oranının %70 olması beklenen bir ülke olarak, Türkiye'nin gelişim seviyesini ilerletmesi kaçınılmaz olmalıdır (Hayat Boyu Öğrenmenin Geliştirilmesi Hibe Programı Başvuru Rehberi, www.cfcu.gov.tr).

Türkiye, gelişmişlik seviyesinin yakalanmasında önemli bir adım olan yoksullukla mücadele konusuna yaklaşımında Avrupa Birliği uyum süreci ve yerel ve küresel işbirlikleri aracılığıyla çözüm üretmeye devam etmektedir.

Türkiye, 1968 yılından itibaren geliştirdiği ve 5'er yıllık hazırladığı kalkınma planları çerçevesinde çeşitli alanlarda stratejiler geliştirmekte ve yapılan faaliyetleri bu plana göre yorumlamaktadır. 9. Kalkınma Planı, özellikle Avrupa Birliği (AB) uyum süreci ve vurgusu içerisinde "İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye" vizyonu çerçevesinde hazırlanmıştır (9. Kalkınma Planı, 2007). 2007 yılında yayınlanan bu planda, plan öncesi dönemdeki gelişmeler değerlendirildiğinde genel görünüşün sabit kaldığı kabul edilmekle birlikte; gelir dağılımı ve yoksullukla mücadele alanında mevcut

politikaların iyiye gittiği yönünde bir çıkarım ile karşılaşılabılır. Ancak, 9. Kalkınma Planı'nda yoksullukla mücadele ana başlığı altında çok fazla bilginin yer almadığını ve konu ile ilgili bütüncül bir bakış açısının yakalanamadığını görebiliriz.

Yoksulluğun; sürdürülebilir kalkınma, istihdam, eğitim, sağlık ve çalışma hayatı politikalarının yer aldığı çok boyutlu bir yaklaşımla çözülebileceği düşünülmektedir. Yoksulluk riski altında bulunan bireylerin ve toplulukların yaşam standartlarının iyileştirilmesi, ekonomik ve sosyal hayata katılması ve bu dezavantajlı kesimlere yönelik tedbir mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Yoksullukla mücadelenin temel bileşenleri olarak; bütüncül politika eksikliği, istihdam ve gelir eşitsizliği problemleri, sosyal dışlanmanın önlenmesi ve kurumsal kapasite yetersizliğini belirtebiliriz.

İstihdam, yoksulluğun doğrudan bir nedeni olmasa da konunun incelenmesinde önemli bir göstergedir. Türkiye'de ekonomik büyümeye karşın işsizlik oranı hâlâ %13 dolaylarındadır. Özellikle bu oran; alınan mesleki eğitimlerin iş çevrelerince tanınmaması ve iş dünyasının ihtiyaçlarını karşılayamaması nedenleriyle eğitimsiz ve niteliksiz kesim için daha da vahimdir. Çalışma çağındaki nüfus, 1980 yılından itibaren 24 milyonu bulmasına rağmen 6 milyon kapasiteli istihdam yaratılabılmıştır (Hayat Boyu Öğrenmenin Geliştirilmesi Hibe Programı Başvuru Rehberi, www.cfcu.gov.tr).

Bununla birlikte; yoksulluk, kadınlar üzerinde daha da derin izler bırakmaktadır. Konunun önemi bilimsel araştırmalarda "*kadın yoksulluğu*" kavramı ile ele alınmaktadır. Kadınlar, yoksulluk durumunda toplum tarafından daha fazla baskı altında kalmakta ve yoksulluğun yıkıcı etkileriyle baş etmede daha fazla sorumluluk altında bulunmaktadır. Özellikle, hasta ve çocuk bakımı gibi yükümlülükler, geleneksel olarak yüklenilmiş roller, sosyal dışlanmaya daha fazla maruz kalma, istihdam, gelir eşitsizliği, nitelikli iş gücünün az olması gibi çalışma hayatının getirdiği kısıtlamalar konu üzerinde etkin olan önemli faktörlerdir.

Birleşmiş Milletler'in 2009'da yayımladığı Cinsiyet Güçlendirme Ölçütü'ne göre Türkiye, 109 ülke içerisinde 101. sırada yer almıştır. Bununla birlikte, TUIK Ekim 2009 yılı sonu yayımladığı göstergelere göre, erkeklerin işgücüne katılımı yüzde 71.2 iken kadınların işgücüne katılım oranı yüzde 27.1'dir. Yukarıdaki verilerin ışığında, Türkiye'nin kadın yoksulluğu ile ilgili olarak özellikle düşük seviyedeki mesleki beceri, ataerkil aile yapısı, çocuk, yaşlı bakımı gibi kadın istihdamını engelleyen sorunların çözümünü de kapsayan çok acil ve etkili önlemleri alması gerektiğini bir kez daha görebiliriz.

Türkiye; sosyal güvenlik reformu, mesleki eğitimlerin çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması, kadın girişimciliği ve mikrokredi destekleri, mesleki eğitime katılım teşvikleri, sosyal merkezler gibi faaliyetler aracılığıyla yoksullukla mücadele sorununa çözüm üretme arayışındadır. Bu süreçte, 2000'li yılların başından itibaren etkisini arttıran, Avrupa Birliği uyum süreci, yabancı misyonlar, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı gibi uluslararası organizasyonların destekleri ve çalışmaları önemli bir paya sahip olmuştur.

Yukarıda belirtilen yabancı misyonlardan biri olan Japonya Hükümeti, kalkınmakta olan ülkelerde çeşitli ihtiyaçları karşılamak üzere tasarlanmış kalkınma projelerine yönelik bir mali yardım programı sunmaktadır. Yerel Projeler İçin Hibe Yardımı (GGP) olarak adlandırılan bu program, sivil toplum kuruluşları ve belediyeler gibi çeşitli kuruluşlarca önerilen projeleri geri ödemesiz bir mâli yardımla desteklemektedir. Proje kapsamında, 2008 yılına kadar değişik kategorilerde toplam 13 proje desteklenmiştir.

Tez çalışması kapsamında; Japonya Hükümeti'nin, göç alan ve göçten etkilenen bölgelerde oluşturduğu ve destek verdiği kadınlara yönelik toplum merkezlerinin (Bu projelerden tez kapsamına girecek olanlar; 2008 yılında \$ 53.287 tutarında desteklenen ve Adıyaman Belediyesi tarafından yürütülen " Adıyaman Çok Amaçlı Toplum Merkezinin Geliştirilmesi" Projesi ve 2006 yılında \$ 75. 999 tutarında desteklenen ve Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı tarafından yürütülen "Altındağ Cumhuriyet Eğitim Evi" Projesi'dir) yapılarının ve etkinliklerinin yoksullukla

mücadele kapsamında bir strateji olarak kullanılıp kullanılmayacağı tartışılacaktır. Bu projelerin seçilme nedeni; proje bölgelerinde ataerkil aile yapısının baskın olması, kadın istihdam oranlarının düşük olması, kadının güçlendirilmesine yönelik projeler olmaları, güçlü uygulayıcılar tarafından yürütülmeleri ve hibe programı çerçevesinde iyi örnek olarak sunulmalarıdır.

Araştırma kapsamında, ilgili literatür bilgilerine yer verildikten sonra, araştırmanın kuramsal çerçevesinin ilk bölümde Küreselleşme Teorisi ve Kadın Yoksulluğu özelinde Yoksulluk Teorileri'nin bir çerçevesi çizilecek, bir sonraki kısımda Japonya'nın Resmi Yardım Programı'nın genel olarak stratejisi incelenecektir. İzleyen bölümde, Türkiye'nin yoksullukla mücadele stratejilerine değinildikten sonra, son bölümde saha araştırmaları sonuçlarına yer verilecektir.

2.1.2. Araştırmanın Önemi

Japonya Dışişleri Bakanlığı'nın 2007 Mali yılı için çıkardığı ve yıllık stratejilerin belirtildiği bilgi dökümanında; küreselleşmenin ve beraberinde getirdiği sosyal ve insan güvenliğinin sağlanması sorunlarının mâli yardım stratejisi üzerinde nasıl etkili olduğu çarpıcı bir şekilde anlatılmıştır (MOFA Japan ODA White Paper; 23). Küreselleşme; günümüz dünyasında ülkeleri bir çok sosyal önlem almalarını sağlayan, tüm insanlığı ve toplulukları etkileyen ve ülkelerin mâli yardım önceliklerini saptamasında etkin bir süreçtir. Türkiye'de 1990'lı yılların başından itibaren etkisini hızla gösteren küreselleşme olgusu ve bununla beraber ülkenin yaşadığı sosyal sorunların çözümüne yönelik dış kaynak destekli faaliyetlerin incelenmesi, çalışmaya güncel bir yön katacaktır.

Tez sürecinin en önemli aşamalarından biri olan literatür tarama sürecinde göze ilk çarpan nokta, tez konusu kapsamı ile ilgili olarak ulusal çapta şu ana kadar bir çalışma yapılmamış olmasıdır. Genel anlamda Japonya'nın mâli yardımları ile ilgili ulusal ve uluslararası boyutta çalışmalar olmasına rağmen, bu yardımların kalkınma ile ilişkisini inceleyen çalışmalar uluslararası literatürde azdır ve bu çalışmalarda, sorunların genel anlamda "iktisadi" bakış açısıyla ele alındığı görülmektedir.

Bununla birlikte, çalışmanın belkemiğini oluşturan “kadın yoksulluğu”, hem küresel hem de Türkiye literatüründe incelenmesi gereken yeni ve önemli bir konudur. Japonya Resmi Kalkınma Yardım Programı (ODA)’nın yoksullukla mücadele politikasının Türkiye’deki yaklaşım çerçevesinde ele alınması ve programın etkisinin değerlendirilmesiyle “kadın yoksulluğu” kavramına “sosyolojik” açıdan bakılarak konu ile ilgili alandaki literatüre katkı sağlanması düşünülmektedir.

2.1.3. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı, orta gelişmişlik çizgisinde olan Türkiye’nin yoksullukla mücadelede bir araç olarak, ODA’nın kadınların güçlendirilmesine yönelik stratejisinin kullanılıp kullanamayacağının değerlendirmesini yapmak ve ortaya çıkan verileri kapitalizm, küreselleşme, sosyal dışlanma ve - kadın yoksulluğu özelinde - yoksulluk teorileri çerçevesinde yorumlamaktır.

Özellikle düşük gelir seviyesindeki, ataerkil aile yapılarının yoğun olduğu bölgeleri etkileyen kadın yoksulluğu olgusuyla birlikte, Türkiye’nin ileriki dönemlerde yoksulluğu azaltıcı, uzun vadeli ve etkin planlar oluşturması gerekmektedir. Gittikçe artan nüfus yoğunluğu, köyden şehir merkezine ve büyükşehirlere iç göçlerin artması, işsizlik oranı ve cinsiyet eşitsizliğine dayalı toplumsal düzen gibi sorunların hızlı ve etkin bir politika ile çözümlenmelidir. Türkiye, GAP, DAKAP gibi bölgesel gelişmeye dayalı projeler üretmesine rağmen, yoksullukla mücadele konusunda hâlâ bütüncül bir bakış açısı geliştirememiştir. Konu üzerinde belirli bir politika oluşmamış, birbirlerinden bağımsız olarak uygulanan projeler çoğu zaman sözkonusu problemleri azaltmaya / yok etmeye yönelik olmamıştır. Bununla birlikte, yerel kuruluşların kapasitesinin yetersiz oluşu, nitelikli memur azlığı ve bu kuruluşların buldukları bölgenin problemlerine çözüm üretememeleri karşılaşılan diğer problemlerdir. Tez çalışması, ODA stratejisinin Türkiye’nin uzun dönemli – ve sürdürülebilir programların oluşmasındaki olası rolünü değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, bu politika çerçevesinde yoksullukla mücadelede nesnel bir bakış açısı kazanılabilecektir.

2.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Öncelikle, sözkonusu mali yardımın temel unsurlarının belirlenmesi, desteklenen projeler ve bölgeler hakkında bilgi toplanması ve Türkiye’de yoksullukla mücadele olgusuna ilişkin yapılan çalışmalar hakkında veri elde edilmesi amacıyla belgeler üzerinden inceleme yapılmıştır. Bununla birlikte, konu ile ilgili literatür taranmış ve gözlem tekniği ve yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Çalışma “durum saptayıcı” araştırma niteliğindedir.

Araştırma, nitel özellik taşımaktadır. Nitel araştırma, araştırılacak problemlere “niçin” sorusunu sorar ve elde edilen bulguları “anlamaya” yöneliktir. Nitel araştırma yöntemi önemli olduğu kadar tartışmaya açık, araştırmacının katılımının ön planda olduğu bir süreci içerir. Nitel araştırmanın amacı, değişkenleri ölçmekten ziyade daha önceden keşfedilmemiş ilişkileri görmektir.

Araştırma sürecinde toplanan veriler; çevresel ve algısal düzeyde değişkenlik gösterebilmektedir. Bu bağlamda nitel araştırmanın aşamalarında, araştırmacı ve araştırılanın konumu ve etkileşimi göz ardı edilemez.

Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve döküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008; 39).

Nitel araştırmada saha gezileri önemli bir yer tutmaktadır ve araştırmacı aktif olarak araştırma sürecine katılmaktadır. Nitel araştırma, bilginin ve araştırmacının özellikleri bakımından ele alındığında bilginin değerlendirme ve yapılandırma süreçleri yanında araştırmacının aktiflik ve kişilik boyutları ön plana çıkmaktadır. Nitel araştırma, araştırmacı ile araştırılan arasındaki, bilginin sürekli artışı sağlayan dönüşümsel bir süreçtir. Nitel araştırmanın diğer özellikleri olarak;

bütüncül yaklaşımın benimsenmesini, tümevarımcı analizi, doğal ortamın korunmasını ve esnek yapılanmayı belirtebiliriz.

2.2.1. Araştırmanın Soru Cümleleri

Araştırma kapsamında 16 soru cümlesinin cevapları sınanacaktır:

1) Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınların demografik özellikleri nelerdir?

2) Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınların anne olmayı seçmelerinde eşleriyle veya çevreleriyle olan iletişim sorunlarının etkisi olmuş mudur?

3) Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar çocuklarını geleneksel cinsiyet rollerine göre mi yetiştirmektedirler?

4) Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar işgücüne katılmada hangi engeller ile karşılaşmaktadırlar?

5) Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar yaşlı ve çocuk bakımı konusunda ek bir sorumluluk altında bulunmakta mıdırlar?

6) Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar hangi meslek dallarında çalışmak istemektedirler?

7) Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar işe girme sürecinde cinsiyet farklılıklarının rolünü nasıl görmektedirler?

8) Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınların çalışmayı seçmemelerinde kişisel tercihlerinin rolü nedir?

9) Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar gelenekselleşmiş cinsiyet rolleri hakkında ne tür düşüncelere sahiptirler ve ataerkillik sistemin bu düşüncelerdeki yeri nedir?

10) Bu kadınlar yardım kuruluşlarına başvurmak gibi taleplerde bulunmak için sorumlu mudurlar?

11) Kadınlar gelecekle ilgili nasıl bir algıya sahiptirler?

12) Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar gelir düzeyi ve yaşanan mekan açısından sosyal dışlanmaya maruz kalmakta mıdır?

13) Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınların örgütlülük düzeyi var mıdır?

14) Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu’nun (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar isteklerini siyasi bir dil ile ifade edebilmekte midirler?

15) Çevresel düzenlemeler, temel hizmetler Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınların ihtiyaçlarını karşılamakta mıdır?

16)Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu’nun (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerinde yapılan faaliyetler neticesinde kadın yoksulluğu ile mücadele konuları (kadının istihdamı, kadın girişimciliği ve kadının sosyal ve ekonomik hayata katılımındaki engeller, işverenlerin toplumsal cinsiyet yaklaşımı) kapsamında somut, gözle görülebilir çıktılar oluşmuş mudur?

2.2.2. Evren ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın evrenini, tez çalışması kapsamında ele alınacak olan iki proje sahası; Ankara (Doğantepe) ve Adıyaman (Merkez) oluşturmuştur. Ekim 2009 tarihinde Adıyaman ve Ankara’da saha araştırması yapılmıştır. Adıyaman ve Ankara’da saha gezilerine ayrılacak zaman toplam 10 gün ile sınırlı olmuştur.

Yukarıda belirtilen illerde yerleşik olan ve mevcut projeler kapsamında mesleki eğitim ve sosyal merkezlerden yararlanan – Adıyaman’da 21 katılımcı ve Ankara’da 18 katılımcı olmak üzere - toplam 39 kişiye yarı yapılandırılmış mülakat uygulanmıştır.

2.2.3. Veri Toplama Teknikleri

Araştırmada ayrıntılı bir literatürden yararlanılmış ve uygulama aşamasında gözlem ve yarı yapılandırılmış mülakat teknikleri kullanılmıştır. Mülakat ve gözlem, nitel araştırmanın belkemiğini oluşturan önemli tekniklerdir.

Gözlem tekniği, herhangi bir ortamda verilerin elde edilebilmesi için detaylı bir tanımlama olarak belirtilebilir. Gözlem, doğal gözlem ve laboratuvar ortamında yaratılan yapay gözlem olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yazılı kaynaklar, fotoğraflar, videolar ve çeşitli malzemeler gözlem tekniğinin unsurlarını oluşturmaktadır.

Mülakat, önceden belirlenen sorular aracılığıyla soru sorma ve yanıtlama aşamalarından oluşur ve en sık kullanılan tekniklerden birisidir. Bu süreç hem araştırmacının hem de veri kaynağı olan kişi veya kişilerin karşılıklı etkileşimi ile oluşmaktadır. Yarı yapılandırılmış mülakatta, seçenekli soruların yanında ayrıntılı veri toplanılmasını amaçlayan açık uçlu sorular vardır.

Bir mülakat görüşmesinde araştırmacı, insanların yaşam dünyaları hakkında kendilerinin ne söylediklerini, bakış açılarını ve fikirlerini kendi kelimeleriyle ifade etmelerini dinler, onların çalışma koşulları, aile hayatı, hayalleri, umutları hakkında görüşlerini öğrenir. Nitel mülakat, dünyayı katılımcının bakış açısından anlama ve tecrübelerinin anlamını keşfetme girişimidir (Kvale, 1996; 1).

Mülakatın odak noktası ise “derinlerdeki bir bilgi”dir. Ancak, bu derinlerdeki bilgi de katılımcının dünyasındaki anlamların arasında aranmaktadır. Nitel mülakatın esas değeri onun esnekliği ve olası cevaplara açık olmasında yatmaktadır. Bu noktanın bütün süreç boyunca göz önünde bulundurulması ve buna göre çalışmayı değerli ve kullanışlı kılacak temel yapıların oluşması gereklidir. Kvale (1996; 81-108) mülakatın; tematize etmek, tasarlama, mülakat görüşmesi, transkript çıkarma, analiz, doğrulama ve raporlama olmak üzere yedi aşamadan oluştuğunu belirtmiştir.

Aşağıda yer alan tabloda, yarı yapılandırılmış soru kağıdında bulunan soruların, araştırmanın soru cümlelerine ilişkin dağılımı belirtilmiştir. Soru kağıdı Ek:1’de görülebilmektedir:

Tablo 1:Yarı yapılandırılmış soru kağıdında bulunan soruların, araştırmannın soru cümlelerine ilişkin dağılımı.

Soru	Soru Cümlesi	Soru	Soru Cümlesi	Soru	Soru Cümlesi
1	Soru Cümlesi 1	14	Soru Cümlesi 3	39.1	Soru Cümlesi 8
2	Soru Cümlesi 1	15	Soru Cümlesi 3	40	Soru Cümlesi 11
3	Soru Cümlesi 1	16	Soru Cümlesi 8	41	Soru Cümlesi 13
3.1	Soru Cümlesi 1	16.1	Soru Cümlesi 8	42	Soru Cümlesi 13
4	Soru Cümlesi 1	17	Soru Cümlesi 8	42.1	Soru Cümlesi 13
5	Soru Cümlesi 1	18	Soru Cümlesi 10	42.2	Soru Cümlesi 13
5.1	Soru Cümlesi 1	19	Soru Cümlesi 10	43	Soru Cümlesi 12
5.2	Soru Cümlesi 1	20	Soru Cümlesi 10	44	Soru Cümlesi 12
5.3	Soru Cümlesi 1	21	Soru Cümlesi 10	45	Soru Cümlesi 12
6	Soru Cümlesi 1	22	Soru Cümlesi 2	45.1	Soru Cümlesi 12
7	Soru Cümlesi 1	22.1	Soru Cümlesi 2	46	Soru Cümlesi 12
7.1	Soru Cümlesi 1	22.2	Soru Cümlesi 2	46.1	Soru Cümlesi 12
7.2	Soru Cümlesi 2	23	Soru Cümlesi 9	47	Soru Cümlesi 15
7.2.1	Soru Cümlesi 2	24	Soru Cümlesi 9	47.1	Soru Cümlesi 15
7.2.2.	Soru Cümlesi 2	25	Soru Cümlesi 5	48	Soru Cümlesi 15
7.2.3	Soru Cümlesi 2	26	Soru Cümlesi 5	49	Soru Cümlesi 14
7.3	Soru Cümlesi 2	27	Soru Cümlesi 8	50	Soru Cümlesi 15
8	Soru Cümlesi 3	28	Soru Cümlesi 8	50.1	Soru Cümlesi 15
8.1	Soru Cümlesi 3	29	Soru Cümlesi 8	51	Soru Cümlesi 16
8.2	Soru Cümlesi 3	30	Soru Cümlesi 8	52	Soru Cümlesi 16
8.3	Soru Cümlesi 4	31	Soru Cümlesi 8	53	Soru Cümlesi 8
9	Soru Cümlesi 5	31.1	Soru Cümlesi 8	53.1	Soru Cümlesi 8
9.1	Soru Cümlesi 5	31.2	Soru Cümlesi 8	53.2	Soru Cümlesi 8
9.2	Soru Cümlesi 7	32	Soru Cümlesi 10	54	Soru Cümlesi 16
9.3	Soru Cümlesi 5	32.1	Soru Cümlesi 10	55	Soru Cümlesi 16
9.4	Soru Cümlesi 6	32.2	Soru Cümlesi 10	55.1	Soru Cümlesi 16
9.4.1	Soru Cümlesi 6	33	Soru Cümlesi 10	56	Soru Cümlesi 16
10	Soru Cümlesi 16	34	Soru Cümlesi 11	56.1	Soru Cümlesi 16
10.1	Soru Cümlesi 16	35	Soru Cümlesi 11	57	Soru Cümlesi 16
11	Soru Cümlesi 7	36	Soru Cümlesi 11	58	Soru Cümlesi 16
11.1	Soru Cümlesi 7	36.1	Soru Cümlesi 11	59	Soru Cümlesi 16
12	Soru Cümlesi 8	37	Soru Cümlesi 10	59.1	Soru Cümlesi 16
12.1	Soru Cümlesi 8	38	Soru Cümlesi 10	60	Soru Cümlesi 16
13	Soru Cümlesi 3	39	Soru Cümlesi 8		

3. LİTERATÜR

3.1. YOKSULLUK VE KADIN YOKSULLUĞU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

* BAUMAN, Zygmunt. (1999). *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*. İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Küreselleşme sürecinin oluşumuna ve mevcut sistemdeki hakimiyetine değişik bir açıdan yaklaşan kitapta Bauman, ulus devlet otoritesinin günümüzde nasıl etkisizleştiğinden ve mekan-zaman ikileminin yok olmasıyla yeni algı sisteminin oluşumundan başlayarak küreselleşmeye dair teorisini açıklamaktadır.

* CHANG, Ha Joon. (2007). *Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü*. İstanbul, İletişim Yayınları.

Kitapta, uluslararası ajansların geliştirmekte olan ülkelere yönelik uyguladığı ilerleme kriterlerinin aslında bir şekilde “merdiveni geri itme” politikası olduğundan bahsedilmekte ve geliştirmekte olan ülkelerin dış yardımlar almadan nasıl ilerleyebileceği hakkında görüşler dile getirilmiştir.

* McLUHAN, Marshall. (2001). *Gutenberg Galaksisi Tipografik İnsanın Oluşumu*. Yapı Kredi Yayınları.

McLuhan’a göre yazının icadı, uygarlık sürecine geri dönülmesi çok zor olan bir yön vermiştir. Yazının icadı sonucunda oluşan “Uygarlık” artık teknik olarak, kabile bağlarından kopmuş, görsel değerlerin düşünce ve eylem örgütlenmesinde birincil önem kazandığı insanı tanımlamak üzere kullanılmak zorundadır.

* ROBERTSON, Roland. (1999). *Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*, Bilim ve Sanat Yayınları.

Robertson'a göre modern küreselleşmenin iki yükseliş devresi 1870-1920 ve 1960'ların ortalarına dayanmaktadır. Küresel modernleşme kültürü, günümüzdeki toplumları modernleşme fikrine yöneltmektedir. Modernleşme fikri, bu toplumların kimliklerini devam ettirmek için yapılan baskılarla bağlantılıdır. Robertson, küreselleşmeyi "Dünya Düzeni İmgesi" olarak nitelendirir ve kitabında küreselleşmenin dört türünü açıklamaktadır.

* Japonya Dışişleri Bakanlığı, Japonya'nın Resmi Yardım Kurumu Raporu, Tokyo 2006 (MOFA Japan, ODA White Paper).

Japonya Hükümeti, gelişmekte olan ülkelere uyguladığı kalkınma yardımlarına ilişkin az sayıda yayın hazırlamıştır. Bu yayınlardan en geniş kapsamlı olanı, 2007 yılında yayımlanan ve tüm dünyada uygulanan mali yardımların değerlendirilmesinin yapıldığı rapordur. Raporda; küreselleşme ve gelişmekte olan ülkelerin durumu, ortaya çıkan insan güvenliği sorunsalı ve dış yardımların etkinliği konularında oldukça yararlı bilgiler sunulmuştur.

* BUĞRA, Ayşe; KEYDER Çağlar, (2003). *United Nations Development Programme, Report Prepared For the United Nations Development Programme: New Poverty And the Changing Welfare Regime of Turkey*. Ankara, United Nations Development Programme.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) 2005 yılında özel olarak çıkarttığı raporda göç alan ve sanayileşmiş bölgelerde, özellikle İstanbul temel alınarak, yoksulluğun içinden yeni bir kavram olarak ortaya çıkan " yeni yoksulluk" kavramından bahsedilmiş ve ilgili kuruluşların dikkatinin çekilmesi amaçlanmıştır. Raporda, özellikle devletin yoksulluk konusuna yaklaşımı eleştirilmektedir.

* ŞENSES, Fikret. (2006). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul, İletişim Yayınları.

Sözkonusu çalışmada yoksulluğun küreselleşmeyle birlikte etkisinin artmasına değinilmiş ve bu konu ile ilgili Dünya Bankası (WB), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi uluslararası organizasyonların çalışmaları yer almıştır. Bununla birlikte, sosyal bilimciler için yoksulluk değerlendirme ölçütleri, ölçme-değerlendirme kriterleri vb. önemli yöntemsel bilgiler yer almaktadır.

* IŞIK, Oğuz; PINARCIOĞLU, Melih. (2008). *Nöbetleşe Yoksulluk*. İstanbul, İletişim Yayınları.

Yazarlar tarafından İstanbul'un Sultanbeyli ilçesinde yapılan araştırmalar sonucunda literatüre kazandırılan, ve nöbetleşe yoksulluk olan adlandırılan bu yoksulluk türü, kentin çeperinde, özellikle de kentte kaçak yapılaşma türü gelişmelerle eklenen kesimde varolan yoksulluğu ifade etmek için kullanılmaktadır. Nöbetleşe yoksulluk kavramı, eşitsiz güç ilişkileri temelinde, kentli yoksul kesim içinde bir grubun diğerinin üzerinden zenginleşmesini, refahını arttırmasını betimlemektedir. Kitapta bu yeni kavramın açıklamaları yanı sıra yoksulluk olgusunun oluşmasında siyasetin rolü ele alınmaktadır.

* SÖNMEZ, Mustafa. (19989). *Bölgesel Eşitsizlik*. İstanbul, Alan Yayınları.

Kitapta, Türkiye'nin yedi (7) bölgesine ait temel demografik göstergelerin yanı sıra gelir eşitsizliği, istihdam gibi yoksulluğun göstergelerine ilişkin istatistiksel verilere yer verilmiştir.

* Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK). (2006). *Kadın İstihdamı Zirvesi*, İstanbul.

2006 yılında düzenlenen zirvenin çıktıları içerisinde kadın yoksulluğu ile mücadelede etkin çözüm yolları yer almaktadır.

* ŞENER, Ülker. (2009). *Kadın Yoksulluğu*. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı

Yazara göre, yoksulluğun zamana ve mekana bağlı olarak göçmen olmakla, belli etnik gruplara-azınlıklara ya da belli bir sosyal sınıfa mensup olmakla ilişkisi bulunmaktadır. Ancak bütün bu grupların içinde yer alan kadınlar ve erkekler yoksulluğu farklı bir biçimde yaşamakta, yoksulluk süreci kadın ve erkekleri farklı biçimlerde etkilemektedir. Söz konusu çalışmada, kadın yoksulluğuna ilişkin detaylı istatistiki veriler, kadın yoksulluğuna ilişkin teoriler ve soruna ilişkin analizler yer almaktadır.

4. KURAMSAL ÇERÇEVE

4.1. KAPİTALİZM VE KÜRESELLEŞME İLE İLGİLİ TEORİLER

4.1.1. Marx ve Kapitalizm Kuramı

Marksist model, toplumsal gerçeğin öğeleri arasındaki iki temel kategorinin birbirinden ayrılması üzerine kurulmuştur; toplumsal öğelerden bir kısmı tabanı oluşturur, bunlar da üst yapıları meydana getiren diğer öğeleri yaratırlar. Marksistlere göre toplumsal sistemlerin tabanını üretim güçleri oluşturur. Duverger'e göre, üretim güçleri, bir yandan üretim araçlarının ve tekniklerin tümünden, öbür yandan, üretimin uygulandığı maddelerden ve son olarak da insanın emek gücünden meydana gelir. Bu şekilde tanımlanan üretim güçleri, belirli üretim biçimlerine ve üretime bağlı toplumsal ilişkilere yol açarlar; bunların tümü diğer bütün toplumsal ilişkileri belirler (Duverger, 1998; 252-253).

Marks, bir çeşit tabakalı bir piramit önermiştir. Her düzeydeki ilişkiler, daha alt düzeydeki ilişkiler tarafından belirlenecektir: üretim güçleri, üretime ilişkin üretim ilişkilerini, üretim biçimi; toplumsal örgütlenmenin tümünü, siyasal sistemi, düşünceleri, değerleri, hukuku, kültürleri, sanat biçimlerini vb. etkileyecektir. Üretim araçlarının mülkiyetine sahip olanlar, yaşamak için emek güçlerinden başka bir şeyleri olmayanların ürettiklerinin bir kısmına el koyarak onları sömürürler. Emek gücüne, işçinin varolabilmesi için gereken en az ücreti verirler ve onun ürettiği artık değeri kendilerine saklarlar. Buradan iki sınıf arasındaki çelişki doğar. Bu durum da bir savaş alanını ortaya çıkaran bir oluşumdur (Buğra, 2008; 67).

Kapitalizm, Marksist model içerisinde yerini bulmuş bir kavramdır. Marx'ın analizine göre insanların sahip olduğu mal ve mülkler, insanın üretim için gösterdiği emekten önce gelmektedir. Çalışanlar, üretim araçları ve mülksüzleşmişlerdir. Emek ve mülkiyet arasında doğrudan bir ilişki olmaması yeni bir tür olan "özgür emek" in ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çalışanın nesnellliğini kaybederek soyut emek haline gelmesi, Buğra'ya göre toplumsallığını kaybetmesi, artık toplumun,

onun belirli bir yerinde duran bir parçası olarak tanımlamamasına ve piyasa koşullarında bulabildiği işi kabul etmesine ya da dilencilığe veya soygunculuğa mahkum olmasına neden olmuştur (Buğra, 2008; 32).

Kapitalizm, para kazanmak için emek gösteren insanları çalıştırmaya odaklı bir sistemdir. Sistem içerisinde, gelir düzeyi düşük olan insanlar daha çok çalışmaya teşvik edilmekte, iş bulunamaması durumunda çalışmayan veya çalışamayan kesimi doğrudan toplumdan dışlayan ve “ötekileştirilen” bir yapı egemen olmaktadır. Bu nedenle, yoksulluk olgusunun ortaya çıkmasında çalışmayan veya beklenen standartları karşılayamayanlara yönelik ciddi yaptırımı olan kapitalist sistemin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Bu sistemde insanlar birincil sorun alanıdır. Bu nedenle, uluslararası yardım politikalarında yoksullukla mücadeleye katkıda bulunmak insani gelişim seviyesinin artması ve kalkınmayı hızlandırmak amacıyla donörlerin ilgi odağı olmaktadır. Bununla birlikte, kapitalist sistemin ataerkil özellikler taşıması ve sisteme dahil olamayan kadınlar açısından daha da yıkıcı sonuçlar ortaya çıkarması, çağdaş sosyolojinin odaklandığı önemli olgulardan birkaçıdır.

4.1.2. Bauman, Giddens, Pokalof, Deacon ve Robertson’a Göre Küreselleşme

1980’lerin başından itibaren karşı karşıya kaldığımız küreselleşme süreci, günümüzde ekonomiden siyasete insan ilişkilerinden kültür çalışmalarına kadar her noktada etkisini hissettirmektedir. Bauman’ın dediği gibi Dünyanın kaçamayacağı kaderi olduğu “küreselleşme”den herkes küreselleşmekte ve küreselleşiyor olmak tüm küreselleşmişler için üç aşağı beş yukarı aynı anlama gelmektedir (Bauman, 2006; 7). Günümüz bilgi çağında, toplumun her kesiminde “küresel köy” (McLuhan, 2001) kavramından alıntılar bulmaktayız. Artık kendimizi “dışarıdaki” dünya ile daha uyumlu hissedip, tüm insanlık ile birlikte aynı televizyon programlarını izleyebiliyoruz, aynı modayı takip edebiliyoruz ve hatta dünya piyasalarında benzer ekonomik krizler yaşayabiliyoruz.

Deacon'a (Bugra; Keyder, 2008; 101) göre, küreselleşme geçen yirmi yıl içerisinde hızlanmış olan şu süreçleri içermektedir; Para ticaretine dayanan kısa vadeli yabancı yatırım akışları, daha uzun vadeli doğrudan yabancı yatırım, ticaret önündeki engelleri daha da azaltmayı amaçlayan politikalar eşliğinde dünya ticareti, uluslararası şirketlerle özdeşleşmiş küresel üretimin ve ticaretin payı, kısmen üretim ve hizmet teknolojisindeki değişimler nedeniyle küresel karşılıklı bağlanma, insanların ticaret ve çalışma amaçlı hareketi, televizyon ve internetin dahil olduğu yeni iletişim biçimlerine küresel erişim. Bu süreçler kuşkusuz kapitalizmle birlikte gelişen sanayi toplumunun bir sonucu olarak meydana gelmişlerdir.

İnsanın insana duyduğu kaçınılmaz ihtiyacın toplumsal olguya dönüşmesi sonucu ortaya çıkan sanayi süreci ve kapitalizmin gelişmesiyle, toplumun yeni dönüşümünde insanın insanlarla olan sanayi toplumundaki ilişkisi, yerini toplumların toplumlarla olan ilişkisine bırakmaktadır. Oluşan bu yeni süreç küreselleşme olarak tanımlanmaktadır.

Küreselleşmenin başlangıcı ile ilgili bir anekdot Japonya Dışişleri Bakanlığı'nın 2007 yılında yayımladığı bir belgesinde yer almaktadır. Soğuk Savaşın bitimini izleyen yıllarda eski sosyalist ülkelerinin pazar ekonomisine geçmeleri sonucu, hemen hemen bütün ülkeler uluslararası serbest ticaret ve yatırım pazarlarına katılmışlardır. Bunun sonucunda küresel ekonominin birleşmesi, bilgi ve iletişim teknolojisinin ve küresel lojistik ağının gelişmesi nedeniyle hiç olmadığı kadar hızlı olmuştur. Küreselleşmenin akımlarından biri, yüksek ve düşük gelirli ülkeler arasındaki gelir eşitsizliğinin dağılması iken yüksek gelirli ülkelerin geliri arttıkça düşük gelirli ülkelerin ekonomik büyümesi hareketsiz olmuştur (MOFA Japan ODA White Paper, 2006).

İlk küreselleşme çözümleri 1960 yılına kadar uzanmaktadır. Bu çözümlemelerde genellikle cemaatten cemiyet tipine geçiş ele alınmıştır. Robertson'a (1992; 99) göre modern küreselleşmenin iki yükseliş devresi 1870 – 1920 ve 1960'ların ortalarına dayanmaktadır. Bu süreç beş devre üzerinden incelenebilir; *Oluşum Evresi*: Ulus toplulukların ortaya çıkışı, birey anlayışlarının ve insanlığa ilişkin

düşüncelerin öne çıkarılması, Güneş merkezli dünya kuramı, miladî takvimin yayılması, *Başlangıç Evresi*: Üniter devlet düşüncesi, somut insanlık anlayışının yerleşmesi. *Yükseliş Evresi*: Modernlik sorununun temalaştırılması, göçe getirilen sınırlamaların küreselleşmesi, küresel iletişim biçimlerinin sayısı ile hızındaki artış, Dünya zamanının yürürlüğe konması, Birinci Dünya Savaşı, *Hegemonya İçin Mücadele Evresi*: Küreselleşme süreci ile ilgili tartışmalar ve savaşlar, soykırımın ve atom bombasının kullanılmasının ardından insanlığın doğasına ve insanlığa ilişkin beklentiler üzerinde yoğun bir biçimde durulması, üçüncü dünyanın billurlaşması, *Belirsizlik Evresi*: Küresel bilincin 1960'ların sonunda artması, halklar sorununun gözle görünür hale gelmesi, küresel kurumların ve hareketlerin hızla artması, çok kültürlülük sorunuyla daha fazla karşı karşıya kalınması.

Robertson, bu noktadan hareketle altı küreselleşme boyutunu belirlemiştir. Bunlar; ulus toplumlar, bireyler, benlikler, ulus toplum ilişkileri, dünya toplum sistemi ve insanlık ve erkeklik boyutudur. Bu ayırmadaki temel düşünce, küreselleşmenin giderek küresel insanlık durumunun bu unsurları içermesidir. Her unsur, diğerleri tarafından sınırlanır. Bu yüzden günümüz küreselleşmesi, tikelliğin evsenselleşmesini hem de evrenselliğin tikelleşmesini içerir.

Küresel modernleşme kültürünün toplumları modernleşme fikrine götürdüğünü savunan Robertson'un aksine postmodernlik ile küreselleşmeyi birleştiren Giddens, en yüksek mevkiinin bütün modern çağ boyunca devletin olduğunu belirtir. Ona göre, dünyanın belirli bir kısmını düzene sokmak, sadece bunu yapmak için gereken egemenlikle donatılmış bir devlet kurmak anlamına gelmektedir. Aynı zamanda, ister istemez, diğer rakip modeller pahasına tercih edilen belli bir modeli hayata geçirme arzusu da oluşmaktadır. Bu ancak ve ancak, devlet aygıtını ele geçirmek ya da mevcut devlete yön veren mevkileri zaptetmek yoluyla hayata geçirilebilirdi. Robertson, bu noktada Giddens'a karşı olarak küreselleşmenin karışık bir sistem olduğunu ve devletlerarası gelişimden oluşmadığını belirtir (Robertson, 1992; 92).

Günümüzde, mevcut durumlarını koruyan devletler gibi yeni devletlerin de, ulus devlet olarak yerine getirilmesi gerekli görülen çoğu işlevi yerine getirmesi artık

beklenmemektedir. Dinamik dengenin herhangi bir şekilde kontrol edilmesi, başka türlü egemen olan devletlerin pek çoğunun elindeki araçlarla artık mümkün değildir ve Giddens'a göre aslında onların böyle tutkuları da kalmamıştır. Devletin içi ve dışı arasındaki ayrımın sürdürülmesi, yurdun ve nüfusun güvenliğini sağlama gibi en dar anlamı dışında başka bir anlamda son derece zordur.

David Harvey, zaman ve mekân sıkışmasıyla hızlanan hareketin toplam hızı nedeniyle bazı nesnelere ötekilerden daha hızlı hareket ettiğini savunmuştur. Ekonomi, hareketlerini sınırlandırmaya ve yeniden yönlendirmeye çalışabilecek herhangi bir yönetimin hep bir adım önünde olacak kadar hızlı hareket etmektedir (Bauman, 2006; 65). Giddens, bu noktada ekonominin bütün veçhelerinin küreselleşmesi ile yurt ilkesine yeniden vurgu yapılması arasında yakın bir kanbağı, karşılıklı koşullanma ve pekiştirme olduğunu söyleyerek Harvey'e katılır. Giddens, görüşlerini ilerleterek, küresel finans piyasalarının kanunlarını ve kurallarını dünyaya dayatmalarını sağlayan şeyin ulusal ekonomilerin geçirgenliği ve üzerinde işledikleri mekânın kısa ömürlü, ele geçmez ve yurt temelinden bağımsız oluşu olduğunu belirtir. Küreselleşme, bu piyasaların mantığının hayatın bütün unsurlarının bir uzantısından başka bir şey değildir. Ona göre, devletlerin bu baskıya karşı koymaya yetecek kaynağı ya da manevra özgürlüğü yoktur; çünkü girişimlerin ve devletlerin kendilerinin çökmesi anlık bir durumdur. Devletin ekonomik yaşamla ilgili hiçbir şeye dokunmasına izin verilmemektedir. Küresel finans, ticaret ve enformasyon endüstrisinin hareket özgürlüğü ve amaçlarının peşine kısıtlanmaksızın düşebilme özgürlüğü, dünya sahnesinin politik parçalanmışlığına bağlıdır.

Küreselleşmenin sonuçlarına ilişkin karamsar bir bakış açısına sahip olan Bauman'a göre küreselleşmenin başlangıcı okur-yazarlıktan öte zaman ve mekân arasındaki farklılaşmadır. Toplumdaki herkes bilinçli ya da bilinçsiz bir hareket halindedir. Durdurulamayan bu hareket, çok adil değildir ve hem küreselleşmeye entegre olan evrensel insanlar hem de yerel düzeyden çıkamayan insanlar oluşmaya başlamıştır. Çünkü küreselleşme hem bütüncül bir sistem olmakla birlikte ne kadar bütünleştirici olursa o kadar yerelleştirmektedir.

Artan mekânsal ayırım, ayırma ve dışlama, küreselleşme süreçlerinin ayrılmaz bir parçasıdır ve bu noktada sistemin içerisinde yerleşme mekanizmaları da devreye girmektedir. Bauman'a göre yerleşme mekanizmaları mekânı sabitlemek için işletilir (Bauman, 2006; 8).

Bauman'a göre küreselliğin başlangıcında küresel düzeni yaratanlar ve küresel düzen içerisinde yaşayanlar arasında meydana gelen zıtlık, dünyanın bütüncül ve herşeyin anlamıyla birlikte yer aldığı bir sistem olarak yorumlanmasına neden olmuştur. Ancak son zamanlarda, tek bir merkezden ortaya çıkan bu zıtlığın oluşmamasıyla dünya daha kimsenin nasıl durdurulacağını gerçekten bilmediği ivmeler kazanan oransız güçlerin olduğu bir ortama dönüşmüştür. Bu noktada kontrol sorunu önemli bir noktadadır. Bauman'a göre kontrol artık kimsenin elinde değilmiş gibi görünmektedir ve daha kötüsü, bu koşullarda kontrolü elde tutmanın neye benzeyeceği de açık değildir. Ona göre;

“ Eskiden olduğu gibi bütün düzen sağlama girişimleri ve eylemleri yerel ve tek tek konulara yönelik; ancak bir bütün olarak insanlık için sesini yükseltecek ya da sesini yükselttiğinde insanlık tarafından dinlenecek ve itaat edilecek kadar mağrur bir yerellik yok artık. Küresel meselelerin bütününi kavrayıp özetleyebilen ve herkesin üzerinde mutabık olduğu tek bir sorun da yok” (Bauman, 2006; s.69)

Küreselleşme fikrinin taşıdığı en derin anlam, dünya meselelerinin belirsiz, ele avuca sığmaz ve kendi başına buyruk doğasıdır; bir merkezin, bir kontrol masasının, bir yönetim kurulunun, bir idari büronun yokluğudur (Bauman, 2006; 69). Bu nedenle, küreselleşme ile örtüşen bu özellik, küreselleşmeyi, görünüşte evrenselleşme fikrinden köklü bir biçimde ayırır. Robertson'un da üzerinde durduğu en önemli noktalardan birisi, küreselleşmeyi ele alırken evrensellik-tikellik ilişkisini göz önünde bulundurmak gerektiğidir; bu süreç ne evrenselliğe ne de tikelliğe indirgenebilmektedir.

Bunun yanı sıra, küreselleşmenin etkileri sadece ekonomik alanda değil, siyasi alanda da etkinliğini sürdürmüştür. Dünyanın son yirmi yılı pek çok üçüncü dünya diktatörlüğünün, yerini seçilmiş hükümetlere bırakmasıyla tanımlanan bir dönemdir (Buğra, 2008; 90). IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar, küreselleşmeyi yüceltmekte ve küresel kontrolü desteklemektedirler. Bu tür

kuruluşların neoliberal politikalar üretmesi sonucu yerel ekonomiler küresel pazarlara girmişlerdir ve yine bu kuruluşlar ülkelerin sınırlarını yabancı yatırımcılara açmalarını ve doğal kaynakları özelleştirmeleri konularında baskı uygulamaktadırlar (Pokalof, 2007; 4).

Yukarıda belirtilen süreçler ve bunlarla ilintili olaylar, ekonomik etkinliklerin daha da küreselleşmesine ve aynı zamanda ortak bir politik ve kültürel uzamı paylaşan küresel bir sivil toplumun ortaya çıkmasına neden olmuşlardır. Bu süreçte, hem ülke içinde hem ülkeler arasında eşitsizliğin ve yoksulluğun artması, halkın işsizlik ve suç gibi sosyal risklere karşı savunmasızlığının artması, bireylerin, cemaatlerin, ülkelerin ve bölgelerin, küreselleşmenin nimetlerinden dışlanma olasılığının artması gibi bir dizi istenmeyen küresel sosyal sonucu içinde taşıdığı açığa çıkarılmıştır (Bugra; Keyder, 2008; 102).

Küreselleşme, sonuç olarak hem zenginliğin yaratılıp hem de yoksulluğun telkin edildiği bir süreçtir (Pokalof, 2007; 2) ve kendini ulusal & uluslararası düzeylerde göstermesiyle birlikte bireylerin dünyadaki yerlerini tanımlama ihtiyacını da doğurmaktadır (Lie&Lund, 2005; 2). Ekonomik değişimler sonucunda oluşan yüksek işsizlik ve eksik istihdam, düşük gelirli ailelerin maruz kaldığı yoksulluk, açlık ve hastalıklara eşlik etmektedir. İnsanlar kendilerini yaşanacak bir yerin ve çalışacak bir işin olmadığı koşulların içerisinde bulmakta ve özellikle kadınlar ve çocuklar bu süreçten çok daha çetin bir mücadele ile çıkmak zorunda bırakılmaktadırlar (Pokalof 2007:4). Küresel sistem içerisinde kadınlar ve marjinalleşmiş yoksullar sistemin kaybedenleri olmaktadır (Lie&Lund, 2005; 9).

4.2. YOKSULLUK İLE İLGİLİ TEORİLER

Yoksulluğu toplumsal bir olgu olarak ele almak için yoksulluğun tarihsel gelişimini ve kapitalizm ile birlikte oluşan yeni oluşumlarını ele almak uygun olacaktır.

4.2.1. Goffman ve Stigma Kavramı

Bugünkü haliyle yoksulluk sorunu, kentleşmenin yayılması ve bireyciliğin hâkim hale gelmesi ile tanımlanan sanayi toplumlarının gelişimi ile ortaya çıkmıştır. Adam Smith ve Alexis de Tocqueville, sanayi dönüşümünün, geleneksel cemaat korumasını zedelediğini ve bireyleri piyasa rekabetine maruz bıraktığını belirtmişlerdir. Çeşitli nedenlerle piyasada yaşamak için gerekli kaynakları edinemeyenler hayatta kalmak için aileden, hayır ve refah kuruluşlarından gelecek yardıma ve devlete bağımlı hale gelmektedirler. Bireyler, eğer toplumsal açıdan gerekli olduğu düşünülen ihtiyaçları karşılayamazlarsa yoksulluk içinde sayılmaktadırlar (Bugra; Keyder, 2008; 261). Yoksulluk, aidiyet hissedilecek bir cemaatle bütünleşmenin yanı sıra sağlık ve eğitim gibi toplumla bütünleşme için gerekli aktivitelere yatırımı da engeller. Bu bağlamda yoksulluk, içinden çıkılması gittikçe güçleşen bir kısır döngü haline geldiği andan itibaren ciddi bir toplumsal sorundur (Bugra; Keyder, 2008; 262). Bu durumun başka bir yönü de yoksulların varlığından duyulan rahatsızlığın sosyal politika tabanında suçlama eğilimidir. Özellikle, yoksulluğun; coğrafi, etnik veya ulusal açıdan çoğunluktan farklı bir grubun, mesela köyden yeni gelenlerin, Romanların, Kürtlerin veya göçmen işçilerin arasında özellikle yaygın olduğu durumlarda, suçlama nesnesinin bireyden kültüre kaydığı görülür (Bugra, 2008; 11).

Bugra'ya göre 16. yüzyılda ortaya çıkan sosyal politika tarihi; yoksulların toplumsal işlevini ücretle çalışmaya indirgeyen, ücretle çalışmayanları darülaceze benzeri kurumlara veya doğrudan doğruya hapisanelere kapatarak tecrit eden, bunu yapmadığı zaman onları hayırseverlik nesnesi haline getirip yaşayabilecekleri kadar yardım yapan, toplumda belirli ve farklı bir yere koyan yaklaşımların tarihidir (Bugra, 2008; 9).

19. yüzyılda ise, toplumun muhtaç durumdakilere karşı sorumluluğunun azaltılması eğilimi oluşmuştur. Bireysel hayırseverlik vurgulanmakla birlikte devlete aktif bir rol verilmesinden kaçınılmıştır. Bu durumda, yoksulların, sadece hapisane benzeri

kurumlara kapatılması ve zaman zaman ölümden beter bir hayatı kabullenebildikleri ölçüde yardım alabilmeleri öngörülmüştü (Buğra, 2008; 27). Buğra'ya göre en önemli nokta, yoksulluk üzerinden toplumda huzursuzluk boyutunun eklenmesiydi. İnsanı işgücü olarak gören ve ekonomik rasyonalitenin gereklerini ciddiye alan bir toplumda, çalışmayan veya çalışarak hayatını kazanamayanların yarattığı huzursuzluğun sürekliliği mevcuttu (Buğra, 2008; 27).

Yoksulların tecrit edilmesi meselesi çağdaş sembolik etkileşimci kuramcılarında biri olan Goffman tarafından da incelenmiştir. Goffman'ın toplumsal kabul görme eğilimi olarak ileri sürdüğü "stigma" kavramı, genel olarak "damgalanma" anlamını taşımaktadır. Stigmali bireyler, toplum içerisinde belirli bir süreliğine bile olsa istenmeyen, toplumda tehdit oluşturan evsizler, işsizler, alkolikler vb. bireyler için kullanılmaktadır. Stigmali bireylerin "total kurumlar" aracılığıyla tecrit edilme eğilimi vardır. Total kurum kavramına göre, benzer nitelikli insanların toplumda yeterli bir süre kapatıldığı ve resmi olarak yönetildiği yerler oluşmuştur. Hapisane ve darülacezeleri total kurumlara örnek olarak gösterebiliriz. Total kurumların beş ana görevlerinden biri arasında güçsüz ve bakıma muhtaç insanların ve kasdi olmasa da toplum için bir tehdit oluşturan insanların korunması yer almaktadır. Ancak bu "tecrit" meselesi güçlükler yaratmıştır ve bu çabanın bir alternatifi olarak yoksulların "istatistiksel" olarak kontrol altına alma çabaları oluşmuştur (Buğra, 2008, s.11).

Sosyal "dışlama", yoksulluk ile birlikte oluşan önemli bir olgudur. Mingione'ye (Buğra; Keyder, 2008; 265) göre eğitim ile mesleğe dair niteliklerin ve iletişim ile okuryazarlığa dair yeteneklerin sosyal içermeye için önemli olduğu bir ortamda, yoksulluk olgusu, dezavantajlı bölgeler ve gruplarda yoğunlaşmışsa, "sosyal dışlama" çok daha fazla geçerlidir.

4.2.2. Bora ve Fodor'un Yoksulluk & Hane İçi İlişkiler Yaklaşımı

Kadın yoksulluğu, kendini hane içi ilişkiler ile birleştiren bir kavramdır. Hane içi ilişkiler, Bora'nın belirttiği üzere (Aktaran, Erdoğan, 2007; 98) kadının hanenin “yönetişim” sistemine dahil edildiği ve kalkınma verimliliğinin beklenildiği bir konumla ilişkilendirilmesini sağlamıştır. Hane içi ilişkilerin destekleyicisi olarak cinsiyet eşitsizliklerinin, kalkınmayı engelleyen ve verimini düşüren bir faktör olarak görülmesi de kadının yoksullukla ilişkilendirilmesinde bir rol oynamıştır. Bora, (Aktaran, Erdoğan, 2007; 98), böylelikle haneyi hem dayanışma hem de karşılıklı güç ilişkilerinin görüldüğü bir alan olarak tanımlamaktadır.

Yapılan ve uygulanan yaklaşımlar ne olursa olsun, son 10 yıldır kadın yoksulluğu her geçen gün ağırlaşan ve ağırlaştıkça da kadınlar tarafından içinden çıkılamayan bir olguya dönüşmektedir. Hanenin kalkınmasının üstüne bırakıldığı kadının en önemli sorumluluklarından biri de kendisinin dışında çocuklarına iyi bir gelecek sunma çabasıdır. Kadınları en çok üzen, çaresizlik hissetmelerine neden olan şey, çocuklarının yaşamak zorunda kaldığı yoksunluklar olmaktadır (Erdoğan, 2007; 127). Bununla birlikte, hane bütçesi sınırlı olduğunda, yaşlı & çocuk bakımını gerektiren sorumluluklar yüklenildiğinde, alışveriş gibi ticari aktivitelerle başbaşa kaldıklarında ve dikiş dikme gibi diğer evsel yükümlülükler beklenildiği için kadınlar, yoksulluğun daha ağır bir boyutuyla karşılaşmaktadırlar. Aynı doğrultuda Fodor, yoksulluğun kadınlara fazladan görevler yüklediğini belirtmektedir. Kadınlar kaynakların sınırlı olması durumunda genellikle ev idaresinden sorumlu olmakta, pazarlık ve indirimlerin takibine daha çok zaman ayırmakta ve ihtiyacı olan malzemelere ulaşmada (meyve&sebze alımı, kıyafetlerin tamiri vb.) daha çok zaman ve çaba göstermektedirler (Fodor, 2006;6). Yukarıda belirtilen geleneksel rollerin varlığı kadını dezavantajlı bir konuma düşürmektedir (Skirboll & Silverman, 1992; 3).

Kadınların erkeklerden daha çok ekonomik sorumluluk altında olduğunu Hainard ve Verschur da savunmaktadır. Hainard, dünya hanelerinin %30'undan kadınların

sorumlu olduğunu belirtir. Enformal sektördeki düşük ücretli işler, işgücünün feminenleşmesi (feminization of workforce) ve ücretsiz ev emeği ile çoğalmaktadır (Hainard; Verschur, 2001; 37)

Kadınların iş alanı üçlü bir şekilde görülebilir. Öncelikle evsel görevlerini yaparlar, ikinci olarak hanenin gelirini arttırmak isterler ve son olarak da devletin sağladığı toplumsal hizmetlere ulaşmak isterler (Hainard; Verschur, 2001; 37). Ücretli çalışanlar olarak kadınlardan beklenenler; cinsellik, çocuk doğurma ve çocuk bakımı konularından etkilenmiştir (McKie; Gregory & Bowly, 2002; 914).

Bakım ve çalışma süreçleri; planlama, endişelenme, beklenti içinde olma, öncelik verme, bakım kalitesini değerlendirme, bakım hizmetlerine ulaşma, bakımı denetleme, bakım için ücret ödeme, iş güvenliği, duyuru potansiyeli, eve taşınma, hane kaynakları yönetimi, okul ödevlerini destekleme, okul veya bakım grubuna dahil olma gibi unsurlardan oluşmaktadır (McKie; Gregory & Bowly, 2002; 915).

Yoksul kadınlar, eşleri ve aileleri tarafından desteklenmemekte ve Bora'nın deyimiyle (Erdoğan, 2007; 104), cemaat içinde dayanışma / karşılıklılık ilişkilerini örgütleyen değil, dağılmış bir ilişkiler ağının kendilerine yarardan çok zarar getirdiği, geleneksel koruma ilişkilerinin dışına düşmüş kadınlardır. Bora'ya göre (Aktaran, Erdoğan, 2007; 109), aileyle, yakınlarla, hemşehrilerle ilişkili olarak söylenen “kimseden kimseye hayır yok” sözü, bu kimsesizleşmeyi vurgulamaktadır. Günümüzde hayırseverlik ve akrabalık vurgularıyla yoksulun hissiyatı artık uyuşmamaktadır.

Kadınların karşı karşıya kaldıkları bir diğer önemli etken taleplerini ve öfkelerini siyasi bir dil ile anlatamamalarıdır. Bora, erkeğin evi geçindirme sorumluluğunu kolaylıkla yöneticilere, siyasilere ya da dışarıdaki “herkes”e yansıtabilirken kadının bunu yapamamasının önemine değinmektedir (Bora, 2007; 111).

4.2.3. Huppats, Bourdieu ve Kültürel / Sembolik Sermaye

Bourdieu'nun sermaye kavramı, sınıf ilişkilerinin detaylı bir incelemesidir. Sermaye kavramı, toplumdaki hem ekonomik hem de sembolik zenginliğin yönetimini incelemek için araştırmacılara faydalı olmaktadır. Ayrıca, sermaye kavramı aracılığıyla sınıf farklılığı uygulamalarını ve onların nasıl üretildiğini araştırabilmektedir. Kavram, belirtilenlerden daha çok olguyu açıklamaktadır (Huppats; Kate, 2009; 45).

Bourdieu, cinsiyetsel mülkiyetlerin, sınıf mülkiyetlerinden limon ve asidi gibi ayıramayacağını belirtir. Diğer bir deyişle, sınıf daima toplumsal cinsiyete dayalıdır ve toplumsal cinsiyetle yakından bağlıdır. Çünkü, Bourdieu, toplumsal cinsiyeti sosyal katmanlaşmanın ikincil bir formu olarak görmüştür. Bu nedenle, sermaye kavramını sadece sınıf avantajını incelemek için kullanmıştır (Huppats; Kate, 2009; 46). Bourdieu, toplumsal cinsiyet ve sınıf arasındaki ayrılmazlığı vurgulamasına rağmen, toplumsal cinsiyet ve sermaye arasındaki ilişkiye az bir dikkat göstermiştir. Bourdieu, toplumsal cinsiyeti sermayenin bir şekli olarak görmemiştir (Huppats; Kate, 2009; 46).

Bourdieu, kadınları sermaye ilişkisinin nesnelere çok onları sermaye ilişkilerinin öznelere olarak görmektedir. Bu açıdan, kadınları erkekler için sermaye birikiminde bir rol oynayanlar olarak görür. Onları kendi sermaye birikim stratejilerinde rol oynayanlar olarak görmez. Bu nedenle, Bourdieu için kadınlar, sermayenin hazinelerindedir. Böylelikle Bourdieu'nun gerçekte kadınları sermaye biriktiren nesnelere olarak görmediği görülür. Bourdieu, kadınların cazibelerinden fırsatsal bir fayda götüğünü ve bu güzelliğin iş pazarının değerinde elde edildiğini belirtmiştir. Bu nedenle, kadınlar (erkekler gibi) sermayenin birikimiyle ilişkilendirildiği ve sermayeyi kendi faydaları doğrultusunda kullandıkları olasıdır (Huppats; Kate, 2009; 47).

Skeggs, yaptığı bir çalışmada kadınların saygı kazanabilmek için yatırım yapmaya çabaladıklarını ancak paraya çevirebilecekleri bir sermayeye sahip olmadıklarını ortaya koymuştur. Devam eden bir tereddüt süreci içindedirler ve Skeggs bu durumu, sembolik kapital olarak adlandırmıştır. Ayrıca bu yatırımlar genellikle yerel seviyede faydalıdır. Reay, Bourdieu tarafından değinilmeyen duygusal sermaye kavramını incelemiştir. Reay'a göre Bourdieu, çalışması içinde duygulara fazlaca önem verilmemiştir ve kendi çalışmasında bu gözetimi düzeltme girişimi vardır. Reay'a göre, duygusal sermaye, diğerlerine yapılmış bir yatırımdır. Duygusal sermaye, büyük çapta kadınlardan yararlanır, hem toplumsal cinsiyete dayalıdır ve hem de sınıflaştırılmıştır (Huppats; Kate, 2009; 47-48).

Reay'e göre, çalışan kadınlar sıklıkla ya duygusal ya da baskın kültürel sermayenin sağlanması için uygun koşulların eksikliğini yaşamaktadırlar (2004; 65, Aktaran Huppats, 2009;48).

Ayrıca Reay, özellikle orta sınıftaki kadınların genellikle duygusal sermayelerini, çocuklarının eğitim sermayeleri için kaybettiğini çünkü onların çocuklarının eğitim haklarını aramaktan duygusal açıdan zarar gördüklerini belirtir. Bu çarpıklık, Bourdieu'nun sermayenin diğer biçimlerinin oluşmasıyla ve eğitim başarısı arasındaki “ muntazam sıralamadır” (2004; 65, Aktaran Huppats, 2009; 49). Buna karşıt olarak çalışan kadınlar, çocuklarının duygusal mutluluğunu onların eğitimi üzerinden öncelik vermeye eğilimlidirler. Bu nedenle, böyle bir sermaye her zaman eğitimsel bir başarıyla sonuçlanmaz (Huppats, 2009; 49).

Feministler, kadınların sadece sermaye biriktirmediklerini, onların aynı zamanda kendilerine özgü sermayelerine sahip olduklarını iddia ederler. Feministler, feminenliğin, özellikle kalıplaşmış feminenliğin, kültürel olarak öğrenildiğini ve kültürel sermayenin bir biçimi olarak işlenebileceğini ele alırlar (Huppats, 2009; 49).

Huppats bu noktada, bakım hizmetinin kadın vücudu ile ve kadın vücudunun da feminenlikle uygun hale geldiğini belirtir (Huppats, 2009; 53). Bu nedenle bakım hizmeti, doğal ve doğuştan olan bir feminen meşguliyet olarak görülmektedir. Bu ilişkiler erkeklerin dışlanarak kadının istihdamına olanak sağlar - erkeklerin yapması

şüpheli görüldüğünde kadınlara ilgili rollerini yapmaları konusunda güvenilmektedir. Bakım hizmeti, maskülen olmayan ve erkek bedeniyle ilişkilendirilmeyen bir alan olarak görülmektedir. Bu alan, hegemonik maskülenlikten ayrılmaya ancak hegemonik feminenliğin bir parçası olarak kalmaya meyillidir. Bu şekilde sembolik sermaye olarak işletilir ve ekonomik sermayeye dönüştürülür (Huppats, 2009; 53).

Feminen sermaye kültürel bir sermayedir. Bu nedenle feminen sermaye tartışıldığında, aynı zamanda feminen yetenek ve kabiliyetlerin rolü de tartışılacak demektir. Bu yetenek ve kapasiteler, kadınlara toplumda rollerini bilmeyi ve sınırlar içerisinde iyi bir şekilde oynamalarını sağlar. Bu bilgi, kadınların feminenliğinin değerli olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu şekilde, kadınların, feminenleşen bakım hizmetleri alanında, daha iyi hemşire ve sosyal çalışanlar olabilmek için kendi feminen yetenek ve kapasitelerini konuşlandırdıkları olasıdır (Huppats, 2009; 53).

Kadınlar sık sık esnek ve kayıtdışı işe odaklanmaktadır ve toplumsal cinsiyet baskıları onların sık sık iş fırsatları ve faydalarına ulaşmaları için yeteneklerini sınırlar (Barrientos; Kabeer, 2004; 153).

4.2.4. Pokaloff, Lie & Lund ve Kadın Yoksulluğu Kavramı

Neden bir insana bakan kişi, bir nesneye bakandan daha az para kazanmaktadır? (Pokalof, 2007; 8)

2009 Mayıs verilerine göre, kadınlarda istihdam oranı yüzde 22,3 iken, erkeklerde bu oran yüzde 64,8'dir. Kırsal alanda ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilen kadınlar, kente göç sonucunda kentsel alandaki işlere göre niteliklerinin yetersiz kalması ve farklı bir ortamın getirdiği sosyal baskılardan dolayı işgücünden çıkmakta ve ekonomik yaşamın dışında kalarak yoksulluk ve sosyal dışlanma risklerine açık hale gelmektedir. Bunun önemli bir nedeni Türkiye'de tarım sektöründeki kesin düşüş ve beraberinde getirdiği istihdam sorunudur (Kadın

İstihdamının Geliştirilmesi Hibe Programı Başvuru Rehberi www.cfcu.gov.tr) Bu bilgilere dayanarak, yoksulluğun bir bileşeni olarak, son yıllarda önemi hızla artan ve tez çalışmasının da belkemiğini oluşturan “kadın yoksulluğu” kavramını ekleyebiliriz.

Günümüzde kadınlar, küresel ekonomilerinin küresel pazarlara karışmasının bir sonucu olarak yaşam ve iş koşullarına karşı mücadele etmektedirler (Pokalof, 2007; 5). Ancak, kadın yoksulluğu 1990’lı yılların başından itibaren yoksulluk olgusunun önemli bir parçası olarak kendini ciddi bir sorun olarak hissettirmesinden çok önce aslında bu konunun çok daha eski ve günümüz gelişmiş ülkelerin de ciddi bir sorunu olduğunu Woolf, 1800’lü yılların sonunda Sanayi Devrimi sonrası İngiltere’inde aşağıdaki satırları ile yansıtmaktadır;

“ Profesörler, okul müdürleri, sosyologlar, din adamları, romancılar, deneme yazarları, gazeteciler, kadın olmamanın dışında hiçbir nitelikleri olmayan erkekler, benim o basit, yegâne sorumu – Kadınlar neden yoksuldu? – elli soru haline gelene, bu elli soru da çılgınca ana akıntıya atılıp uzaklaşana dek kovaladılar. Deferimin her bir sayfası alınan notlarla karalanmıştı. İçinde bulunduğum zihinsel durumu gösterebilmek için size bunlardan birkaçını okuyacağım, ama önce sayfanın tepesinde açık biçimde KADINLIK VE YOKSULLUK yazdığımı söylemeliyim.” (Woolf, 2008; 32)

Woolf, ilgili denemesinde kadın ve erkek arasındaki statü farkı, özellikle erkek olan “bilimadamları ve araştırmacıların” kadın konusundaki önyargılı ve ortaya net bir açılım koyamayan çalışmaları, kadın olarak yaşamının çeşitli zorlukları gibi sorunlara net bir şekilde cevap vermeye çalışsa da en sonunda pes etmiştir ve konunun gelecek yıllardaki seyrini merakla bekleyecektir. 19.yüzyıl başında kadınlar; yaşlılara kitap okuma, çiçek düzenleme, çocuk yuvalarında yardımcı olma gibi “evsel” hizmetler yapmakta ve bu çabalarının karşılığında çok az bir para kazanabilmektedirler. Woolf, kadının toplum hayatına katılmasındaki en önemli aracın bir “gelirinin olması” olduğunun altını önemle çizer;

“ Bozuklukları çantama koyarken o günlerin burukluğunu anımsayıp, belirli bir gelirin insanda yarattığı huy değişikliği gerçekten olağanüstü, diye düşündüm. Dünyadaki hiçbir güç beş yüz poundumu elimden alamaz.” (Woolf, 2008; 45)

Kadının toplum hayatında etkin ve gelir sahibi olması, feminist teorilerin üstünde durduğu olmazsa olmaz bir unsurdur. Bu noktada, tüm Batı ülkelerinde de

feministlerin üzerinde durmuş olduğu ve eleştirdiği etkenler, kadının işgücüne katılım oranı ve kalitesinin düşüklüğü ve aynı statüdeki kadın ve erkeğin arasındaki gelir farklılığıdır. Şenses, bu etkenleri “ dolaylı ayrımcılık” ve “ doğrudan ayrımcılık” olarak belirtmektedir. Şenses (Şenses, 2006; 143), bu ayrımların ABD’de özellikle 1960’lı yılların ortalarından başlayarak yaşlıların payının düşmesiyle birlikte reisleri kadın olan hane halklarının payının artmasıyla oluştuğunu belirtir. Aynı işi yaptıkları halde düşük ücret almalarına yol açan doğrudan ayrımcılık, diğeri ise kadınların daha düşük verimlilik ve ücret düzeyinde işlerde yoğunlaşmalarına yol açan dolaylı ayrımcılıktır.

Woolf’un, kadının iş yaşamındaki yerini yaklaşık 100 yıl önce dramatik olarak belirttiği dönemde kadının geliri erkeklerin gelirinin yarısı kadardı ve cinsiyete dayalı gelir farklılığı halen günümüz Britanya’sında – ve tabii genelde tüm dünya ülkelerinde - devam etmektedir (Browne, 2007; 191). 20. yüzyılın ortasında klasik erkek reisli “*male breadwinner*” modeli (Browne, 2007, s.228), küreselleşmeyle birlikte artan teknoloji ve yeni iş sahalarıyla hem kadın istihdamı sorununu gündeme getirdi hem de kadın reisli hanelerin artmasıyla birlikte yoksulluk sorunsalına “ kadın yoksulluğu– *feminization of poverty*” (Sassen (1998) aynı bakış açısıyla “ Kadın Proleteryalığı” – “*Feminization of the Proletariat*” kavramını ortaya atarak, kadınların ekonomik koşulların kurbanı olduğunu vurgular (Lie&Lund, 2005;7)) kavramının da literatüre girmesine neden oldu. Bu kavram, evlerde bulunan çoğunlukla çocuklu anneler ve tek başına yaşayan yaşlı kadınlar için kullanılmaktadır. Yoksulluğun kadınsılaşması & kadın yoksulluğu kavramının Doğu ülkelerinde karşılaşılan toplumsal cinsiyet olgusunu tam olarak karşılamadığı da savunulmaktadır. Bu iki nedenden birincisi, öncelikle kadınların boşanmış veya bekar olsalar bile tek başlarına yaşama eğilimde olmamaları, ikinci olarak yoksulluk boyutunun çarpıcı biçimde hanelerde görülme sıklığının olmasıdır. Bu nedenle Türkiye’nin kendine özgü bir kadın yoksulluğu vurgusu olduğunu belirtebiliriz.

Feminist kuramcılara göre, kadın yoksulluğu kavramı ile birlikte, artık içinde coğrafik, kültürel, ulusal, din, dil, sınıf ve etnik unsurların bulunduğu yeni çözüm stratejileri üzerinde durulmasının vakti gelmiştir (Pokalof, 2007; 4). Aynı bakış

açısından Lie & Lund (2005; 7), toplumsal cinsiyet ilişkilerinin ve kimliklerinin ekonomik, kültürel ve politik boyutta ele alınması gerektiğini savunmuşlardır. Çünkü, küreselleşme hem bu ilişki ve rolleri etkileyebileceği gibi, bu ilişki ve roller de küreselleşmeyi etkilemektedir (Lie&Lund, 2005; 2).

Birlikler, kadınlar ve karar verici mekanizmalar ücret farkını azaltmak için eşit istihdam fırsatının sağlanmasını veya kadına karşı ayrımcılığın önlenmesi fikrini savunmaktadırlar. Ancak Pokalof, kadınlar için gelir eşitliğini sağlayacak esas stratejinin ne olması gerektiği üzerinde yoğunlaşmaktadır, çünkü çözümün merkezinde gelir eşitliğinin sağlanmasının olduğunu belirtir (Pokalof, 2007; 3-8). Kadınlar, kapitalizmin küresel yayılımına ve neo-liberal politikalara bünyelerinde oluşturdukları kadın örgütlenmeleri ve kadın grupları ile cevap vermeye başlamalıdır (Pokalof, 2007; 4).

Krishna da ekonomik büyümenin kadınlar için yoksulluğun giderilmesi ve gelirin arttırılmasında bir ön koşul olduğunu belirtir. Aynı zamanda, eşitliği içeren sosyal yapılara ilişkin bir ihtiyaç bulunmaktadır. Bu doğrultuda, ayrımcı olmayan resmi politika, adil mevzuat ve olumlu eylem, kadınlar hakkında sosyal anlayış değişikliklerine neden olacak önemli araçlar olmaktadır. Ekonomik büyüme ve sosyal eşitlik, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltmak için paralel seviyelerle devam etmek zorundadır (Krishna, 1999; 421, Aktaran Kakad, 2000; 121).

Krishna, sadece kadınlar için kalkınmada demokratik, eşitlikçi ve devam eden alternatif bir stratejinin ihtiyaç duyulduğunu hisseder. Böyle bir strateji, toplumsal cinsiyet sorunlarının bütüncül kalkınma stratejilerinin içinde yer almasıyla gerçekleşebilir (Krishna, 1999; 421, Aktaran Kakad, 2000; 121). Blum ise işe alımlarda yeteneğe ya da birikime bakılmasının gelir eşitsizliğini önleyebileceğini (Pokalof, 2007; 5) belirtmiştir ancak sadece yeteneğe bağlı bir değerlendirmenin özellikle Türkiye koşullarında uygulanabileceği tartışmalıdır.

Bununla birlikte, kadın yoksulluğunun gelişiminden kaynaklanan problemlerin esas yükünü taşıyan fakir kadınlar, çevresel bozulma ile birebir bağlantılıdır. Şehirlerdeki kadınlar; şehirlerde çevre kalitesi, eksik temel

hizmetler, kıt iş olanakları, artan şiddet ve feminenleşmiş yoksulluk gibi büyük sorunlarla mücadele etmektedir. Jo Beall, kadınların kentsel sorunlara erkekler ile aynı biçimde cevap vermediğini belirtmektedir (Hainard ; Verschuur, 2001; 34).

Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, çevresel problemlerin bir sonucu değildir ancak bu eşitsizlikler, kadınları hassaslaştıran ve daha zayıf bir konuma düşüren sosyal güçlerce oluşurlar (Hainard; Verschur, 2001; 37).

Toplumsal cinsiyetin belirli rolleri ve sorumlulukları, şehir planlamasını ve yönetimini de biçimlendirmektedir (Hainard, 2001; 35). Hem şehirlerdeki hızlı sosyal değişim hem de cinsiyet ilişkileri, çalışmaları ve analizleri, kadınların yetkilendirilmesinin önemine vurgu yapmaktadır (Hainard, 2001; 35).

Hainard ve Verschuur'a göre, kadın hareketlerinin siyasi temellerini savunan yazarlar, zorunlu kamu hizmetlerinin eksikliğinden kaynaklanan kentsel çevre sorunlarına yenilikçi çözümler üretebilirler (2001; 34).

4.2.5. Petula Sik Ying Hon ve Toplumsal Cinsiyet Sosyalleşmesi

Kadın yoksulluğu tezine göre kadınlar, ekonomik açıdan erkeklere göre daha çok dezavantajlı konumdadırlar (Hon; 2007; 3). Kadınlar, belirli dezavantajlara ve engellere erkeklerden daha fazla maruz kalmaktadırlar. Bununla birlikte geleneksel olarak yüklenen çocuk bakım sorumlulukları da ek bir dezavantaj oluşturmaktadır (Hon, 2007; 3). Hon'a göre, kadın yoksulluğu tezi, tarafsız bir gerçeklik üzerinde durmakta ve dezavantajlı kadınların yapısal durumlarına vurgu yapmaktadır. Lung ve Ho'ya göre, kadınların hayatlarına etki eden ilişkilerin karmaşık yapısına değinmek önemlidir. Kadınların davranışlarının yanısıra, kadınların seçimleriyle biçimlenen katılımlarının da göz önüne alınması gerekir (Hon, 2007; 3). Law ve Lee, kadınların yaşlılıklarında aileleri tarafından bakılacağı inancında oldukları – toplumsal cinsiyet sosyalleşmesi (gender of socialization) - ve bu yüzden kendi

emekliliklerini planlamadıklarını belirtmişlerdir (Aktaran, Hon, 2007; 3). Hon'nun araştırma sonuçları, kadınların aile ilişkilerinin onların *duygusal ve finansal destek almaları* konusunda belirleyici oldukları ortaya çıkmıştır (Hon, 2007; 3).

4.2.6. Acker ve Demren'e Göre Ataerkil Yapı ve Maskülen Düzen

Acker (2004; 5), toplumsal cinsiyeti kadın ve erkek arasında sosyal olarak inşa edilmiş eşitsizlik, bölünme ve farklılıklar olarak tanımlamıştır. Toplumsal cinsiyet kavramına baktığımızda toplum tarafından kadın ve erkeğe özgü roller atfedilmiştir ve aktörlerden bu rollerin oynanması beklenir. Toplumsal cinsiyet kavramından yola çıkarak toplum düzenindeki kadınların, genellikle güç ve statü açısından dezavantajlı olmasının yaygın bir öngörü olduğunu belirtebiliriz. Acker (2004; 5), toplumsal cinsiyet ile ilgili sosyal faaliyetler ve uygulamaların, devamlı üretilen ve yeniden üretilen materyalist ve sembolik görünüşler olduğunu belirtmiştir.

Kadın ve erkek arasındaki yeniden üretilen bu toplumsal farklılıklar kapitalizm süreciyle birlikte daha da derinleşmiş ve farklılık boyutu kişilerarası ilişkilerden sistemsel düzeye yayılmıştır. Acker (2004; 8), kapitalist ekonomide kadınların, ücretsiz emeğe ve üretime erkeklerden daha az ücretle özdeşleştiğini; erkeklerin, gücün görüldüğü fabrika inşaatları, otoyollar, kapitalist girişimin yönetilmesi gibi büyük alanlarda bulunduğunu belirtir. Bu nedenle; üretim ve yeniden üretimin arasındaki yapısal ve ideolojik ayrılık, toplumsal cinsiyet sınırları ile şekillenmiştir ve devam eden toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine katkı sağlamaktadır.

Üretim ve yeniden üretim arasındaki ayrım; işin kavramsal ve fiziksel ilkesini, ücretsiz ev ve ücretli iş arasındaki mekan ve zaman ilişkisini, zaman ve uzay aracılığıyla bedensel hareketleri, gündelik yaşamın genel organizasyonunu ve grup ve bireylerin inşa edilmiş kimliklerinin altını çizer (Acker 2004; 9).

Toplumsal cinsiyetin sistem ve toplumsal hayat içerisindeki bu ayrımı, aynı zamanda feminen (kadınsılık / kadına özgü davranışlar) ve maskülen (erkeksilik / erkeğe özgü davranışlar) özelliklerinin ortaya çıkmasına ve yukarıda bahsedilen öngörü

içerisinde maskülen düzenin etkisinin ağırlığına vurgu yapmaktadır. Etkisinin ağırlıkta olması ve toplumsal hayatta kadınları doğrudan ve dolaylı olarak etkilemesi sebebiyle maskülenlik ve beraberinde getirdiği ataerkil yapı pek çok sosyal bilimci tarafından incelenmektedir.

Connell (Aktaran Acker 2004; 14), maskülenliği; toplumsal cinsiyet ilişkilerinin bir uygulaması olarak tanımlar. Ona göre, maskülenlik 18. ve 19. yüzyılda elde edilen zaferler sonucunda “şiddetin olağandışı seviyesi ve egosentrik bireyseliği” içeren olgularla birlikte küresel bir seviyeye taşınmıştır. Demren’e (2003; 5) göre ise maskülenlik (erkeklik), erkeklerin kültürel ve teknolojik gelişim içerisinde kurdukları hiyerarşik düzenin ve buna bağlı kültürel, ideolojik, dilsel ve siyasal olguların devamını sağlamak için oluşturdukları bir biçimlemedir. Maskülenlik, organizasyonel & kurumsal uygulamalar, sosyal etkileşim, fikirler, mitler ya da davranışların ve duyguların temsilleri aracılığıyla yeniden üretilmektedir (Acker 2004; 13).

Maskülenliğin yanısıra “Hegemonik” veya “Üstün” erkeksilik (Hyper – Masculinity) kavramına da değinmek önemli olacaktır. Hegemonik erkeksilik, belirli koşullar ve varsayımlar altında genelde değişmeyen, toplumdaki diğer erkekliklerin ona göre şekillenebileceği veya rekabet edebileceği ortak bir varsayımdır (Demren 2003; 5). Hegemonik maskülenlik; asabi, kaba, yarışçıl ve reklamsaldır. Bu maskülenlik özgür ticaret, rekabet, kazan veya kaybet ortamının olduğu düzen tarafından desteklenir ve sağlamlaştırılır. Bu ortam, uluslararası rekabet pazarında ve küresel kontrolde başı çekenin maskülen imajıdır (Acker 2004; 14). Bu nedenle bir çok hegemonik maskülenlik, güçlü bir işadamı veya futbol yıldızı gibi, aynı zamanda varolabilir (Acker 2004; 13).

Maskülenlik, kendini ataerkil yapı içinde tanımlamaktadır. Demren’e (2003;1) göre, ataerkillik, kurallarını erkeklerin koyduğu ve iktidarını belirledikleri bir sistem-üstü bir olgudur, daha çok bir yapı ve yapılmalıdır. Demren (2003;1), ataerkil yapı ile ilgili görüşlerini aşağıda belirtildiği gibi ilerletmektedir;

“ Ataerkil ağ, tüm ataerkil algılayışları, pazarlıkları, sözleşmeleri, hiyerarşik ilişkileri vb. olguları kapsayan soyut bir yapı olarak düşünülebilir. Ataerkillikle ilgili tüm gerçekler ve kurgular bunun içerisinde varolur. Ataerkil sistem ise bu kürenin içerisinde yer alan soyut hiyerarşik biçimlenmeler olarak görülebilir. Ataerkil ağın içerisindeki tüm unsurlar ve bunların nitelikleri bu sistemi etkiler; sistem de zaten bu unsurların en başlıcası ve hayati olanıdır. Ataerkil ağın devamı, ataerkil hiyerarşik sistem olmadan düşünülemez. Aynı şekilde, ataerkil sistem de ağın kapsamındaki tüm öğeler olmadan işleyemez. Bu iki boyut arasında karşılıklı bir ilişki vardır”.

Ataerkil sistem erkekler tarafından kurulmuştur; çoğunluğu erkek olmakla birlikte her iki cinsiyetin de yer alabileceği bir alandır. Fakat kuralları erkekler belirler. Kadınlar, bu sistem içinde yer alabilmek için ataerkilliğin belirlediği kuralları benimsemek ve bunlar doğrultusunda davranmak zorundadırlar (Demren 2003; 2) Ancak Gottfried (2004, 4), maskülenliğin baskınlığına rağmen kadınlara atfedilen geleneksel işlerin hem yerelde hem de genelde ataerkil ilişkileri etkilediğini belirtmektedir. Bu nedenle ataerkil ağ, içersinde çeşitli çatışmaların, pazarlıkların olduğu bir alandır. Kandiyoti, (Aktaran Demren 2003, 2) kadınlar ve erkekler arasında kimi zaman uzlaşılan, kimi zaman da karşı koyulan, zamanla yeniden gözden geçirilip değiştirilebilen bir pazarlık sürecinin söz konusu olduğunu belirtmiştir.

Tıpkı maskülen düzenin korunmasında olduğu gibi ataerkil yapının da devam edebilmesi için yeniden üretim süreci hayati bir rol oynamaktadır. Bu nedenle erkeklerin içinde bulunduğu tüm mekanizma ve süreçler yeniden üretimi sağlamaya yönelik olmuştur. Demren (2003; 2), bu noktada özellikle hegemonik erkekliğin çok önemli bir rol oynadığını ve ataerkil yapının devamı için hegemonik maskülenliğe her zaman ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Öyle ki insanların içselleştirdiği hegemonik erkekliklerdir.

Yeniden üretim süreci, en başta ekonomiyi ve nesillerin devamını içermekte iken (Demren 2003; 2), kadınlar ataerkil ağ içerisinde kendilerini ev içi alanda tanımlamaktadırlar. Başlıca rolleri annelik ve karılıktır (Demren 2003; 4). Bu alan, kadına kimliğini oluştururken bir anlamda avantaj sağlar. En başta annesi olmak üzere örnek aldığı alan ve bu alanın gerektirdiği kurallar içerisinde yaşarlar; bir bütünlük ve devamlılık söz konusudur (Demren 2003; 4) Ancak, maskülen düzen hem erkek hem de kadın için var olmaktadır (Gottfried 2004; 4) ve bu düzenin kadınlar olduğu kadar erkekler için de baskı oluşturduğunun altı çizilmektedir.

Bu yapı içerisinde erkeklerin karşı karşıya kaldığı en önemli çıkmazlardan birisi mevcut erkekliğin, ideal erkeklik ile çatışmasıdır. İdeal erkeklik, toplumun erkeklerden beklediği ve ulaşılması istenen rollere uygun davranış, tutum ve duygulardır. Demren (2003; 6), bu noktada erkeklerin özellikle kişisel ilişkilerini kurduğu alanlar içerisinde hep belirli bir sertliği ve katılığı taşımak zorunda olduğunu belirtir. Bu özellikleri koruyamayan veya koruyamadığı düşünülen bir erkeğin, “erkekliğinden” şüphe duyulur ve bu onun ataerkil sistem ve toplumdaki konumu açısından oldukça yıkıcı etkiler doğurur. Bu nedenle, otorite kurmak kilit bir noktadır ve erkekler baskınlıklarını çoğunlukla kendilerinden düşük statüde olan kadınlar ve çocuklar üzerine kurmaktadır. Erkekler, bu nedenle ideal erkekliğe ulaşmak için toplumun ondan beklediği davranışları uygulayarak bu toplumun baskısından kurtulmaya çalışırlar ve ideal erkeklik algısını yeniden üretmek zorunda kalırlar.

Demren (2003; 8), ataerkil ağın oluşumu ile ilgili düşüncelerini aşağıdaki gibi belirtmektedir;

“ Ataerkil ağ, küresel bir yapıya benzetilebilir. Bu küresel yapının içerisine giren erkek çocuğu boşlukta uçuşan birçok kimlik parçacıklarıyla karşılaşır. Erkek çocuğun kendi içerisinde bulunduğu koşullar en kolay hangi kimlik parçacıklarına ulaşmasını sağlayacaksa onları edinir. O toplumda en kolay ulaşılabilir olan kimlik parçacıkları da hegemonik erkekliği oluşturanlardır. Çünkü diğer parçacıklara göre çok daha baskındırlar ve toplum tarafından onay görürler. Hegemonik erkekliği oluşturan parçacıklar ağın içerisinde öyle nüfus etmiştir ki en uzakta ve ayrı durduğunu sandığımız parçacık bile ondan az da olsa etkilenmiştir.”

Ataerkil sistem kendisini öyle bir kurar ki, bu sistem içerisinde yer alan erkek hiçbir zaman tam anlamıyla o idealize edilmiş hegemonik erkekliğe ulaşamaz. Hegemonik erkekliğe en yakın duranlar veya onu içselleştirdiği düşünülenler toplumda hükmedenlerdir. Hiyerarşik bir sistem içerisinde erkekler bir yaşamsal rekabetin içerisine sürüklenirler. Bu rekabetin içerisinde varolmak zorundadırlar; çünkü ancak bu yolla erkekliklerini ve buna bağlı olan iktidarlarını sürdürebilirler (Demren 2003; 9).

Hartmarin’e göre (Aktaran Arıkan 1997; 8), ataerkilliğin yaslandığı maddi taban, temel olarak erkeklerin kadın işgücü üzerindeki kontrolüdür. Bir genellemeye

gidecek olursak, erkekten beklenen en önemli roller ekonomiyle ilişkili olanlardır. “para kazanan”lar (*breadwinner*) olarak erkekler, kendilerini ekonomik alanlarda baskınlık kurma eğilimlidirler. Bu nedenle, erkekler özellikle ekonomiyle ilişkili olan yoksulluk gibi durumlarda “para kazanan” işlevlerin aksaması sonucunda toplumsal cinsiyet çıkmazı içerisine girmekte ve özellikle kadın üzerindeki baskılarını arttırmaktadırlar. Bu baskılar, evrensel olarak tanımlandığında kadının çocuk yetiştirmesi ve cinselliğini yönelttiği aile ilişkileri ve erkeğin kadın emeğini sömürmesi olarak karşımıza çıkar (Arıkan 19997; 8).

Barrientos ve Kabeer (2004; 154), bu noktada kadının ücretli bir işe katılması ile eski erkek “breadwinner” modelinin yerini çok yönlü “breadwinner” hane ile değiştirilmesinin gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Çocuk bakım merkezleri, okula erişim, doğum izni, sağlık sigortası vb. düzenlemeler öncelik sıralamasında daha fazla yer almalıdır.

Acker’ın belirttiği gibi, toplumsal cinsiyet aynı zamanda küreselleşen sermaye için ekonomik bir kaynağa temel olmaktadır; bu anlamda, milletlerüstü işbirlikleri kadınlara düşük ücretler ödemekte ve riskleri düşürmek için kadın ile ilişkilendirilmiş işleri desteklemektedir. Bir anlamda da yoksul ülkelere zengin ülkelere göç eden kadınlardan ev bakımı, temizlik, çocuk bakımı gibi evsel konulara yönelik ucuz işgücü olanağı sağlamaktadırlar. Küresel şehirlerde kaliteli, yüksek ücretli işler, şehir sınırlarında kendini yoksulluk ve düşük ücretli işlere bırakmaktadır ve bu durum sosyal eşitsizlikle sonuçlanmaktadır (Gottfried 2004, 4). Durum iç göç kapsamında Türkiye’de de geçerlidir.

Şehirleşme ile ilgili konularda da erkeklerin egemen olduğunu, değerleri ve görüşlerini uygulatmaya eğilimli olduğu görülmektedir. Şehir planlamasında kadınların ihtiyaçlarını tamamen gözeten bir sistem olmadığı yansımıştır (Hainard, Verschur, 2001, 36). Şehir ortamı sadece mimari, inşaat, şehir kalkınması ve kamu politikasına vurgu yapmaz, aynı zamanda temel hakların uygulanabilirliği, sağlık, temiz içme suyu, katı atık, asayiş vb. temel ihtiyaçların karşılanmasından duyulan memnuniyet gibi nüfusun yaşam kalitesine yönelik unsurları da kapsar (Hainard, Verschur, 2001, 40).

Çevrede teknoloji ve ekonomide masküerlik hakimdir (Hainard, Verschur, 2001, 39). Hainard ve Verschur (2001, 39), teknolojinin de çoğunlukla erkek dominantlığı altında olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü kadınlar hala eğitim ve mesleki eğitimden eşit olarak yararlanamamakta, yenilikçi olabilmek için hiyerarşinin en altında yer almakta ve fikirlerine finansal destek verecek fon imkanlarına ve kendi fikirlerini yayacak “ sermaye kapasitesine” yeterince sahip olmaktadırlar.

4.2.7. Nancy Chodorow

Annelik gibi kadınlara toplumsal olarak atfedilen geleneksel roller, kadın istihdamı ve girişimciliğinde önemli bir engeldir. Nancy Chodorow, kadınların anne olma isteklerini ve annelik rolünü kabullenmelerini açıklamada psikanalitik açıdan yaklaşmasıyla feminist kuramlar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Erdoğan (2008; 74), Chodorow’un, psikanalizi, sosyolojiyi ve feminist kuramı birleştirdiği çoğulcu yaklaşımında cinsiyet kimliğinin nasıl geliştiği, anneliğin niçin ve nasıl yeniden üretildiği üzerinde durduğunu belirtmiştir. Chodorow’a göre cinsiyet organizasyonunun temel nedeni annelik rolüdür.

Chodorow’a göre, anneliğin yeniden üretilmesinin nedeni, kadınların sürekli kişisel ilişkiye ihtiyaç duymaları ve bu ihtiyacın karşılığını diğer bireylerden, özellikle de birincil konumları kamu alanında belirlenmiş olan erkeklerden alamamalarıdır (Erdoğan, 2008; 73). Bu görüşe ek olarak kadının rolünün biyolojik olmasının yanısıra toplumsal ve sosyo-kültürel unsurları içermesinin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin nedeni olduğunu belirtebiliriz.

Anne olarak kadınlar, yeniden sosyal üretim alanında önemli aktörlerdir. Doğum sonrası annenin üstlendiği çocuk bakıcılığı ve yetiştiriciliği rolü, zaman içerisinde kadının sosyal rollerinin ev içi alanda konumlandırılmasıyla sonuçlanmıştır. Ortner’e göre, ancak aynı zamanda ev içi bağlamdaki kadını sosyalleştirme ve yemek yapma işleri kadını kültürel sürecin güçlü bir üyesi yapmış, doğal kaynakları kültürel ürünlere dönüştürme becerisi sayesinde kadın, doğayla daha güçlü ve daha

doğrudan bağlantılara sahip olmanın yanında kültürün de güçlü bir aktarıcısı rolünü üstlenmiştir (Erdoğan, 2008; 74).

Erdoğan'a göre, hem ev içi alanda hem de kamusal alanda ikili bir sosyalizasyonu yaşayan kadının, her iki alanın hakim mekanizmaları tarafından çift taraflı bir baskı ve ayırım sürecine tabi tutulmasının önemli nedenlerinden biri, doğa ve kültür alanları arasında yaşadığı ikilemde yatmaktadır. (Erdoğan, 2008; 76).

Rosaldo'ya (1974:24, Aktaran Erdoğan 2008; 76) göre, birçok geleneksel toplumda kadın, yetişkinlik döneminin büyük bir bölümünü çocuk doğurarak ya da çocuk büyütürken geçirdiği için zaman içerisinde evde ve toplumda farklı faaliyetlerde yer almaya başlamaktadır. Kadınların ekonomik ve siyasal faaliyetleri, çocuk bakımı sorumlulukları ile sınırlanmakta olup, duyguları ve ilgileri belirli bir noktada odaklanmakta ve sonuçta çocuğu eve yönelmektedir.”

Chodorow, erkeklerin kamusal alandaki birincil konumlarından dolayı ikincil ebeveynlik rolünü üstlendiklerini belirtir (Erdoğan, 2008; 76). Chodorow (1978; 11, Aktaran, Erdoğan, 2008; 77), “doğum” gibi biyolojik işlevinin ötesinde “bakım, yetiştirme, sorumluluk üstlenme ve beslenme” gibi sosyo-kültürel işlevleri bünyesinde barındıran anneliğin bu yönüyle aslında erkeklerin de yapabileceği bir yeti olduğunu belirtir: “Benzer şekilde babalar erkek ebeveynlerdir. Baba eğer çocuğun birincil bakıcı figürü ise, bir erkeğin anneliğinden söz edilebilir. Ancak yüksek statülü bir mesleğe sahip olan kadın, çocukların sosyal babası olsa bile kadının çocuğa babalık etmesinden söz edilemez. Dolayısıyla annelik, sadece çocuk doğurma anlamına gelmez. Anne çocuğu sosyalleştiren ve bakan kişidir.”

Chodorow'un kuramsal görüşünde anneliğin yeniden üretilmesinin temel nedeni, kadınların sürekli kişisel ilişkiye ihtiyaç duymaları ve bu ihtiyacın karşılığını diğer bireylerden, özellikle de erkeklerden alamamalarıdır. Söz konusu ihtiyacın giderilmemesi, kadınları anne olma isteğine yöneltir, bu nedenle anneliğin temelini teşkil eden öncelikli unsur, psiko-sosyal faktörlerin varlığıdır (Erdoğan, 2008; 77).

Annelik, biyolojik olarak oluşacak, taklitle kazanılacak, öğretilecek veya erkeklerin baskısıyla oluşacak bir rol değildir. Erdoğan'a göre (2008; 77), erkekler kadınları anneliğe zorlasın ya da zorlamasın ve çocuklara bakmasını beklesin ya da beklemesin kadının kendini anne görme duygusu olmadıkça annelik gerçekleşmez.

Erkek çocuk, ayrı bir benlik yaratmak için annesinden uzaklaşmaya, feminen özellikleri (ilişkisel bağımlılık, duygusallık vb.) reddetmeye ve maskülen özelliklere (ilişkisel bağımsızlık, duygusallıktan kaçınma vb.) sahip olmaya çabalar ve kendini toplumsal cinsiyet temelinde “erkek” olarak farklı tanımlamaya başlar. Buna karşın kız çocuğu, birincil sevgi nesnesiyle ilişkisini sürdürmesi, daha doğrusu sürdürme zorunluluğu, nedeniyle kendini başkalarıyla olan ilişkileri açısından tanımlamaya çalışacaktır. Kadınları annelik isteğine iten asıl neden de bu faktördür. Chodorow'un (1997; 182 Aktaran, Erdoğan, 2008; 78) tespitiyle, erkek ya da kadın olarak deneyimlerimiz; derinlerden, geçmişimizden, bilinçsiz anlamların en derindeki yapılarından ve gündelik yaşantılarımızın oluşmasına yardımcı olan en duygusal ilişkilerden meydana gelir. Kadınların benliği, diğer bireylerle ilişkisel deneyimlerine bağlı olup, ötekilerin benlikleriyle birleşmesi ve ayrılması ile ilgilidir. Erkeklerin benliği ise, katı sınırları ile ötekilerin benliğinden daha uzaktadır ve başkalarının benliğinin yadsınmasına dayanmaktadır. Kendini farklı olarak tanımlama çabasına girişen erkek çocuğu, maskülen özelliklere sahip olmak için babasını ve diğer erkekleri gözlemleyerek söz konusu özelliklerin tespitine çalışır. Bu süreçte annelik, bizzat temel yönlendirici olarak işlev görmektedir (Erdoğan, 2008; 78).

Faaliyetleri genellikle ev dışı alanda yoğunlaşan babaların zamanlarını daha çok dışarıda geçirmeleri sebebiyle erkeklerin toplumsal cinsiyette sabit bir erkek rolüne erişmeleri pek kolay değildir. Bu şartlar altında erkek çocuklar, bu erkek rolünü ve babalarını idealleştirerek kafalarında kurgularlar ve toplumda bunlar, ulaşılmak istenen şeyler olarak tanımlanmaya başlar. “ O halde kadının ilişkisel süreçte babayı idealleştirmesi beraberinde erkek egemenlik örüntülerinin sürdürülmesinde bir katkıda bulunma sonucunu da getirmiştir. Bu süreç aynı zamanda kadının, bilinçli ya da bilinçsiz olarak ataerkilliğin yapılandırılması sürecinde asimetric pozisyonuna

rağmen “ataerkil ortaklık” ilişkisine doğrudan katılımı anlamını taşımaktadır” (Erdoğın, 2008; 79).

Chodorow’un yukarıda değindiğimiz görüşlerinden anlaşılacağı üzere kadınlık “doğal” bir üründür, verilidir ve kolay elde edilir. Erkeklik ise tam tersine “kültürel” bir üründür ve kazanılır. Bunun için de erkeğin bir emek süreci yaşayarak başarı göstermesi ve erkekliğini yakın çevresine ispat etmesi beklenilir. Kısacası, toplumsal yaşamda kadınlar “olan” bireyler olarak görülürken, erkekler “yapan” bireyler olarak onaylanır: Kadın “olur”, erkek ise “yapar.” Bu süreç, kadınların ve erkeklerin farklı ilişkisel deneyimler yaşaması anlamına gelmektedir (Demren, 2003; 80).

Erkek çocuk, edineceği erkek kimlik modelini en başta babasından ve diğer yetişkin erkeklerden öğrenecektir. Fakat çocuğun babası annesine göre daima daha uzakta olduğu için, bu erkek çocuk açısından zorluklar yaratacaktır. Bu kimlik, “kişisel” bir kimlik olmaktan çok “durumsal” bir kimlik olacaktır. Yani sadece baba imgesinin yarattığı konumsal bir kimliktir. Burada gerçek ve özel bir baba-oğul ilişkisi söz konusu değildir (Chodorow 1974, 46-50 Aktaran, Demren, 2003; 3)

David Gilmore (1997, 194-195 Aktaran, Demren, 2003; 3), Chodorow’un görüşünden yola çıkarak, anneye olan bu ilk bağımlılığın ataerkillik için her zaman büyük bir soruna yol açtığını, hatta ataerkilliğin işleyişinin temelini burada aranmasının gerektiğini söyler. Babasının koşullar gereği oğlundan uzak kalışı, onun oğluyla yakın bir bağ kurmasını engeller. Bu da, oğlarda annesine olan gizli dönme isteğini arttırır. Bu istek, anneye olan ilksel ve derin birliktelikten ortaya çıkan narsistik, her şeyi yapabilme gücüne sahip olma idealini ortaya çıkarır. Bu, aslında erkekliğin edinilmesi sırasında ortaya çıkan en gizli tehlikedir. Ataerkil sistem, bu tehlikenin bastırılması ve ortaya çıkarılmaması için her şekliyle örgütlenmiştir (Demren 2003; 3).

Chodorow, ödipal dönem içerisinde kız ve erkek çocuklar arasındaki temel bir farklılığa değinir. Erkek çocuk büyüme ve kültürleme döneminde kendini, kız

çocuğunun ihtiyaç duymadığı bir şekilde yeterli bir erkek kimliği edinebilmek için, diğer bireylerden ayrı biri olarak görülür. Özellikle erkekliği negatif bir yönde kadınlıkla ilgisi olmayan, kadınlığın dışında bir şey olarak tanımlar. Kız ve annesi arasındaki rol devamlılığı oğul ve baba arasında yoktur. Bu yüzden erkek çocuk devamlı bir rol modelinden yoksun kalır (Chodorow 1978, 174 -178 Aktaran Demren, 2003; 3).

Özdeşleşmenin ilk aşamasında kadın, kız çocuğu yönüyle evlat olarak varlık sürdürür iken, ikinci basamağında ise, bir evlat sahibi olan ve kendisi de aynı zamanda bir anne olan kadın yer almaktadır. Özellikle kadınların duygusal yaşamlarındaki deneyimlerinde, sevgiyi yaşayış ve sunuş biçimlerinde de kadınların annelerinin anneliğinin önemli bir etkisi vardır. Bir anne olarak kadın, kendi çocuğuyla iletişimini sürdürürken ve kendi annelik yönünü biçimlendirirken, annesi ile yaşantı deneyimlerini yeniden yapılandırır ve bu deneyimleri öznel dünyasında referans olarak kullanmaya devam eder.

Kültürel sembolleştirmeleri sayesinde biçim kazanan baba figürü, bir imge ve nesne olarak gerek cinsiyetin öğrenilmesinde gerekse kimlik ediniminde çocukları üzerinde etki gösterebilecektir ancak bu etki babanın kız ve erkek çocuğuyla etkileşim niteliği bakımından farklılık gösterecektir. Babanın kız çocuğuyla etkileşimi negatif bir tanımlama içerir ve farklılık kodları aracılığıyla varlığını sürdürürken, erkek çocuğu ile pozitif bir tanımlama yöneliminde benzerlik ve modelleştirim aracılığıyla biçim kazanmaktadır. Bu nedenledir ki, üretilen cinsiyet farklılıkları ve hiyerarşileri zemininde babanın kız çocuğuyla cinsiyetin öğrenilmesi aşamasındaki ilişkisi süreğen değildir. İletişimdeki bu süreksizlik ve kırılmalar, kız çocuğunun/kadının adeta ulaşılamaz bir noktada imiş gibi baba figürü aracılığıyla erkek imgesini ideal, güçlü ve dokunulmaz bir içerikle anlamlandırmasına yol açmaktadır. Bu idealleştirme nedeniyledir ki, “kız çocuğu, babasından ve diğer erkeklerden istediği ölçüde değil, alabildiği oranda ilgi ve şefkat görür. Birincil erkek figürler olmadığında kız çocuğu için erkeklerle bağlantılı olarak güvenli bir benlik duygusu geliştirmek zordur” (Chodorow, 1994; 87, Aktaran, Erdoğan, 2008; 80)

Annelik temelinde yapılandırılmış asimetrik cinsiyet organizasyonunun, cinsiyete dayalı işbölümünün hem nedeni hem de bir sonucu olarak, annelik fenomeni tarafından yeniden üretilmesi kamusal ve özel alanların feminen ve maskülen özelliklerle karakterize edilmesine yol açmıştır (Demren, 2003; 81).

Endüstriyel kapitalist gelişmenin karmaşık boyutlarının, söz konusu alanların sınırlarının keskinleşmesindeki payı büyüktür. Bu sınırlar, aynı zamanda feminen ve maskülen özelliklerin ve cinslerin üstlendiği rollerin birincil ve ikincil konumları ile buna ilişkin değer ve tutumların da tanımlanması anlamını taşımaktadır. Erkek egemen değerlerin yönlendirilmesinin bir sonucu olarak kamusal alan-özel alan ayrımı; cinsiyete dayalı işbölümü, farklı cinsiyet kimliklerinin oluşumu ve annelik pratiğinin psiko-sosyal etkilerinin yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır (Demren, 2003; 81).

Aile hayati ideolojisi, eşleri topluluktan gelen gerekli destekten yoksun bırakmakta ve kadınları ev işine zincirlemektedir. Başka bir deyişle Batı toplumunun son iki yüzyıldır kadınların ekonomiye katılma fırsatlarını sınırlayan "annelik sevgisi ideolojisi"ni kadınlara kabul ettirmesiyle birlikte; kadınlar kendi ihtiyaçlarından vazgeçerek çocuklarına hizmet etmeye zorlanmakta; erkeklerin, çocuk yetiştirmeye katılma heveslerini kırmakta ve çocukları zorla içeri sızan bir otorite örüntüsüyle karşı karşıya bırakmaktadır. Öte yandan "annelik sevgisi ideolojisi", kadınların üretilmesiyle ilgili görevlerini tamamladıktan sonra meslek ve iş kariyerlerinde erkeklerle eşit olarak rekabet edememeleri sonucunu da getirmiştir (Poster, 1990; 234, Aktaran, Arıkan, 1997; 1).

Çağdaş toplumlarda halen süregelen güç ve baskı mekanizmaları, ideolojiler, temel kültürel araçlar ve toplumsal kurumların aracılığıyla özellikle özel alanda asimetrik cinsiyet ilişkilerini yeniden üretmeye devam etmektedir ve sonuçları kamusal alanda kendini göstermektedir. Kısacası, özel alan ve kamusal alan karşılıklı etkileşim içerisinde döngüsel bir süreç olarak hem anneliğin üretimini yaratmaktadır, hem de

onun bir sonucu olarak yeniden üretilmeye maruz bırakılmaktadır (Demren, 2003; 81).

Kapitalist gelişim süreci; Chodorow'un (1978:5) tespitiyle, çocukları, büyük ebeveynleri ve aile dışından kişileri evden uzaklaştırmıştır ve erkeklerin aile yaşantısına katılımlarını azaltmıştır. Ev, ebeveyn ve çocukların alanı haline gelmiştir; bebek ve çocuk bakımı, akrabalarından izole edilen, daha az sayıda sosyal ilişkisi olan ve ebeveynlik konusunda çok az düzenli destek alan biyolojik annelerin alanı olmuştur. Maaşlı bir işte çalışmak bu durumu değiştirmemektedir. Maaşlı işlerden kazanılan paralar yüksek olsa da kadınlar ailede annelik faaliyetlerini sürdürmektedir; çocukların yetiştirilmesi hala başlıca aile sorumluluklarından biridir (Demren, 2003; 81).

Chodorow'un kuramsal görüşleri ışığında denilebilir ki; ebeveynlik organizasyonu simetrik özelliğe geçişi sağlamadıkça, yani erkekler biyolojik anneliğin dışında kadınlar tarafından sürdürülen toplumsal ve kültürel rolleri üstlenmedikçe, cinsiyetçi sosyo-kültürel yapı ve cinsiyet hiyerarşisi varlığını devam ettirecektir. Bunun bir sonucu olarak, ikili toplumsallaşma sürecinde kadının maruz kaldığı baskı ve ayrımcılık mekanizmaları, toplumsal kurumlar ve bireyler arası ilişkiler sürecinde her gün yeniden üretilen cinsiyetlendirilmiş kişilikleri yaratmayı sürdürecektir. Ancak ebeveynliğin simetrik oluşuyla birlikte toplumsal cinsiyet sistemi, feminenlik-maskülenlik biçiminde iki kategorili yapı nispeten ortadan kaldırılabilecektir. Dolayısıyla bu husus gerçekleştirildiği ölçüde, sosyo-kültürel yaşamın farklı alanları, cinsiyetçi bir karakter taşımak yerine, bireysel eylem ve çabaların sonuçlarına göre eşitlikçi cins ideolojisi yönünde farklılaşıp çoğullaşabilecektir (Demren, 2003; 81).

5. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sosyal Problem (Social Problem): Sosyal konuların toplumda yaşayan bireyleri veya toplumun bütününe doğrudan veya dolaylı olarak olumsuz etkilemesiyle ortaya çıkan durumdur.

Yoksulluk (Poverty): Yoksulluk, genel olarak bir halkın ya da onun belirli bir kesimin asgari yaşam düzeyini sürdürebilmesi için gıda, giyim ve barınak gibi sadece en basit ihtiyaç maddelerini karşılayabilmesi olgusudur. Işık ve Pınarcıoğlu'na göre (2008; 40), Türkiye'de kentlerdeki yoksulluk homojen bir grup olmaktan çok uzaktır.

Kadın Yoksulluğu (Feminization of Poverty): Küreselleşmeyle birlikte artan teknoloji ve yeni iş sahalarının kadın istihdamı sorununu gündeme getirmesi ve kadın reisli hanelerin artmasıyla birlikte yoksulluk sorunsalına yaklaşım için kullanılan bir kavramdır. Küresel üretimde kadın istihdamı, fabrika ve tarım sektörlerinde belirgindir. Burada, iş gücünün feminenleşmesinden bahsedilebilir. Kadınların kazançları sık sık hanenin kurtuluşunun önemli bir unsurudur (Barrientos, Kabeer, 2004, 153). Bu kavram, evlerde bulunan çoğunlukla çocuklu anneler ve tek başına yaşayan yaşlı kadınlar için kullanılmaktadır.

Türkiye'ye ait yoksulluk istatistikleri, kendi hesabına çalışan kadınların yüzde 32'sinin yoksul olduğuna işaret etmektedir (Bugra, 2008; 245).

Para Kazanan Modeli (Breadwinner Model): Geleneksel aile sistemi içerisinde para kazanma ve evi geçindirme sorumluluğunun erkeğe atfedildiği sosyal düzen için kullanılmaktadır.

Stigma: Toplumda kabul görmeyen bireyler için oluşturulan önyargı ve tutumlardır. Damgalanma anlamındadır.

Toplumsal Cinsiyet (Gender): Toplumun kadın ve erkeğe atfettiği ve yapmasını beklediği toplumsal rollerdir.

Ataerkil Sistem (Patriarchal System): Ataerkillik kurallarını erkeklerin koyduğu ve iktidarını belirledikleri bir olgudur (Demren; 2003).

Kadın Girişimciliği (Women Entrepreneurship): Piyasa ekonomisi içinde; hesaplanmış riskleri göze alarak, doğrudan doğruya pazara yönelik, nakde dönüşebilen, mal ve hizmet üretip satan, kendi işinin sahibi olup, sosyal güvenlik kurumlarından birinin şemsiyesi altında çalışan yada yanında başka kişileri istihdam edebilen kadınların tanımlandığı bir kavramdır (www.5nk.org).

Küreselleşme (Globalization): Küreselleşme; ekonomik, sosyal, teknolojik, kültürel, politik ve ekolojik açılardan bütünleşmenin ve dayanışmanın artmasının anlamını taşımaktadır.

Kapitalizm (Capitalism): Kapitalizm; üretim araçlarının kişi mülkiyetinin elinde olduğu ve kâr amaçlı kullanıldığı, malların arz talep mekanizmasıyla serbest piyasada özgürce belirlendiği bir ekonomik sistemdir. Işık ve Pınarcıoğlu (2008; 58), kapitalizmin örgütlenme tarzında örgütsüzlüğün ve riskin başat hale gelmeye başladığını belirtmektedirler.

Neo-Liberalizm: Kapitalist sistem ile birlikte ortaya çıkan, devletin elini çekerek, ekonomiyi tamamen özel teşebbüslere bırakmasını ve kamusal alandaki kuruluşların özelleştirilmesini savunan siyasi düşüncedir.

İnsan Güvenliği (Human Security): Küresel dünyada, özellikle gelişmekte olan ülkelerin temel tedbirler olarak sınırlarını koruyamayacağını ve toplumun bu nedenle risk altında olduğuna vurgu yapmaktadır. İnsan güvenliği kavramı ilk kez 1994 yılında UNDP İnsani Gelişme Raporu'nda ortaya konmuştur.

Işık ve Pınarcıoğlu (2008;59), insan güvenliği sorunsalının başlangıcının oluşan akışkanlık içerisinde sürekli büyüyen küresel firmaların imparatorluk haline gelmeleri ve ulus devlet karşısında güçlerin sürekli artmasının yanında, küresel akışkanlığın açık uçlu bir yapısı olması ve sürekli genişleyebilmesiyle ilgili olduğunu belirtmektedirler. Bu açık uçluluk, belli bir esnekliği sürekli hale getirirken, güç ilişkisini de paylaşılan bir duruma getirmektedir.

Kalkınma Yardımı (Development Assistance): Gelişmiş ülkelerin az gelişmiş veya orta gelişmişlik seviyesinde bulunan ülkelere insani yardım ve ekonomik düzenlemeler yoluyla bu ülkelerin toplumsal yapılarını geliştirmek için uyguladığı politika araçlarından biridir.

Donör Ülkeler (Donor Countries): Kalkınma yardımında bulunan gelişmiş ülkelerdir.

Yerel Aktör (Local Actor): Kalkınmada öncelikli bölgelerde, faaliyetlere birebir katılan ve etkili olan yerel yönetici ve sorumlulardır.

Hedef Grup (Target Group): İlgili bölgelerde yoksullukla mücadele politikalarından birincil derecede yararlanacak olan gruptur.

Mesleki Eğitim Merkezi (Vocational Training Center): Halk Eğitim Merkezleri işbirliği ile kadınlara yönelik kurulmuş olan ve bilgisayar; iğne oyası, trikotaj, takı tasarımı gibi el becerilerine yönelik, belirli bir kurs düzeninde yapılan ve bitiş zamanında katılımcılara Milli Eğitim Bakanlığı tarafından- iş bulunması için önemli bir araç olan - onaylanmış bir sertifika verilen merkezlerdir.

6. TÜRKİYE'DE YOKSULLUKLA MÜCADELE

Yoksulluk sorununa ilişkin iki yaklaşımın egemen olduğunu belirtebiliriz. Bunlardan birincisi; yoksulluğu, bireylerin tercihlerinin, sorumluluğunun ve gösterdiği çabaların derecesiyle ilişkilendiren ve bireyleri yoksulluğun bir parçası olarak gören yaklaşımdır. İkinci yaklaşımı, birinci yaklaşımın tam tersi olarak, yoksulluğun nedenini makro boyutta arayan ve bu sorunun ekonomik politikalar, eğitim sistemi, istihdam oranı vb. devletin düzenlemesi gereken konular üzerinden ele alan yaklaşım olarak belirtebiliriz. Şenses'e göre (2006; 155), belirtilen yaklaşımlardan hangisinin ağırlık kazanacağı, büyük ölçüde, incelenen ülkeye, döneme ve yoksul gruba bağlıdır ve yoksullukla mücadele politikaları da bu yaklaşımlardan hangisinin ön plana çıktığına bağlı olarak biçimlendirilmektedir.

Buğra (2008; 101), Cumhuriyet döneminde, yoksulluğun büyük ölçüde köylü kesimin yoksulluğu olarak görüldüğünü belirtir. Bu nedenle, tek parti dönemi yetkililerinin aklındaki gerçek yoksul tipinin köylü olduğu ve yoksullukla mücadele yöntemlerinin, köylüyü köyde mümkün olduğunca gözden uzak tutmak amacı doğrultusunda biçimlendiğini söylenebilir.

Cumhuriyet döneminden itibaren artan hayırseverlik temasının etkisi, 1960'lı yıllardan itibaren azalmış ve yerini sosyal devlet anlayışına bırakmıştır. 1980'li yılların başlarında ise Valilikler bünyesinde faaliyet gösteren "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıf"larının açılmasıyla hayırseverlik, etkisini tekrar arttırarak devam etmiştir. Buğra (2008; 199, 201), 1980 askeri darbesinden sonra "çalışan yoksul" olgusunun, göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaştığını ve çalışanların çoğunluğu için tipik durum haline geldiğini belirtmektedir.

1980 döneminin Türkiye için bir dönüm noktası olduğunu belirtebiliriz. Günümüze kadar gelen yaklaşık 30 yıllık süreçte, öncelikle küreselleşme, hızlı teknolojileşme ve terör nedeniyle kırsaldan şehir merkezine ve şehirlere büyükşehirlerimize hızla artan göç olgusu karşımıza çıkmıştır. Tarım olanakları azalmış, aile tipi geleneksel

tipten çekirdek aile tipine kaymış ve göç sürecinde etkili olan hemşehrilik mekanizmalarının etkisi giderek azalmıştır. Bugra (2008; 19), 1980’lerde başlayan dört önemli toplumsal değişme olduğunu belirtir: 1. Köyden şehre göçün ve şehirde çalışanlarla onların köyde kalan toprakları ve aile fertleri arasındaki ilişkinin niteliğinin geçirdiği değişiklik. 2. Formel sektörle enformel sektör arasındaki ayrımın muğlaklaşmasıyla istihdamla geçim arasındaki ilişkinin kırılma hale geldiğini, çalışan yoksul olgusunun göz ardı edilemeyecek bir toplumsal sorun oluşturmaya başlaması. 3. Aile yapısının geçirdiği dönüşümle, tipik aile yapısının geniş aileden çekirdek aileye doğru evrilmesi ve geniş aile içi dayanışmanın zor durumdaki bireyin sosyal güvenliğini sağlayacağı varsayımının geçerliliğini kaybetmesi. 4. Devlet – toplum ilişkisinin enforme niteliğini kaybetmeye başlaması ve buna bağlı olarak, tek parti dönemi sonrasında 1980’lere kadar, siyasi otoritenin bireye sağladığı fırsat alanının ciddi biçimde daralması. Bununla birlikte Türkiye’ye özgü yoksulluk tiplerinin de ortaya çıktığını belirtebiliriz. Bunlardan en önemlileri Modern Yoksulluk (Kapitalizmle oluşan yoksulluk), Yeni Yoksulluk (Göç bölgelerinde hemşerilik ilişkilerinin ve inşaat sektörünün azalmasıyla ortaya çıkan yoksulluk) ve Nöbetleşe Yoksulluk kavramlarıdır.

Mingione’ye (Aktaran Buğra, Keyder, 2008; 281) göre Türkiye gibi aşırı aileselciliğin olduğu yerlerde zayıf devlet cimrileşmekte, ulus çapında reformlar ve kurumsal değişimleri uygulamayı ve sosyal refah ile işe yönlendirme hizmetlerini geliştirmeyi zor bulmakta ve en yoksul kesimlerle sınırlı yardımlarda bulunmaktadır. Aile sistemi aşırı yükü kaldıramamaktadır ve zayıf devletin, yeni yoksulluğu cömert bir harcama ile halletmek için çok az finansal kaynağı ve meşruiyeti vardır. Günümüz Türkiye’sinde yoksullukla mücadelede kalıcı çözüm üretilmesinden çok sosyal dayanışma ve hayırseverlik vurgusunun etkili olduğunu görmekteyiz. Bununla birlikte son yıllarda yapılan çalışmalar ile yoksullukla mücadelede istihdam, destek teşvikleri, vatandaşlık hakları, kurumlar arası işbirliği temelli çalışmaların az da olsa uygulanmaya başlandığını belirtebiliriz. Özellikle Avrupa Birliği (AB) uyum süreci bu çalışmaların yapılmasında etkili olmuştur.

AB uyum sürecinin yanısıra Adar'a göre (2007; 167), 2006 yılında yürürlüğe giren yeni sosyal güvenlik ve genel sağlık sigortası yasası, bütüncül (bütün sosyal grupları kapsayan), eşitlikçi (çalışanlar olduğu kadar, işsizleri de kapsayan) ve sosyal devlet temalı bir yasa olmasıyla önemli olmuştur. Bununla birlikte kadın girişimciliğinde önemli bir adım olarak görülen mikrokredi ile ilgili yasal düzenlemeler – ki hala resmiyet kazanamamasına rağmen – yapılmış ve küçük çapta faaliyetler başlamıştır. Ayrıca, istihdam alanında İŞKUR'un özellikle mesleki eğitim ile ilgili olarak sigorta ve katkı ödemelerini, yurtdışı fonlarını ve uluslararası organizasyonların konu ile ilgili çalışmalarını, gelişen etkiler olarak sayabiliriz.

Tüm tartışmalara ve gelişmelere rağmen yoksulluk olgusunun genel çerçevede ele alındığını ve bu nedenle kadın yoksulluğu ve beraberinde gelişen çocuk yoksulluğu, göç tabanlı oluşan yeni yoksulluk gibi yoksulluğun bileşenlerine yönelik belirli politikalara ihtiyaç olduğunu söyleyebiliriz.

6.1. TÜRKİYE'DE KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEYE YÖNELİK FAALİYETLER

Türkiye'de bulunan sivil toplum örgütlerinin, belediyelerin, özel kuruluşların ve devlet kuruluşlarının katılımlarıyla pek çok alanda kadınların sosyal ve ekonomik hayata katılımını arttırmayı amaçlayan projeler ve faaliyetler yürütülmektedir. Söz konusu faaliyetlerin birkaçı kısaca açıklanmaya çalışılmıştır;

Bu faaliyetlerin en önemlisi, uygulanılmaya başlanılan mikrokredi programıdır. Bangladeş'te Muhammed Yusuf'un girişimiyle büyük ses getiren program, Türkiye'de tam olarak etkinliğine ulaşmasa da kadın yoksulluğu ile mücadelede etkin ve önemli bir basamak olmuştur. Belirli illerde, Valilikler bünyesinde yer alan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ve birkaç dernek tarafından verilen kredilerden kendi işini kurmak isteyen kadınlar faydalanmaktadır. Faiz oranlarının düşük olması ve geri ödeme sisteminin esnek ve uygulanabilir olması nedeniyle etkin bir sistem olduğu söylenebilir. Ancak, Türkiye'de mevcut bir mikrokredi yasasının olmaması, bankaların mikrokredileri küçük ölçekli banka kredisi statüsünde

vermeleri, mikrokredi ödenekleri ve bağışların az olması sistemin uygulanmasında aksaklıkları oluşturmaktadır.

Mesleki eğitimlerin yaygınlaştırılmasını bir diğer uygulama alanı olarak belirtebiliriz. 2009 yılından itibaren ISKUR, mesleki eğitimlerden yararlanan kadınlara sigorta zorunluluğu ve günlük 8 AVRO'luk bir katılım payını zorunlu kılmıştır. Ancak, mesleki eğitim veren kuruluşların azlığı, Halk Eğitim Merkezi ve Milli Eğitim Bakanlığı eğitim müfredatlarının güncel ihtiyaçları karşılayamaması karşılaşılan güçlükleri oluşturmaktadır.

Bununla birlikte, özellikle istihdam ve kadın girişimciliğine yönelik projelerin devlet tarafından desteklenilmeye başlanması da önemli bir gelişme olmuştur ancak uygulanan projelerin etkin sonuçların oluşması için daha fazla somut çıktıya sahip olmaları gerekmektedir.

7. JAPONYA'NIN RESMİ YARDIM PROGRAMI (ODA)

Japonya, 50 yıldan fazla bir süredir gelişmekte olan ülkelere kredi, hibe ve teknik yardım başlıkları altında bir kalkınma desteği sunmaktadır. Japonya Dışişleri Bakanlığı bünyesinde ODA (Official Development Assistance - Resmi Kalkınma Yardımı) adı altında yürütülen Program kapsamında birçok proje ve destek hayata geçirilmiş ve bu Program, Japon Hükümeti tarafından önemsenmeye her geçen zamanda artarak devam etmektedir.

Japonya'nın Resmi Kalkınma Yardımı Programı'nın temel amacı, uluslararası toplulukta barışa ve kalkınmaya katkıda bulunmak ve bu amaçla Japonya'nın güvenlik ve refah sağlamasına hizmet etmektir (White Paper Fiscal Year, 2006; s.1). ODA, Japonya için uluslararası işbirliğinin hayati bir anlamıdır ve refah ve dengenin izini koalamaktadır.

Kalkınma Yardımı'nın resmi belgelerinde Japonya'nın, değişen uluslararası toplulukta en iyi nasıl etkin olunacağına peşinden gittiği ve Japonya'nın, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkıda bulunabileceği belirtilmiştir. Bu yaklaşımın bir diğer unsuru, Pazar tabanlı ekonomileri başarmak ve demokratikleşmenin geliştirilmesidir (White Paper Fiscal Year, 2006; 1).

Japonya'da ODA, gelişmekte olan ülkelere kendi kendilerine yardım etmek amacı fikri üzerine kurulmuştur. Programın yürütülmesindeki ana sebepler olarak; dünyada son zamanlarda aşırı yoksulluk, kıtlık, mülteciler ve doğal afetler; iklim değişikliği ile ilgili çevresel sorunlar ve terörizm ve bulaşıcı hastalıklar gibi diğer küresel meseleleri içeren bir zorluklar dağı ile karşılaşılması ve zengin bir toplum yaratmayı başaran Japonya'nın, dünyada ikinci büyük ekonomik güç olarak, küresel konularla uğraşması gerektiğidir.

Bununla birlikte, mevcut küresel toplumda Japonya'nın mevcut zenginliğini sadece kendisinin üretmediği ve gıdayı içeren doğal kaynaklar için diğer ülkelere bağlı

olduğu belirtilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ticaretin ve yatırım çevresini ilerlemesi bu ülkelerde ekonomik büyümeyi sağlayacaktır ve aynı zamanda Japon ekonomik faaliyetleri için fırsatların büyümesine neden olacaktır. Yaklaşmakta ekonomik büyüme = yoksulluk azalması olarak görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin, küreselleşmenin faydalarına katılmaları ve büyümeye devam etmeleri için tedbirler almak önemlidir.

Bu yardım kurumunun kurulmasındaki bir diğer nokta, uluslararası barışa ve kalkınmaya katkı sağlama aracılığıyla gelişmekte olan ülkelere yardımın sağlanmasının, Japonya'nın güvenlik ve zenginliğinin sağlanmasına da katkıda bulunması olmuştur.

Japon işbirliğinde aralarında diğer uluslararası toplumlar ve Türkiye'nin de bulunduğu Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne (Millennium Development Goals – MDGs - Eylül 2000'deki Binyıl Zirvesi'nde 191 ülke, yoksulluğu yarı yarıya azaltmayı da içeren 8 adet Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne 2015 yılına kadar ulaşma kararı aldı. www.undp.org.tr) ulaşmak oldukça önemlidir. Özellikle Japonya, Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne ulaşmada önemli bir rol oynamaktadır. MGD'lerde olduğu gibi donör ülkeler ve ajansların genel amaçlar ve stratejiler kurması ve hep birlikte başarması istenilmektedir. Böyle ortak bir yardım, ulusal kalkınma stratejilerinin kurulmasında ve bu stratejilerin sık sık kullanılmasında çeşitli yönetim organizasyonunu harekete geçirir. Böyle bir yardım, bir ülkenin yapabileceğinden daha büyük etkiye sahiptir.

Bütün yukarıda belirtilen özellikler gözönüne alındığında Uluslararası Japon İşbirliği'nin öncelikleri arasında aşağıdaki maddeler özetlenebilir;

1. Çevresel ve İklim Değişikliği Konularına Dikkat Çekmek
2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Kalkınmayı Gerçekleştirmek ve Japonya'daki Ekonomik Zenginliği Kullanmak
3. Demokratikleşmeyi Kurmak ve Piyasaya Yönelik Ekonomik Reforma Yardım Etmek

4. Barış İnşa Etme ve Terörizme Karşı Olma
5. İnsan Güvenliğini Sağlamak (White Paper Fiscal Year 2006; 25).

Dünya’da 400’den fazla Japon derneği faaliyet göstermektedir ve bu derneklerden 163’ü gelişmekte olan ülkelerde tabandan yardımı sağlamak üzere devlet fonlarını kullanmaktadır. Japon dernekler, Japon Uluslararası İşbirliği’nin önemli ortaklarıdır çünkü onlar yerel düzeyde başrolü oynamaktadırlar.

Bununla birlikte, danışmanlık firmalarında çalışan danışmanlar ODA Projelerinde aktif olarak yer almakta ve akademisyenler ve kamu işbirlikçilerinin üyeleri proje değerlendirmelerine katkıda bulunmaktadır. Bu yolla, Japon yardımı birçok Japon katılımcı ile işlemektedir. Bu katılımcılar, ekonomik işbirliğinin yürütümüne katılırlar ve projelerini yürütürken gelişmekte olan ülkelerde yaşayanlara ve işbirlikçileriyle birlikte yaşar ve çalışırlar. Bir sorun ortaya çıktığı zaman konuyu yerel kişilerle tartışırlar ve herkesin memnun olacağı bir çözüm üretmekten sorumludurlar.

Küreselleşmenin son yıllarda ilerlemesiyle, insanların malların, paranın ve bilginin hızla ve geniş ölçekte hareket ettiği görülmektedir. İnsan kaçakçılığı, küresel iklim, mülteciler vb. pek çok sorun ortaya çıkmıştır. Bütün insanlar, doğdukları bölge ne olursa olsun itibarlı bir hayat yaşama hakkına sahiptir ancak insan yaşamına, yaşam alanına ve itibarına yönelik tehlikeler, küreselleşme ile birlikte artmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin, insanlarını doğrudan tehlikelerden koruması dışında, bu tehlikelerden kendilerini de makul bir seviyede korumaları için yetenekleri geliştirmek önemli olmaktadır. Bu fikirden hareketle, Japonya kalkınma yardımının önemli bir bileşenini insan güvenliği ve kurumların desteklenmesi oluşturmaktadır. Japonya bu duruma ilişkin çalışmalar yapmak için 1990’ların sonlarına doğru insan güvenliği yaklaşımını ortaya koymuştur. İnsan güvenliği yaklaşımı, insan merkezine vurgu yaparak tüm insanlığı kapsayan entegre ve güçlü bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımı oluşturan altı ana madde vardır;

- İnsanlar maruz kaldıkları sorunların merkezine konmasına yardım.
- Yerel toplulukların güçlendirilmesine yardım.
- İnsanların yetkilendirilmesinin vurgulanmasına yardım.
- Tehlikeye maruz kalan insanların faydalanmasının vurgulanmasına yardım.
- Kültürel çeşitliliğin saygısına yardım.
- Profesyonel deneyimin harekete geçirilmesi için sektörler arası oluşuma yardım.

Yerel Projeler İçin Hibe Yardımı Programı (GGP), özellikle gelişmiş olan ülkelerdeki sivil toplum örgütlerini, yerel ve bölgesel devletleri ve eğitimsel ve sağlık kuruluşlarına destek sunmaktadır. Bu program, yerel seviyedeki temel insani ihtiyaçlara ilişkin küçük projelere hibe yardımını sağlamaktadır. Türkiye’de proje başına maksimum 10 milyon Japon Yeni (Yaklaşık 90.000 Dolar), ilgili kuruluşlara hibe olarak verilmektedir. Bu program ile Japonya, bir çok topluluğun temel insanî ihtiyaçlarını karşılamaktadır ve çatışma altındaki toplulukların ulus güvenliğini sağlamalarında yardımcı olmuştur.

7.1. TÜRKİYE’DE YEREL PROJELER İÇİN HİBE YARDIMI PROGRAMI (GGP)

GGP Programı’nın prensipleri, genel olarak tüm dünyadaki uygulamaları ile aynıdır ancak ülkelerin gelişmişlik seviyesine, kuruluşların yapısına ve önceliklerine göre içeriğinde küçük farklılaşmalar olabilmektedir. Japon Hükümeti ile Türkiye arasındaki anlaşma ve prosedürler 11 Eylül 2000 itibariyle tamamlanmıştır. Program söz konusu tarihten itibaren uygulanmakta ve 2008 Mart Ayı itibariyle toplam 13 proje hayata geçirilmiştir.

Her Japonya mali yılı başlangıcında (1 Nisan itibariyle) ülkeye verilecek olan ortalama hibe miktarı açıklanmaktadır ve bu orana göre değerlendirme dönemleri saptanır. Genellikle değerlendirmeler yılda iki dönem halinde topluca yapılmaktadır.

Başvuru sahipleri, Türkiye’de yerel seviyede kalkınma projeleri uygulayabilecek kâr-gütmeyen kuruluşlar olmalıdır. Genellikle sivil toplum örgütleri ve belediyeler ile çalışılmaktadır. Devlet kurumları da uygun kuruluşlar olarak kabul edilmektedir ancak hibe verilme aşamasında hibeyi hak edecek gerekçelendirmelerin yapılması güç olduğundan ve hibe alma şansı yüksek olması istenildiğinden – Japonya Hükümeti, devlet kuruluşlarının sorumlulukları altındaki tüm görevlerin eksiksiz yaptığını kabul ettiği için – şu ana kadar devlet kuruluşları hibe alamamıştır. Ancak Bangladeş, Pakistan gibi yoksul ülkelerde devlet kuruluşlarına doğrudan destek verildiğini görmekteyiz.

Projeler yerel seviyede etkiye sahip olacak ve toplumun dezavantajlı kesimlerini hedeflemek zorundadır ve hedef gruptaki faydalanacak kişi sayısı makul düzeyde olmalıdır. Proje başına hibe miktarı 10 milyon Japon Yeni’dir (Yaklaşık 90.000 Amerikan Doları).

Program, yoksul bölgelerde gelir eşitsizliğini azaltmayı, koruyucu sağlık hizmetlerinin geliştirilmesini, sağlık ocaklarının ve temel eğitim kurumlarının yapılmasını, kapasitelerinin artırılmasını, engelliler ve sokak çocuklarına yönelik rehabilitasyon ve iş atölyelerinin oluşturulmasını, özel bakım ve huzurevleri inşasını, temiz su ve yol yapımı gibi alanlara ulaşmayı hedeflemektedir.

Uygun bulunan projeler, saha gezilerinin de içinde bulunduğu 3 seviyeli bir değerlendirme sürecinden geçmektedirler. Bu süreç içerisinde projenin sürdürülebilirliği ve etkisi, tecrübe sahibi olmayan sivil toplum örgütlerinin ve toplulukların tecrübeli sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapması, toplulukların değişik ihtiyaçlarına çözüm getiren/yardımcı olan ve birden çok faydaya/etkiye sahip projeler olması, hibe desteği için önceliklidir. Proje kapsamında bina onarımı, prefabrik bina yapımı ve ekipman temini gibi somut harcama kalemleri tercih edilmektedir.

Kadın bileşeni, Program içerisinde en önemli yere sahip olan konulardan bir tanesidir. Kadın bileşeni kapsamında kadın ve kalkınma temelinde olan ve kadınlar için mesleki eğitimleri, beceri merkezlerini, rehabilitasyon merkezlerini, pazarlama-girişimcilik ve mikrokredi olanaklarına ulaşımı ve yürütümünü sağlayan modern merkezlerin ve diğer tüm tesislerin oluşumu desteklenmektedir. Bununla birlikte, yukarıda belirtilen diğer kategorilerin özellikle kadın temelinde olması – kanser ve kadın sağlığı vb. - tercih edilen ve başvurular ile müzakere edilen bir noktadır.

7.1.1 Adıyaman Belediyesi Adıyaman Çok Amaçlı Toplum Merkezi'nin (ÇATOM) Geliştirilmesi Projesi

Adıyaman Belediyesi 1918 yılında kurulmuş ve bugüne kadar 15 belediye başkanı ile hizmetlerine devam etmektedir. Belediye bünyesinde 3 başkan yardımcısı, 1 özel kalem müdürü, 1 hukuk müşaviri, 16 şube müdürü, 1 sivil savunma uzmanı ve 1 iç denetçi görev yapmaktadır. Projenin ortağı olan ve 1997 yılında kurulan Adıyaman Çok Amaçlı Toplum Merkezi (ÇATOM), GAP İdaresi ve Adıyaman Valiliği desteği ile kurulmuştur. Öğretmenlerin Halk Eğitim Merkezi tarafından atandığı merkezde; okuma yazma, müzik, dikiş – nakış kursu, bilgisayar kursu ve kuaförlük üzerine eğitimler verilmektedir. Bunun dışında katılımcılara düzenli aralıklarla geziler ve piknikler vb. sosyal etkinlikler düzenlenmektedir.

GAP İdaresi tarafından desteklenen merkezin, ekipman desteğine ihtiyaç duyduğu saptanmıştır. Adıyaman ÇATOM, merkezde bulunan ekipmanların az olması ve ihtiyacı yeterince karşılayamamaları, modellerinin eski olması, bakım ve tamiratlarının sistemli bir şekilde yapılamaması nedeniyle Adıyaman Belediyesi'ne ekipman talebinde bulunmuştur. Mart 2008 tarihinde Japonya Büyükelçiliği ile imzalanan hibe sözleşmesi ile Adıyaman Belediyesi aracılığıyla Adıyaman ÇATOM'a toplam \$ 53.287 tutarında ekipman desteği sağlanmıştır. Desteklenen ekipmanlar arasında; piko, dikiş makineleri, bilgisayar, mobilya, ofis ve seminer odası ekipmanları ve müzik aletleri örnek gösterilebilir. Kapasite arttırımı sonucu

merkeze başvurular artmış ve ÇATOM, tam kapasite ile çalışmalarına devam etmektedir. ÇATOM’da etkin raporlama ve izleme mekanizması dikkat çekicidir.

7.1.2 Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı Ankara Altındağ Cumhuriyet Evi Projesi

Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı (ANAÇEV) tarafından sunulan, Ankara’nın Bir Gecekondu Bölgesinde Kadın ve Çocuklar İçin Bir Eğitim Merkezi Oluşturulması” başlıklı proje, Japonya Büyükelçiliği tarafından 2006 yılında desteklenmiştir. Toplam hibe tutarı \$ 75.999 olan proje kapsamında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından ANAÇEV’e bedelsiz verilen binanın bakımı ve onarımı yapılmıştır.

Proje kapsamında; dezavantajlı bölgede yaşayan çocuklara ve yetişkinlere eğitim olanağı sunmak, bireylerin ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişimlerine katkıda bulunmak ve onların bilgi ve becerilerini geliştirmek ana amaçlar olarak belirlenmiştir. Binanın hazır hale gelmesiyle birlikte Halk Eğitim Merkezi ile ortaklık kurularak Cumhuriyet Eğitim Evi oluşturulmuş ve 2006 Kasım Ayı’ndan itibaren Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan sertifikalı eğitimler vermeye başlanmıştır. ANAÇEV’in verilerine göre toplam 925 kişi eğitim ve öğretim hizmetlerinden yararlanmıştır. Mesleki eğitimlerin yanısıra ANAÇEV gönüllülerinden oluşan “Eğitim Komisyonu” hizmetlere destek olmakta ve merkezde çeşitli konferanslar düzenlemektedir.

Verilen eğitimler arasında mefruşat, giyim, iğne oyası, makine nakış, kurdele nakış, el sanatları, trikotaj, okuma yazma, anne-çocuk sağlığı eğitimi ve ortaokul 6.7.8. sınıflar için destek eğitimleri yer almaktadır. Ancak, Cumhuriyet Evi’ndeki eğitim ve hizmetlerden yararlanan kadınlardan işe girenlerin olup olmadığı veya bu kadınların girişimci olup olmadıklarına ilişkin bilgilere ANAÇEV’in bu konularda bir izleme metodolojisi geliştirmemesi nedeniyle ulaşılamamıştır.

8. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI ve SINIRLILIKLARI

Araştırmacı, verilerin elde edilmesi esnasında ciddi bir sorunla karşılaşmamasına rağmen çalışmaya yön veren etkenlerin oluştuğunu belirtebiliriz. Etkenlerin çoğunluğuna araştırmanın ilk ayağını oluşturan Adıyaman ilinde karşılaşmıştır.

Geçmişten bu yana merkeze gelen kadınlara yeterince ulaşılamamasını her iki sahada da karşılaşılan sorunlardan biri olarak belirtebiliriz. Araştırmacı, çalışmayı tasarlarken daha çok eski katılımcılarla karşılaşabileceğini öngörmüştür. Bu yeni durumun, özellikle toplum merkezlerinin etkinliğinin değerlendirmesi, kadınların birbirleriyle vakit geçirip geçirmede, aynı merkeze devam eden ve kendi işlerini kuranların bilinip bilinmediği gibi sorulara ne ölçüde ışık tutabileceği tartışmaya açık olabilir. Bununla birlikte, Adıyaman'daki hedef grup demografik özellikler açısından ideal durumu yansıtırken, Doğantepe'deki hedef grup, özellikle mülakata aktif katılan katılımcılar, çoğunlukla 20 yaş altı ve bekar kadınlardır. Bu grup için özellikle ev rolleri, ekonomik sıkıntılar gibi daha çok evli, ataerkil sistemden daha çok baskı görebilen ve bakım sorumlulukları altında kalan kadınlara yönelik soruların cevaplandırılması daha sınırlı olmuştur. Aynı sorunun bir sonucu olarak Adıyaman'da daha çok nitel veri elde edildiği söylenebilir.

Her iki merkez ile ilgili araştırmacının karşılaştığı bir diğer sorun ise eğitimlerin zamanında başlamamasıdır. Ziyaretlerin çoğu yeni eğitim sezonuna göre yapılmış ve bu nedenle araştırmacı Ekim Ayı'nı hem araştırmaya katılım hem de kaliteli veri elde edilmesi açısından uygun görmüştür. Ziyaret sırasında her iki merkezde faaliyetlerin başlamadığını, bir neden olarak Halk Eğitim Merkezi'nin eğitmen gönderimi ve eğitim programları oluşmasında aksaklıkları olduğu yetkililerce belirtilmiştir. Bu nedenle tahmin edilenden daha az katılımcıyla karşılaşmıştır.

Doğantepe ziyareti sırasında iğne oyası, nakış ve anne – çocuk sağlığı kursları başlamışken Adıyaman ziyareti sırasında stilistik ve dikiş sınıfının aktif olduğu gözlemlenmiştir. Adıyaman'da bir diğer sıkıntı ise özellikle dikiş sınıfına katılan kadınlara İŞKUR'un verdiği destek (Avrupa Birliği uyum süreci çerçevesinde, yeni bir

uygulama olarak, istihdam amacıyla verilen mesleki eğitimlerde katılımcıların katılımını arttırmak ve etkin hizmet sağlamak amacıyla İŞKUR tarafından yol ve yemek masrafını içeren kişi başına günlük 8 AVRO'luk (~ 20 YTL) bir katkı payı yatırılmaktadır) sayesinde kadınların kendilerini “çalışıyor” olarak niteledikleridir. Bu nedenle, bu desteğe bağlı belirtilen “çalışıyorum” ifadesi anket formuna “çalışmıyorum” olarak işaretlenmiştir.

Araştırmacı araştırma sürecinin sağlıklı işleyebilmesi amacıyla soruları sorarken ve yanıtların elde edilmesi sürecinde jest ve mimiklerden kaçınmıştır. Bununla birlikte sorular yöneltirken araştırmanın kuramsal ve kavramsal çerçevesi her zaman göz önünde bulundurulmuştur.

9. SORU CÜMLELERİNİN YANITLANMASI

9.1. *Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınların demografik özellikleri nelerdir?*

Araştırmaya Adıyaman’dan 21 ve Ankara Doğantepe İlçesi’nden 18 kişi katılmıştır. Katılımcıların isimleri araştırma gizliliğini korumak amacıyla araştırmacı tarafından yeniden düzenlenmiştir.

Yaş

Araştırmaya katılan 39 kişinin % 43.6’sının çoğunlukla 21 ile 30 yaş arasında olduğu saptanmıştır. Bu oranı % 30.8 ile 31-40 yaş aralığı, % 15.4 ile 20 yaş ve altını ve geriye kalan % 10.3 ile 41 yaş ve üstü katılımcılar oluşturmuştur.

Doğum Yeri

Doğum yeri konusunda katılımcıların genellikle doğdukları yerlerde yaşadıkları ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Adıyaman’da araştırmaya katılan katılımcıların hepsi Adıyaman’da doğmuştur. Doğantepe’de ise katılımcıların % 28,2’si doğdukları yerde yaşarken % 17.9’u farklı illerden gelmişlerdir.

Toplam araştırma içerisinde % 17.9’luk bir dilimi kapsayan bu gruptan 1 kişi Bolu’dan, 2 kişi Çorum’dan, 1 kişi Koçhisar’dan, 1 Kişi Rize’den ve 2 Kişi ise Yozgat’tan Doğantepe’ye göç etmişlerdir. Bu grupta yer alan iki kişi dışında, katılımcılar, yaşamlarının en uzun kısmını Doğantepe’de geçirmişlerdir. Göç sürecine neden olarak çoğunlukla (% 62.5) çalışmak / eşin iş durumu gösterilmiştir. Ayrıca grupta yer alan iki kişi Doğantepe’ye göç sürecinde akrabalarından yardım görmediklerini belirtmişlerdir.

Okur-Yazarlık

Araştırmaya katılan katılımcıların % 100'ü okuma yazma bilmektedir. Katılımcıların %46.9'u ilkokul mezunu, %25'i ortaokul mezunu, %21.9'u lise mezunu, %3.1'i ise yüksekokul mezunudur.

Medeni Durum

Araştırmaya katılan kadınların %56.4'ü evli olduklarını belirtmişlerdir. Geriye kalan %43.6'lık oran bekar ve boşanmış kadınlardan oluşmaktadır.

Katılımcıların % 59'u çocuk sahibidir. Bu grubun % 47.8'lik kısmı 2 çocuk, % 13.0'lük kısmı ise 1 çocuk sahibidir. 2'den fazla sayıda çocuğun annesi olan kadınların oranı ise % 39.1'dir.

9.2. Türkiye'de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınların anne olmayı seçmelerinde eşleriyle veya çevreleriyle olan iletişim sorunlarının etkisi olmuş mudur?

Araştırmaya katılan kadınların % 92.1'i anne olmayı bilinçli istediklerini veya (anne değillerse) gelecekte anne olmak isteyeceklerini belirtmişlerdir. Geriye kalan %7.9'luk kısım ise anne olmak istememiştir.

Anne olmayı bilinçli istemiş veya anne olmak isteyen katılımcılara göre annelik, güdüsel ve duygusal temellidir ve çocukları sevmek annelik için önemlidir. Bununla birlikte bu soruya ilişkin ifadelerin net olmaması da ayrıca dikkat çekicidir;

1.Görüşmeci: *Bilmiyorum ki..Güzel bir şey herhalde..*

2.Görüşmeci: *Ya o anlatılmaz bir duygu ya. Yani ne bileyim annelik çok kutsal bir görev derler ya. Bana göre annelik her şeyden üstün. Yani mesela*

bazıları diyor ben iş adamıyım, diyor ben valiyim, ben şuyum.. annelik gibi hiç güzel bir konum yok ama..onun anlatılacak bir durumu yok yani.

3.Görüşmeci: *Çocukları çok severim. Sorumluluk sahibi olmak ister insan. Yani güzel bir duygu bence anne olmak. Yani o da bir meslek, onu yürütmek de güzel bir şey. Bilmiyorum, seviyorum yani.*

4.Görüşmeci: *Anne olmak çok çok değişik bir duygu. Yani canından bir parça, en başta söyliyim ... söyleyecek kelime olmuyor, annelik bambaşka bir şey.*

5.Görüşmeci: *Elbetteki...Neden? Çünkü anne duyguları daha güzel yani anne olmak dünyanın güzelliğini yaşamak demektir.*

6.Görüşmeci: *O duyguyu yaşamamanın çok güzel bir şey olduğunu düşünüyorum.*

7.Görüşmeci: *Zaten ben çocukları çok severim, o yüzden olmak isterim.*

8.Görüşmeci: *Yani zamanı geldiği zaman elbette ... O duyguyu yaşamak isterim yani.*

9.Görüşmeci: *Ne bileyim yani böyle gördükçe insanın çocuk yapası geliyor. Bir de çocukları sevmek daha heyecanlı oluyor.*

Bir grup katılımcı ise anneliğin evlendikten sonra olması gereken ve kadının çevresel baskılara karşı gelebilmesi için mutlaka üstlenmesi gereken bir roldür;

1.Görüşmeci: *İnsan evlendikten sonra anne olmak istiyor. Tarafıma gelen bir duygu. İlle de çocuk istiyor çevre, eş hepsi bir faktör.*

2.Görüşmeci: *Zaten evlendikten sonra olacak bir şey bence...Yani evlilik olursa mecbur o da olur herhalde, insan istiyor çünkü...İnsan biraz evliliğe alıştıktan sonra bence olması gereken bir şey...Ondan sonra olabilir.*

3.Görüşmeci: *Yani tabiki insan evlendikten sonra insani şeyleri oluyor, anne olmak ister tabiki. Yani ne bileyim, çocuk sevgisi bir başkadır yani. Onun için olmak isterim gerçekten. Sonuçta bir de karşımıza geliyor çevremiz de yani anne olmayanlar sıkıntı çekiyor. Onun için kurban olduğum Allah verirse isterim, yoksa da yoktur.*

4.Görüşmeci: *Anne olmak yani bir yuvayı şenlendiren, bir yuvayı neşelendiren ... neşelendirdiği için bir çocuk sahibi olmak isterim. Çok güzel bir duyguydu olduğunda. İki sene çocuğum olmadı, sürekli söylüyorlardı. Yani ben olmasını istiyordum ama olmadığı için de çok üzülüyordum. Çevreden gelen dedikodular yüzünden bir an önce olsun da*

şu dedikodular gitsin diyodum. Ama olduğunda da çok mutluydum. Çok güzel bir duygu çocuk sahibi olmak.

5.Görüşmeci: *Bilmiyorum (gülüyor) ... en başta şunu söyleyeyim. Biraz geç evlendim. 30 yaşındayken evlendim. İşte yaş kalmadan artık bir çocuk sahibi olmak. Seviyorum çocuklar ... Eşim de seviyor, ben de seviyorum. Ortak kararımız.*

Katılımcılardan bir kişi ise anne olmak istemediğini belirtmiş ve neden olarak yaşadığı şeyleri kendi çocuğunun yaşamamasını istediğini belirtmiştir;

1.Görüşmeci: *Ben istemiyorum, ben kendim istemiyorum...Ailem baskı yok. Yani ben artık deyince onların kulakları tırmalıyor ... Bizi doğru düzgün bir yola yönlendirmediniz ... Onlar da kendi ailesinden, büyüklerinden öyle görmüş ... O zaman bizi okutsalardı mesela bizim burdaki erkek arkadaşlarımız şimdi hepsi öğretmen. Hepsi kendi yani, her şeyini karşılayabiliyor. Yani biz kızlar niye yapmıyor? .... Bizim her şeyimiz vardı yani bir eksikliğimiz yoktu.*

Kadınların %87.2'si hanelerinde yaşadıkları kişilerle, özellikle evin erkekleriyle açık iletişimlerini olduklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte bu oran, akraba ve arkadaş ilişkileri için % 64.1 memnuniyet düzeyinde kalmıştır.

Haneiçi ilişkiler veya çevre, akraba veya arkadaş ile ilişkiler sorulduğunda ise kadınlar, hane içi iletişimlerinden ziyade daha çok çevre, arkadaş ve akraba ilişkileri ile ilgili sınırlı yorumlar yapmışlardır;

1.Görüşmeci: *Ben akrabalarından memnun değilim ... bütün gün evin içinde oturuyorlar ... yiyip, içip, dedikodu yapıyorlar. Yani hiç böyle kendilerini geliştirme gibi bir şeyleri yok. Yani varsa yoksa bana atıyorlar, kayıncıya atıyorlar işte ... akrabalara atıyorlar. Yani dedikodu ... Yani memnun değilim hiç.*

2.Görüşmeci: *Ben kendi halimden memnunum. İletişimim güzel insanlarla ama çevremdekilerle ilgili aynı şeyi diyemeyeceğim. Çünkü çevremdekiler, anne babamızın çoğunun okuma-yazması yok, Türkçesi yok. Eğitim olmayan bir yerde de dedikodu, işte kin, nefret her şey var. Yani eğitim olmayan bir yerde. Ailemiz bunlardan yoksun. Çok da bir şey beklemiyorum. Beklentim de yok.*

3.Görüşmeci: *Bir arkadaşımın olmasını isterim, böyle sıkıntılarımı paylaşacak, sevinçlerimi paylaşacak ... eşimle sürekli aynı şeyleri yani ...*

eşime anlatamıyorum bazı konuları. Çünkü o daha bi başka bakıyo yani, daha bi değişik yorumlar yapıyo. Ama bi dostluk yani güzel bi şey tabi arkadaşının olması ... özgürce bir yere gidip stres atabileceğin bi kişi olmasını isterdim.

Kadınların % 59'u ise zaman zaman kendilerini yalnız hissettiklerini belirtmiştir. Nedenleri daha detaylı incelendiğinde ise eğitim eksikliği ve çalışmama ön plana çıkmaktadır;

1.Görüşmeci: *Yalnızlık konusunda ben daha çok kendimi böyle ortama girdiğimde işte eğitim almamışım diye üzülüyorum. Böyle ortama girdim mi bana sordular mı sen ne mezunusun? Utanıyorum ve çok burkuluyorum. Onun dışında çalışmama beni çok üzüyor. Keşke düzenli bir işim olsaydı da hayatımı daha renklendirici, çocuklarıma daha yararlı, kendime daha yararlı..*

2.Görüşmeci: *Dün çok sinirlenmiştim. Dün evde canım çok sıkılıyordu bütün gün evde boş oturmaktan. Bazen..sıkılıyorum. Bir işe gitmek isterdim, yani çalışmak..bir tekstil olsa yine giderim ama ailem izin vermiyor. Diyor evde otur boşver. Annem diyor ben tekim gitme..*

3.Görüşmeci: *Bazen oluyor evet ... mesela diyorum ki elimde bir şey olsaydı ben yapabilirdim. Bazen kendi kendime böyle çok düşünüyorum. Yani evimi şöyle yapardım ... anneme şöyle yapardım, babama şöyle yapardım ... kardeşime şöyle yapardım, evimi dört dörtlük sererdim, dizerdim, istediğim şeyleri karakter haline getirirdim. Bu ideallerim hiç bir zaman gerçekleşmedi.*

9.3. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar çocuklarını geleneksel cinsiyet rollerine göre mi yetiştirmektedirler?

Bu soru cümlesi kadınların çocuk yetiştirmede cinsiyet ayrımını göz önüne alınıp alınmadığını cevaplamak için sorulmuştur. Ancak katılımcıların bir kısmı çocuk yetiştirmede cinsiyet farklılıklarına değinmemiştir ve erdem ve sosyal değerlerin öneminden bahsetmiştir;

1.Görüşmeci: *Elimden geldiğince dürüst, açıksözlü. Dürüst ve açıksözlü yetiştirmeye çalışıyorum. Saygı çok önemli. Hele sevgi daha da önemli. Bir anneye, abiye, çevreye...Her şeye saygı ve sevgisi olursa. Ben sevgiyle daha çok büyütmek istiyorum çocuğumu. Onun için sevgi girsin önce. Nefret veya kin veya başka bir şey istemiyorum çocuğumun içinde.*

2.Görüşmeci: *Okuturdum...Cahil olmasın..Bizim gibi olmasın...Biz de cahil değiliz ama bizim gibi ortada kalmasın.*

3.Görüşmeci: *Mesela ayakta nasıl durabileceğini...Farklı olmasını istemem, aynı şekilde büyümesini isterdim. Yani hiçbir ayrımcılığın olmasını istemezdim. Hayatın en güzel şartlarında yetiştirmek isterdim ben, en güzel şekilde.*

4.Görüşmeci: *İlk önce sevgi ve saygı. Yani sevgi her şeyden önce geliyor zaten. Saygı...yani mesela normalde bazen görüyoruz, anne babalara karşı çıkıyorlar. Kesinlikle öyle bir şey olmalarını istemiyoruz.*

5.Görüşmeci: *Öncelikle çocuklarımın şey olmasını isterdim ... şey değil. Geleceğe umutlu olmalarını isterdim böyle karamsar olmalarını asla istemem çocuklarımın. Onlara hep umut verirdim yani, gelecek hakkında.*

Katılımcılara araştırmacı tarafından cinsiyet ayrımının çocuk yetiştirmede önemi olup olmadığına, cinsiyet farklılıklarına dayalı bir ayırım yapılmış ve kız çocuklarının yetiştirilirken daha özenli olması gerektiği gibi ifadeler yer almıştır;

1.Görüşmeci: *Bizim büyüklerden gördüğümüz gibi bize aktarılan bilgileri biz de onlara aktarıyoruz tabiki. Bir de ben sevmiyorum zaten erkek kız ayrımı. Hatta erkek çocuklarını fazla sevmiyorum. Kızları daha çok seviyorum....Bilmiyorum sanki böyle yeni doğduğunda mesela yani konuşmaya başladıklarında sanki bana...bir sevgi vermiyorlar. Ama kız çocukları daha güzel. Mesela bir aylıkken insan kız çocuklarıyla oynayabilir ama erkekler sanki boş boş oturuyorlarmış gibi geliyor bana. Bu şekilde...Daha soğuk geliyorlar.*

2.Görüşmeci: *Kızımı da dediğim gibi yani kızım erkeğe göre biraz daha farklı. Biraz baba ona daha yönelik olduğu için o da kendini erkek gibi görüyor. Yani daha farklı bir şey. Mesela en ufak bir şeyde hemen bağırırım, çağırırım, ben kızarım. Babası işte kızıma karışma şudur budur...İkisini de aynı seviyede tutmak isterim yani. Mesela topluma girdiğinizde işte kızım gelen kişiye veya biz gittiğimizde onlara hoşgeldin...Bir kızın bağırma, çağırma...ufaklıktan derler ya ağaç yaş iken eğilir. Ben eğitiyorum elimden geldiğince.*

3.Görüşmeci: *Ben, erkek çocuklarını hiç sevmem..*

4.Görüşmeci: *Neden, kız çocukları....vallahi tatlı geliyor. Böyle giydiriyorsun saçını falan yapıyorsun, cilveli oluyor ya o yüzden...Erkekler..yok soğuk oluyor ya. Bir pantolon, bir tişört giydiriyorsun o kadar.*

5.Görüşmeci: *Hepsini aynı şeyde yetiştirmeyi isterim ama kızlara daha fazla bir ağır baskı olur...Erkekler kızlara göre çok farklıdır. Çünkü kızlara özgürlüğü verdiğin zaman onlar her şeyi yapmak ister. Bir bayana yakışan şey de edebiylen iffetiyle yaşamak yani. Böyle olduğu için erkeğe de aynı terbiyeyi veririsin ama o bir nevi kendini yetiştirmeyi bilir ama kız öyle değil. Serbest bırakıldığı zaman daha kendini bir serbest daha açık...kendini sergiler yani.*

9.4. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar işgücüne katılmada hangi engeller ile karşılaşmaktadırlar?

Katılımcıların hiçbiri çalışmamaktadır. Katılımcıların %33.3’ü çalışmama nedeni olarak sorumlulukları olduğunu, % 23.1’i kendilerinin çalışmak istemediğini ve %17.9’u ise çalışmalarını ailelerinin istemediğini belirtmişlerdir. Araştırmacının öngörüsünden farklı olarak, kadınlar, çalışmanın önemini farkındadırlar ve kadınların çalışmasının öneminden bahsetmektedirler. Bununla birlikte, bir grup katılımcı kadınların erkeklerden daha kolay iş bulabildiğini belirtmiştir;

1.Görüşmeci: *Yani ... eğer benim yani sağlığım yerindeyse evde oturmayı sevmiyorum hiç. Bence ... hani evde oturan kadınlara da karşıyım. Yani kocam çalışsın, getirsin ben yiyiyim ... yani günler yapıyım, köfteler yapıyorum ... bu bana çok saçma geliyor. Hayat müşterek. Bir kişinin çalışmasıyla asla bi şeylerler olmuyor ve yani çalışma temposu çok güzel bir şey çünkü. sağlık açısından da. Yani... çalıştığın zaman kötü bir düşüncen olmuyor, kafanı işine veriyosun ... yani bilmiyorum güzel bi şey çalışmak.*

2.Görüşmeci: *Bilmiyorum, herhalde yani bizim burda kadınlar olsun, kızlar olsun daha çok iş buluyorlar. Nedense inan, ben de bilmiyorum.*

Bununla birlikte çalışmama nedenleri olarak güven eksikliği, maddi durum ve eğitimsizlik belirtilmiştir. Bununla birlikte, özellikle Adıyaman'daki kadınların hareket alanlarının kısıtlı olduğu, tekstil alanında daha çok iş bulabildiği ancak çalışma koşullarının zor olduğu belirtilmiştir;

1.Görüşmeci: *Güzel bir işin olması yani istiyoruz da. Yani bizim gibi cahil yani bilgisiz şey insanları o güzel imkanları bulamıyor. Her zaman zor işleri bulur. Mesela ben yani desem ki bir yerde sekreterlik yapıyorum, yapamam. Çünkü bende o şey o hareket yok. İşte ipek yufkaya gittik, yufka açıyordum, günün 24 saati açıyorsun işte sabah 06.00'da gidiyorduk, daha hatta güneş doğmadan gidiyorduk, hamuru yoğurmak için. Gece eve geliyorduk saat 10'du 11 buçuktu. Hep yani zor işler ... Eğitimi olmayan insanın çalışması da çok zor.*

2.Görüşmeci: *Neden? Çünkü kendime hiç bir zaman güvenim olmadı. Güven budur yani. Ben hep kendime göre iş aradım, bulamadım, kısmet de olmadı doğrusu. Ondan sonra ÇATOM'a geldim, yani 5-6 ay ÇATOM'da dikiş kursunu gördüm. Şu anda zaten bir buçuk aydır burdayız. İŞKUR'un bize şey yaptı. Öyle yani. Ben daha aileyle çalışmak istedim, sürekli de öyleyim yani. Böyle düzenli, temiz, dürüst, güzel, iyi bir yer olduğu zaman isterim çalışmak...Hani aileyle çalışmak...Kardeşimle çalışırım, daha rahatım, daha rahat girip çıkabiliyorum.*

Kadınların %90.9'u evdeki her türlü işten sorumlu olduklarını belirtirken, %6.1'i sadece mutfak işleriyle ilgilendiğini ve %3'ü ise ev işlerine yardımcı olduklarını belirtmişlerdir.

9.5. Türkiye'de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar yaşlı ve çocuk bakımı konusunda ek bir sorumluluk altında bulunmakta mıdırlar?

Annelerin hepsi, çocukları için özverilerde bulduklarını belirtmişlerdir. Özveriler arasında eğitime yönelme / kendini geliştirme, maddi kısıtlamalar, aile içinde söz hakkı kazanma yer almaktadır;

1.Görüşmeci: *Onu yetiştirmek için öncelikle kendimi geliştiriyorum. Onu daha çok geliştirmek için. Bir de şu var. Ortaöğretime, açıköğretime dışardan yazıldım. Allah'tan bir şey olmazsa dışarıdan onu alacağım...Öncelikle kendime, sonra ileride onları daha özel bir topluma özel bir insan olarak yetiştirmek için geliştirmek istiyorum. Öncelikle, kendimi geliştirmesem onları hiç bir zaman geliştiremem. En ufak bir konuda mesela öğretmeni ile konuşurum. Herhangi bir sorunu olduğunda benim. Yani abbadan önce anneler devamlı gelir ya.*

2.Görüşmeci: *Tabiki düzgün bir hayata sahip olmalarını isterdim, yani ezilmemelerini. Ne bileyim, biz zamanında çok ezildik, biliyor musun?...Kız çocuğu olduğumuz için mi neyse bilmiyorum. Mesela kızım şu anda okuyor. Babası dersaneye göndermem, şöyle..Dedim mecbursun. Bir kızımız zaten...Bizim gibi olmasın.*

3.Görüşmeci: *Onu kısıyorum aslında. Çocukların giyiminden kısıyorum, yemeğinden kısıyorum. Mesela ben çocuklarıma çok istiyorum mesela süt vermeyi...e yapamıyorum...İstiyorum mesela çocuklarıma gece süt içirip yatırırım. Ama bakıyorum daha önemli ... Ayakkabısı yırtıksa ben ayakkabısını tabiki alıyorum. İşte böyle oluyor, evet.*

Ancak kadınların %54.5'i çocuklarına karşı gösterdikleri özverilerin yeterli olmadığını düşünmektedir. Yeterli olmama sebebi olarak akrabaların etkinliği ve eğitim seviyesinin düşük olduğu belirtilmiştir;

1.Görüşmeci: *Yok, yeterli değil. Yaşadığım ortam için yeterli değil. İstedğim gibi eğitemiyorum çocuğumu. Nedeni işte kayınvaldemgille oturmam, kayınvaldem ile oturduğum, çevrem, çevremde çocukların park gibi oynayabilecekleri bir yer yok. İşte kayınvalidemgile gidiyorlar, onlar sürekli dışardalar, şımartıyorlar çocuğumu. İstedğim gibi yetişmiyor yani. Ben bir şekil yetiştiriyorum, onlar başka bir şekil alıyolar. İstedğim gibi olmuyor yani. Yani değil ki kayınvaldem kötü örnek oluyor, şımarık öğreniyorlar, benim yöntemlerimi öğrenmiyorlar yani. İstedğim gibi olmuyo.*

2.Görüşmeci: *Bilmiyorum daha okusaydım, daha bilgili olsaydım, her şeyi daha çocuklara anlatabilseydim, temelden anlatsaydım. Şimdi anlatıyosun da anlamıyorlar.*

3.Görüşmeci: *Yani bir çocuk nasıl yetiştirilir onu tam iyi bilmiyorum. Psikolojisi olsun ondan sonra ne bileyim. Benimle konuşurken bile kelimeleri anlamıyorum.*

Bakım sorumlulukları ile ilgili sorumuzun cevabına bakıldığında katılımcıların %76.3'ü bakmakla yükümlü kişilerin olmadığını, %23.7'si ise bakmakla yükümlü kişilerin olduğunu belirtmişlerdir. Bu kişilerin 3'ü kayınvalide veya kayınpederine baktığını, 1

kişi eşine baktığını ve 4 kişi ise çocuklarına bakmakla yükümlü olduklarını belirtmişlerdir;

1.Görüşmeci: *Benim katıldığım bunlar ama benim yapabildiğim bunlar. Çünkü, annem de rahatsızdı. İki çocuk bir de eğitim gördükleri için ben gün boyu gelemiyordum.*

İlgili gruba; Eğer bakım yükümlülükleri olmasaydı şu anda daha farklı bir konumda olabilir miydiniz? Sorusu yöneltildiğinde ilgili grubun %62.5'i hayır cevabını vermiştir. Bununla birlikte bir görüşmeci, kreş vb. bakım sorumluluklarını azaltmaya yarayacak hizmetler olmasının önemini belirtmiştir;

1.Görüşmeci: *Düzenli bir işte olup çalışmayı isterdim. Çalışırken de çocuğumun daha böyle ezilmesini istemeden çocuğumun daha iyi şeyler öğreneceğini, bileceği bir şekilde çalışmak isterdim. Yani ben çalışıp da çocuğum böyle ortalarda sefil olmasını istemiyorum. Yani mesela kreş gibi olabilir, daha iyi bir yer olabilir. O yerlere koyarak çalışmak isterim.*

9.6. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar hangi meslek dallarında çalışmak istemektedirler?

Mevcut durumda kadınların % 89.5’si çalışmayı istemektedirler. Çalışılmak istenen sektörlere bakıldığında çoğunluğun kadının geleneksel rolleriyle örtüşen ve katılılan kurs çeşidiyle ilişkili olarak dikiş ve nakış üzerine olduğu görülmektedir. Bu alanı takiben öğretmen, hemşire, polis gibi memurluk alanları belirtilmiştir.

9.7. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar işe girme sürecinde cinsiyet farklılıklarının rolünü nasıl görmektedirler?

Kadınların %68.4’ü kadın olmanın iş bulma konusunda etkili olmadığını belirtmişlerdir. Mülakata katılan kadınlar, erkeklerin daha “iyi” işler bulduklarını, serbest olduklarını ve özgür davranabildiklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte, özellikle Adıyaman’da tekstil sektöründe kadınların ağır şartlarda çalıştıkları bilgisi ön plana çıkmıştır;

1.Görüşmeci: *Kadın evin gelirini düşünmek zorundadır. Nasıl belki o çocuğa bakmak zorundadır.*

2.Görüşmeci: *Çünkü erkek çalışmak için dünyaya getirilir. Hani derler ya baba getirir, evlat yer hanım yer. Bu açıdan. Erkek erkektir, bayan bayandır. Iuu... gece yarısı bir yerde kaldık...orada öylece kalırız yani. Bir imkanımız olmasa, bir şeyimiz... Ama erkek olsa ... bile gelebilir. Ama bayan erkeğe göre daha zayıftır.*

3.Görüşmeci: *Kadınlar şöyle ... evlendikten sonra işte sen evlisin, hem ikide bir izin alacaksın, çocuğun hasta, eve bakacan, temizlikti ... şuydu, buydu ... yani öyle çok öne atılan şeyler var. O yüzden biraz daha zor iş bulmak kadınlara burda. Burası için söylüyorum, Adıyaman için söylüyorum. Benim arkadaşlarım var dışarda yani üniversiteden arkadaşlarım var, o sorunu yaşamıyorlar. Hiç bir şey karşılaşmadık böyle yani, iş imkanları onların eline gidiyor, benimki ben gidiyorum, bana diyorlar ki sen evlisin, olmaz diyorlar.*

4.Görüşmeci: *Biraz zor gibi geliyor bana. Aslında bir yandan kolay, bir yandan zor ... Kadın olduğum için hayat şartları biraz daha ağır ... Yani ayrımcılık olduğu için biraz.*

5.Görüşmeci: *Bence insan erkek olsa daha avantajlı mesela erkek olsaydım burada olmazdım. Başka yerlere ... kendi başıma gidip çalışırdım ama insan kız oldu mu mesela ailen de izin verse ... ortamı biliyorsunuz, pislik var yani.*

6.Görüşmeci: *Burada ek de öyle değil. Burada biz kadınlar ikinci plandayız daha çok. Önce erkek. Şimdi tekstil gibi yerlerde bayan istiyorlar. Neden? Çünkü çalıştırma saatleri daha fazla. Kadın ses çıkarmıyor. Bizim burda kadınlar böyle kuzu gibi. Ama erkek olsa saati doldu mu çalışmaz. Tekstildilerimiz daha çok bayan istiyor. Ama başka yerde böyle bürolarda*

gittiğinizde burada özel yerlere bakıyorsun çok da bir değer yok yani. Burası böyle. Kadına çok da bir değer yok.

7.Görüşmeci: *Genelde bayanlar iş bulduğu kadar erkekler daha az buluyor gördüğüm kadarıyla ... Şey mesela erkekler düşük maaşla çalışmıyorlar, bayanlar düşük maaşla daha da çalışabiliyorlar diye. Erkekler daha çok gözleri yüksek maaşta. Herhalde ondan. Mesela bir erkek bir tekstilde 300 milyona çalışmıyor ama bir bayan gidip çalışıyor.*

Öngörülenden farklı olarak, verilerden elde edilen önemli bir sonuç ise kadınların erkeklerden daha kolay iş bulabildikleri ve iş bulmanın, cinsiyet farklılıklarından ziyade çok çalışma ve becerikli olma vb. gibi kişisel özelliklere göre tanımlanmış olmasıdır;

1.Görüşmeci: *Çalışan kazanır.*

2.Görüşmeci: *Kadınlar daha bir becerikli, daha mı konuşmasından mı artık. Bilmiyorum yani, becerikliler kadınlar.*

3.Görüşmeci: *Sanki kadınlar daha mı idareliler, erkekler öyle değil gibi geliyor bana.*

4.Görüşmeci: *Demek bayanların elinden iş geliyor ki bayanlara önce iş buluyor.*

5.Görüşmeci: *Kadınlar daha becerikli (gülüyor) ... her konuda becerikli. Her şeyi yapabilirler yani. Yeter ki isteği olsun o konuda, her şeyi yapabilirler.*

6.Görüşmeci: *Kadınlar daha çok buluyor. Bazı kişilerin düşüncesi tabii değişik. Ters yönde yani. Kadınlar da çok atak oldukları için ... erkekler biraz hantaldır bence. Kadınlar daha atik ... bi şeyleri biraz daha titiz, temiz yapan oldukları için ... daha çabuk buluyorlar.*

7.Görüşmeci: *Şu anda bayanlara daha çok iş veriliyor yani...Valla orayı bilemeyeceğim ama kadınlarımıza daha ... erkeklerimiz şu anda hep evde oturuyorlar, bayanlarımız çalışıyor. Adıyaman'ın bütünü bayan. Mevsimlik işçisinde dahi dördü kadın biri erkek. Halbuki erkeklerin çalışması gerekirken bayanlar çalışıyor.*

8.Görüşmeci: *Türkiye genelinde bizim erkeklerin çok çalışkan olduğuna inanıyorum. Dışarıda öyle değil. Çünkü dışarıda erkekler bayanların şeyine bakıyor...onlar çalışsın, biz yiyelim. Ama burda öyle değil. Şu anda bizim Adıyaman da öyle oldu yani. Bayanlar çalışıyor, erkeklerimizde bir iş yok. Biz hep inşaat işlerine, fabrikada arasan erkek bulamazsın. Mağazada adam bulamazsın, hep bayan yani. Ondan dolayı bizim şehir de bayağı değişti yani.*

9.Görüşmeci: *Ya şimdi genelde kadınlar da çok çalıştığı için ... ya iş kadına da var erkeğe de var. Bence eşit gibi.*

9.8. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınların çalışmayı seçmemelerinde kişisel tercihlerinin rolü nedir?

Yaşlandığımızda size kimin bakacağını düşünüyorsunuz? Sorusu yöneltildiğinde katılımcıların % 56.4’ü bilmiyorum seçeneğini belirtirken, %20.5’i çocuklarının bakacağını % 17.9’u ise eşlerinin bakacağını belirtmişlerdir;

1.Görüşmeci: *Ben babama çok iyi bakıyordum. Hani ne ekersen onu biçersin ya...Anneme karşı da öyleyim zaten. Mesela derim ki sen otur. Hiç yerinden kalkma...Abim harçlık verir yani, mesela bir haftalık bir şey mutfak alışverişi. Ben yarısını anneme ait alırım. Sonra kendime. İlk önce anneme alırım sonra kendime. O yüzden gayet belki bana da aynı şey olabilir yani. Ne ekersen onu biçersin.*

2.Görüşmeci: *Sorumluluk eşe ait olmalı, çocuklar bakmaz.*

3.Görüşmeci: *Herhalde çocuklarım bakar bilemeyeceğim ama.. genellikle de öyledir. İnşallah o şekilde güzel evlatlar yetiştiririz, onlar da bize bakarlara.*

4.Görüşmeci: *Şöyle bir şey var ... Çocuklarımı gerçekten iyi eğitebildiyse, onlar bakabilir.*

5.Görüşmeci: *Herhalde çocuklarım bakar diye düşünüyorum ... Büyüyünce babam bakamayacağına göre yani ... ya da başka bir akrabalarım beni öyle şey yapmayacaklarına göre herhalde diyorum çocuklarım bakar.*

6.Görüşmeci: *Evliliği şu an hiç düşünmüyorum. Onun için bilemeyeceğim. Zaten evlenmeyi düşünmediğim zaman diyorlar ki evlen, bir çocuğun olur, yaşlandığın zaman hiç yoksa çocuğun sana bakar ... Diyorum ... hani hiçbir çocuk şimdiden annelerinin dediğini yapmıyorlar, benim çocuklarım benim dediğimi yapacak? (Güliyor)*

Nicel verilerle birlikte elde edilen nitel veriler de bazı kadınların gelecekleri ile ilgili bir tahmin yürütemediklerini ortaya koymuştur;

1.Görüşmeci: *Valla ne siz sorun ne ben söyleyeyim. Eşime diyorum bazen tartıştığımızda diyorum ki senin sigortan var diyorum, yaşlandığında paranı alır en azından küçük bir maaşın var diyorum. Ben yaşlandığımda ne olacak? Her çocuk da helal süt emmiş değil ki bunun üstünde, altında yazmıyor ben anneme bakarım diye. Çocuklarımız da belli değil. Benim bir geleceğim de yok. Zaten eşim de diyor ki bu haram olacak bu aldığın para da diyor. Sen her kalktığında bunu bana söylüyorsun. E çünkü çalışıyor, ben de çalışıyorum aslında, evde ben de çocuk bakıyorum. Ama biz onun sigortasını yatırıyoruz, benimki yok...Diyor ki sen göz dikmişsin benim yıllar sonra alacağım bir maaşa. Belki ölürüm diyor, belki geleceğim olmaz, sana kalır diyor böyle. E bende öyle eşsiz bir senin alacağın maaşı ben ne yapacağım diyorum. Benim kemdi şeyim yok, güvencem yok benim...Çok karamsarım, tabi ki çok karamsarım. Yani bir ömür boyu ben eşime bağlı kalıyorum. Onun eline muhtaç kalıyorum.*

2.Görüşmeci: *...Şu anki durumumu düşünmek biraz insanı tedirgin ediyor da ileriye düşünmek...*

3.Görüşmeci: *Gaibi Allah bilir derler de Cenab-ı Allah insanı o duruma getirmesin ama hani bir şeye düştüğünüz zaman bence hiçkimse olmaz. İnsanın anne babası olur ama şu anda yani onlar da insana muhtaçtır. Hani düşük olduğu için.*

4.Görüşmeci: *Evet onu çok düşünüyorum. Tabiki çocuklarımla üstüne yük olmak gibi bir şeyim yok. Eğer maddi durumumda bir değişiklik olursa, dışardan sigorta ... eğer çalışan durumunda olursam dışardan sigortamı yatırıp emekli olmayı düşünüyorum. O da olmazsa artık bilemiyorum hayat bana ne vercek.*

5.Görüşmeci: *Valla, geleceğimi hiç düşünmedim. Çünkü daha yaşlanmayayım ... ben yaşadığım anı düşünüyorum.*

6.Görüşmeci: *Orayı da Allah bilir. Bilmiyorum, ben hiç düşünmedim.*

7.Görüşmeci: *Bence herhalde sürünürüm, kimse bana bakmaz.*

8.Görüşmeci: *İlk önce okul bitirmem lazım da ki ondan sonra bir yerden bir kazanç alırım, sosyal...istiyorum yani ama.*

Bununla birlikte, kadınların %55.3'ü bir emeklilik planı düşündüklerini belirtirken, %44.7'lik kesim emeklilik planları düşünmediklerini belirtmişlerdir.

9.9. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar gelenekselleşmiş cinsiyet rolleri hakkında ne tür düşüncelere sahiptirler ve ataerkillik sisteminin bu düşüncelerdeki yeri nedir?

Kadınların % 64.1’i temizlik, yaşlı, çocuk veya hasta bakımı vb. hizmetlerin erkeklerin yapabileceğine inanmaktadırlar;

1.Görüşmeci: *Tabiki yapabilirler. Bayanlar her şeyi yapabiliyorsa, erkekler de yaparlar.*

2.Görüşmeci: *El becerisi yani. Yapabilirler yani yapabilenler.*

İnanmayanlara ait nitel veriler ise aşağıdaki gibidir;

1.Görüşmeci: *Sanmıyorum. Bunlar kadın işi aslında. Çünkü kadın temizliğe daha uygun. Daha duyarlı, daha becerikli yani bana göre öyle. Daha uyumlu.*

2.Görüşmeci: *Bence yapamazlar. Yani temizlik yapabilir de ama hastaya falan bakamazlar. Yapmak isteseler de yapmazlar, gururlarına yediremezler.*

3.Görüşmeci: *Artık bilmiyorum yani, küçüklükten beri görmemişler mi, kız çocukları yani ne olsa gidip anneye özeniyorlarç Erkek çocukları gidip babalarına özeniyorlar. O yüzden mesela kızlar daha çok eli yatkın oluyor. Ondan dolayı yani.*

4.Görüşmeci: *Her erkek gururuna yedirmez böyle şeyler yapmaya. Kimi de zorda kaldığı zaman yapmak ister...Mecbur olsa yaparlar.*

5.Görüşmeci: *Bence erkekler bayanlar gibi titiz yapamaz.*

6.Görüşmeci: *Yapamazlar tabii. Ya genelde erkekler yani o işlerden anlamadıkları için yapamazlar.*

7.Görüşmeci: *Pek zannetmiyorum. Onlar biraz daha erkeksi oldukları için mi pek öyle şeylerden anlamazlar diye düşünüyorum. Yani biraz daha sertler, pek işlere alışkın değiller ya o yüzden.*

Kadınların % 56.4’ toplumda baskın tarafın erkek olduğunu, %33.3’ü kadın ve erkek olarak eşit olduğunu, %10.3’ü ise baskınlığın kadına ait olduğunu belirtmişlerdir;

1.Görüşmeci: *Bilmiyorum, erkeklerin kararı sanki daha şey oluyor, gözönünde bulunduruluyor. Hani onlar ne dese o olur gibi. O şekilde düşünüyorum.*

2.Görüşmeci: *Yani şimdi erkekler ön planda da ben aslında eşit olmasını isterim...Bayanların erkeklerden ne eksikliği var? Bir bayan isterse adamların hepsini yönetir..*

3.Görüşmeci: *Mesela eşim diyor sen gece tek başına sokağa çıkabilir misin? Sokakta iki kişi mesela sana mesela saldırdı veya bir köpeği arkana verdi. Ne gibi bir tepki verirsin? Bir erkek olsa, ya bir tekme atar, ya bir taş atar, ya bir duvara tırmanır. Bir yandan biraz oluyor, erkeğin ön planda olması.*

4.Görüşmeci: *Ne kadar desek de diyelim, erkekler öndedir.*

5.Görüşmeci: *Erkek olduğu için (Gülüyor) ... Şöyle bir şey var. Erkekler soyadını veriyor. Onun dışında bence bir şey yok yani. Kadınlar daha çok işe yarıyor.*

6.Görüşmeci: *Erkekler ön planda ... Erkeklerin önde olması, erkekler yapıyor bunu. Bilmiyorum ki onu çözemiyorum, neden ön plana geliyorlar? Acaba fiziken mi? İşte her yere rahat girmelerinden mi? Ondan mı kaynaklanıyor? Bilmiyorum.*

7.Görüşmeci: *Çünkü bunu anneler yapıyor, babalar yapıyor. Önce çocuklarına onu aşıyor. Sen yapabilirsin, edebilirsin, dövebilirsin. E bu çocuk böyle büyüyor. E böyle büyüdü mi kendi çocuğuna da aynısını davranıyor, çevresine de böyle. Ben erkeğim. Hiç bir şey olmaz bana diyor. Ve tabiki bunu aileler de yapıyor. Anne baba da yapıyor.*

Araştırmacı: *Neden erkekler baskın sence?*

8.Görüşmeci: *Çoğunlukta onlar değil ama, istiyorlar da ondan ...*

9.Görüşmeci: *Toplumda bence erkek baskın ... ne bileyim erkeklere sanki daha bir önem veriyorlar gibi ...eskide olduğu gibi.*

10.Görüşmeci: *Erkekler neden önemli .... valla bilmiyorum.*

Ortaya çıkan bir diğer bulgu ise Adıyaman'da erkeklerin toplumdaki yeri belirtilirken etnik kökene vurgu yapılmış olmasıdır;

1.Görüşmeci: *Erkek tabiki. Güneydoğu'da erkek. Güneydoğu'da bir evin bir erkek çocuğu yoksa ya bu ev bitmiş yani, bu ev yok. Yok sayılır.*

2.Görüşmeci: *Doğuda genellikle erkekler daha üst, kadınlar daha aşağı. Mesela kadın arkada yürür, erkek önde yürür, erkeğin sözü olur. Tabiki bir yerde erkeğin de tabiki sözü olacak ama kadının da ona göre hakkı olacak yani.*

3.Görüşmeci: *Aslında eşitler ama Kürtler arasında erkekler biraz daha ön planda.*

Katılımcıların bazıları kadınların toplumdaki önemlerinden bahsetmişlerdir;

1.Görüşmeci: *Kimi için kadın çok değerli, kimi için çok değersiz...Erkeğe karşı saygı var ama kadın mutlaka ön planda. Kadın ne diyorsa o olur.*

2.Görüşmeci: *Kadınlar ön planda. Mesela ezilmişler, şey olmuşlar artık sağolsun bizim devletimiz de yani ön plana çıkartmış ... Bazı kadınlar da var bundan dolayı çok şımarıyorlar.*

3.Görüşmeci: *Kadın olmayınca erkek bir şey yapamıyor, erkek olmayınca kadın bir şey yapamıyor yani, öyle. Yeri gelince kadın, yeri gelince erkek.*

Kadınların % 80'i çekirdek aile içinde yaşarken, akraba üyeleriyle birlikte yaşayan ve geleneksel aile içerisinde yaşayanların oranı %20'dir.

Katılımcıların %55.3'ünün aynı evi paylaştıkları erkekleri (eş, ağabey, baba vb.) ev işlerinde onlara yardımcı olmamaktadırlar. Çocuk veya hasta bakımı ile ilgili desteklerde haneyi paylaşan erkeklerin %57.9'unun kadınlara yardımcı oldukları belirtilmiştir. Soru ile ilgili nitel veriler, aşağıdaki gibidir;

1.Görüşmeci: *Bir erkek ev işinde bence yani ben kendim pek hoşuma gitmez...Mesela yemek yaparken yardım hoşuma gider ama halı yıkamak yok ne bileyim ev falan yıkarken veya o tarz şeylere yardım etmese de olur benim için...Yok benim hoşuma gitmez. Yani anneme yardım ediyor da. Annemin hoşuna gider, benim hoşuma gitmez. Halı falan yıkama.. dediğim gibi bir yemekte yardım...*

Araştırmacı: *Neden halı yıkarken görmek istemiyorsun?*

- Yok benim komiğime gider ya.

2.Görüşmeci: *Yaşlılarımız diyor ki a işte erkek çocuğa bakmaz, erkek çocuklarıyla ilgilenmez. Böyle bir şey var. Onun için bizim bu Doğu tarafındaki erkekler de o konuşmalara karşı biraz kendilerini şey görüyorlar. Yoksa mesela en ufak bir şeye dayanırım kendisine, götüür, gezdir yani bak...*

3.Görüşmeci: *Yeterli gelmiyor da artık bizim yükümüz olduğu için biz her zaman kendimizin yani kendi işimizdir diyoruz.*

4.Görüşmeci: *Genelde zaten sofrayı toplamak kadın işidir denir ama yeri geldiği zaman o işi erkeğin yapması lazım. Olur da hasta oluruz, bir işimiz olur, yani öyle olmasını isterim. Gerektiği zaman bulaşık yıkamasını isterim ... Ama aşırı da kadın gibi bütün bu işi yapmalarını istemem ... Öyle sevmiyorum. Yani bazı erkeklere bakıyorum, komşularımıza falan ... her işi yaparlar. Öyle hoşumuza da gitmez. Böyle şey olmalarını da istemem.*

Katılımcıların %33.3'ü hanedeki önemli kararları eşlerinin verdiği, %28.2'si karar alımında ortak görüşe önem verildiğini, %12.8'i kararları kendilerinin veya babalarının verdiklerini belirtmiştir.

Katılımcılara "Erkek olmak ister miydiniz?" sorusu sorulduğunda %62.2'si hayır cevabını vermiştir. Erkek olmak isteyen kadınlar, özgür olma, gezebilme ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte etnik kökenin toplum düzeninde önemli olarak algılanması tekrar karşımıza çıkmaktadır;

1.Görüşmeci: *Önce böyle rahat, özgürsünüz. Önce bunun için isterdim. Ve Güneydoğu'da erkeklere çok önem veriliyor ya, baş tacı ediliyor. Onun için isterdim. Sırf zulümlük yapayım diye değil. Özgür bir hayatınız oluyor. Sürekli ön plandasını. İsterdim yani benim açımdan iyi olurdu.*

2.Görüşmeci: *Çok isterdim...Erkek olsam askere giderdim bir daha gelmezdim...Erkek için...ne bileyim...böyle Kürt milletinde biz erkekler daha değerlidir deriz ya o yüzden erkek olmak isterdim...*

3.Görüşmeci: *Valla isterdim, askere gitmek isterdim. Erkek olmak çok isterdim. Başını al istediğin yere git. Antalya'ya git, İstanbul'a git, İzmir'e git..Ohh, hayatını yaşa...*

4.Görüşmeci: *Yani erkekler daha özgür ya. Yani her istediğini yapabilen kapasitede bir insan.*

5.Görüşmeci: *Bazen istiyorum. Çünkü daha bir ... daha önce de dedim ya. Kadınlarda birazcık daha böyle kapatılma şeyi var. Ama erkekde yok.*

6.Görüşmeci: *Yani mesela erkek olsaydım belki biz köyde oturduğumuz için, mesela o zaman da söylemişim işte siz kız başına nereye gidersiniz? Yani ortamı biz bilmiyoruz. Erkek olsaydım belki erkek arkadaşlarımla en azından evi kiralayıp, gelip, okurdum. Yani bir başka yere mesela çalışmaya giderdim. Yani erkek olmak bence daha rahattır.*

7.Görüşmeci: *Erkek olsaydım, bilmiyorum ama gene aynı şekilde olurdu. Çalışırdım, belki şu anda dersaneye giderdim ama erkek olmak hani ...*

erkekler sonuçta askere gidiyor, sünnet oluyor işte baba oluyorlar, çalışıyorlar ... belki kolay değildir ama kadınlarınki daha zor. Kadının yükü biraz daha fazla bence. Sonuçta genç kızken de sorunlar oluyo. Evleniyosun, anne oluyosun, eve bakıyosun ... ne bileyim yani. Erkek olmak daha iyidir bence. Erkek olmanın sadece çalışmak gibi bir ağır yükü var.

Kadınların diğer bir kısmı ise kadın olmalarından memnun olduklarını belirtmiş ve öngörülenden farklı olarak erkeklerin sosyal hayattaki zorluklarından bahsetmişlerdir;

1.Görüşmeci: *Şimdi hayatımdan memnunum yani. Ben de bir şeyler başarıyorum. Ben de artık yani.*

2.Görüşmeci: *Yo..ben memnunum kadın olmaktan.*

3.Görüşmeci: *Ben halimden gayet memnunum bayan olduğum için...Kadının her yönü güzel bence. Yani kendi açımdan söyleyeyim. Kadınlara daha çok saygı duyuluyor. Ben kendi açımdan hiç düşünmüyorum erkek olduğumu.*

4.Görüşmeci: *Kadın olduğuma memnunum ... iş konusunda erkeğin yaptığını yapabiliyorum. Kendimle gurur duyuyorum. Şu anda 3 tane çocuğu babasız yetiştiriyorum, kadın olduğum halde ve kadınlığımdan da mutluyum.*

5.Görüşmeci: *Mesela kadınlar daha güzel giyinir, giyim kuşamda. Erkekler hep aynı sade giyinir. Daha zor işlerde çalışıyorlar. Mesela daha sorumlulukları farklı. Mesela ben bir gelir getirmesem de o kadar kötü olmayabiliyor ama erkek ailesine bir gelir olmayınca daha kötü hissediyorlar. Mecbur hissediyorlar kendini.*

6.Görüşmeci: *Erkeklerin de kendince sorunları vardır. Yani erkek aynı şeyi kadın için düşünüyor, kadın da aynı şeyi erkek için, hani kadın der ki erkek olsaydım de.. erkeğin de sorunları çok oluyor. Kadın kendince kendi ağırlıklarını görüyor ama hani bir de erkek olduğu zaman yok işte keşke kadın olaydım da tekrar ben kendi halimde kalaydım...Hani bir erkek eve bakmakla yükümlü olduğu için ..şey..nasıl diyeyim işte yeteri kadar maddiyat olarak bir şey getirmediği sürece erkek bence sıkıntıdan hiç yani kendini rahat hissetmez. Hani kadının da zorluğu vardır ama erkek bir nevi olsun o da çok zorluklar görüyor. Askerlik olsun, ondan sonra iş konumunda patronuyla olsun işi yani rahat olmadıymıydı. Onun da çok zorlukları oluyor. Veyahutta bir eş düşüyor, eş onun kafasına göre değil hem çalışma açısından yoruluyor hem eve geliyor, kadın kafasına göre değil...O yüzden bence erkek için de çok zordur. Her iki tarafın da çok anlayışlı olması lazım.*

Katılımcıların %51.4'ü kadın ve erkek arasında gelir eşitsizliği olduğunu belirtmişlerdir;

1.Görüşmeci: *Mesela ben bazen eşime diyorum ki sen şu miktarı alıyorsun inşallah ben senden daha fazla alırım. Çünkü yani kendini daha farklı görüyor. O zaman ben kendimi daha farklı bir konumda görürüm. Ha eşimdir...bir miktar benden fazla para alıyorsa ben kendimi ondan düşük görmeyeceğim .... kesinlikle....Parayı her zaman öne atıyorlar ya, kişilik daha önemli.*

2.Görüşmeci: *İşyerlerinde eşitlik var da evde eşitlik yok. İşyerlerinde yani bayan da erkek de bir.*

Katılımcıların % 97.4'ü toplum merkezlerine gelirken aile üyelerinden baskı ile karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir.

Yukarıda belirtilen soruların dışında, kadınlara bir günlerinin nasıl geçtiği sorulduğunda, kadınların toplumca kendilerinden beklenen temizlik, bakım gibi görevlerin yerine getirilmesiyle ilgili ifade verdikleri görülmektedir;

1.Görüşmeci: *Buradan çıkıyorum. Aslında biz daha önce saat dokuzdan saat dört buçuğa kadar çalışıyorduk. Şu anda işimiz durgun diye saat birde işbaşı yapıyoruz. Buradan çıkar çıkmaz hemen mutfığa gidip yemeklerimi yapıyorum. Büyük oğlum evde oluyor, gidip çocuğu alıyorum. Yemeğimi yapıyorum, çocuklarımı doyurduktan sonra hemen oturuyorum çocuklarımla. Ben kitap okuyorum, onlar bana baksın diye. Onlar da hemen kendi ödevlerine dalyor. Saat ona kadar biz böyleyiz. Ondan sonra eşim geliyor eve. Onunla ilgileniyorum...O saat onda filan geliyor. Çocukları da uyutmuş oluyorum. Daha sonra eşim işte yemeğidir, sohbet eder, ben ederim. 12 olur biteriz yani ondan sonra.*

2.Görüşmeci:*Buraya geliyoruz, haftasonu temizlikle uğraşıyoruz...Buradan çıkışta eve gidiyorum. Yemek falan hazırlıyoruz. Ondan sonra akşam ya çıkıyoruz ya misafir filan geliyor, ya yalnız oturuyoruz. Öyle yani.*

3.Görüşmeci: *Sabah kalktım, etraftı temizledim, kapları yıkadım, işimi yaptım, alışverişe gittim, çünkü benden başka giden yok. Alışverişten geldim, yemek yap, ondan sonra buraya gel. Akşam yemeği, akşam da eve gidiyoruz. işte iş varsa yaparız, yoksa oturup televizyon bakarız.*

4.Görüşmeci: *Sabah mesela ilk kalktığımda ilk başta, ortalık, mesela çocukların kahvaltısı, çocuğu okula gönder, evin işi şu bu derken buraya geliyorum. Akşam yemek, gene iş güç...mesela oğlumun dersi, çocukları uyutma.*

5.Görüşmeci: *Sabah kalktım, yatak, etrafı topladım, kahvaltıyı hazırladım, misafir vardı, misafirleri içeri attım. Beni çağırıyorlar diye misafirlere özür dileyip buraya geldim. Normalde tabiki iş var. Ev işleri bitmez yani...Gelen gidenimiz olduğu için tabii eve gidip tekrar etrafı toplamak, çocuk var çünkü, yemek yapma, sorumluluklar oluyor.*

6.Görüşmeci: *Kursa geliyorum, gidiyorum. Açıköğretime yazılmışım, ders falan çalışıyorum, elişi yapıyorum.*

Kadınların çoğunluğunun, işlerini yapma konusunda beklenen rollerini içselleştirdiği görülmüştür;

1.Görüşmeci: *Hayır.. severek yapıyorum. Tabiki iki tane genç oğlum var evde. Onlara severek bakıyorum evde. Zevk alıyorum...E şimdi benim çalışma olsaydı görevim olmazdı. E ben çalışmıyorum, ev hanımıyım. E tabiki görevim dört dörtlük görevimi yapmak. E eşim de dört dörtlük görevini yapıyorsa, bu da benim görevim.*

2.Görüşmeci: *Çok memnunum, iş yapmayı çok severim.*

3.Görüşmeci: *Kendimi çok tembel hissedirim...Ben boş oturmayı hiç sevmiyorum ya. Boş oturunca çok sıkılıyorum, strese giriyorum...İş yapmayı seviyorum.*

3.Görüşmeci: *Kendimi programlanmış bir robot gibi hissediyorum.*

4.Görüşmeci: *İş yapmayı çok seviyorum...Güzel yani.*

5.Görüşmeci: *Ev işi yaparken stres atıyorum, zaman daha çok geçiyo.*

6.Görüşmeci: *Beni mutlu ediyor. Hatta yapmadığım gün bir şeyimi kaybetmişim gibi geliyor.*

7.Görüşmeci: *Kendimi uyuşuk hissediyorum. Ben sürekli çalışmaya alıştığım için hani iş konusunda değil de bir de evde süreli dolanmaya alıştım. Sürekli temizlik yapmayı çok seviyorum. Boş kaldığım zaman el işi yaparım.*

8.Görüşmeci: *Bazen sinirleniyorum, bazen de yapmak zorundayım diyorum kendi kendime.*

9.Görüşmeci: *Sıkıcı geçiyo, evde ... sıkıcı geçiyo, stresli geçiyo, sıkıntılı geçiyo, üzüntülü geçiyo (gülüyor) ... evde hiç güzel geçmiyo.*

Bununla birlikte iki görüşmecinin, erkeklerin maruz kaldıkları sıkıntılara değinmesi ilgi çekicidir;

1.Görüşmeci: *Elbetteki yapabilir. Çünkü insanın evine bakmakla gerçekten...bugün evine bir şey götürüyorsan ne mutlu. Zaten hanımlar şikayetçi olur ya..bizim bey geldi, evde poşet yok cepte para yok. Böyle olduğu zaman ne olur? Aile ortamı bozulur. Erkeğin cebinde parası olursa, elinde poşeti olursa hiç o ailede şikayet olmaz çünkü bayanlarımız hep bu konuda şikayetçilerdir.*

2.Görüşmeci: *Günüümüzde erkekler çok boşta...Siz iş bilmiyorsunuz, biz kadın olarak çalışıyoruz. Biz zaten kadın olarak erkeklerin işini çok elden aldığımız için zaten boşta kalıyor. Bu kadar başvurmasalar belki erkekler çalışır yani. Konfeksiyon olsun sanki erkek oranın yönetimini yapamazmış, oranın satışını yapamaz...illa kadın alacağız, bayan alacağız. Zaten öyle yaptığımız zaman bizim erkekler zaten boşta kalacak. Hani onlara da bir nevi yer verseler erkekler de o kadar boş kalmaz.*

Bununla birlikte kadınların harcamaların tasarrufu ile ilgili olarak birincil derecede önemli role sahip olduklarını katılımcıların ifadelerine dayanarak belirtebiliriz. Evinizde tasarruf yapıyor musunuz? sorusuna verilen cevaplar aşağıdaki gibidir;

1.Görüşmeci: *Evet, bu çok önemli bir soru. Suya çok dikkat ediyorum. Oldu bitti suya dikkat ediyorum. Şimdi daha da çok dikkat ediyorum. Elektriğe daha çok.. Mesela ben çamaşır yıkarken, makinaya çamaşır atıyorum, onun diğer kirli veya durulama suyunu başka çamaşır yıkıyorum, suyla, duru suyla balkonu ve merdiveni. Böyle her şeyimize.. Elektriğe. Özellikle geceleri sadece bir lamba yakmaya çalışıyorum. Bulaşıklarımı yıkamıyorum. Sabah erken kalkar bulaşıklarımı yıkarım. Bulaşık makinasını kullanmıyorum artık çünkü hem elektrik hem su gidiyor. Onları gündüz yıkıyorum. Bu tür şeylere çok dikkat ediyorum.*

2.Görüşmeci: *En basiti ... ışıklarla ... belirli bir saatimiz vardır televizyonu seyrederiz ordan,fazla yemek de yapıp çöpe atmam, fazla ekmek almam, yiyeceğimiz kadar, doyabileceğimiz kadar ... yani öyle.*

3.Görüşmeci: *Valla fazla şey etmiyoruz ki tasarruf, bizim hayatımız tasarruf.*

4.Görüşmeci: *İşte olsaydı tasarruf, yetmiyor yani.*

9.10. Bu kadınlar yardım kuruluşlarına başvurmak vb. taleplerde bulunmak için sorumlu mudurlar?

Hanelerin % 66.7'sinde 1 kişi çalışırken %13.9'unda hanede çalışan olmadığı belirtilmiştir.

Kadınların %75'i hanelerinin aylık gelirini 1000 TL olarak belirtmişlerdir. Bununla birlikte kadınların % 86.8'inin kira, arsa vb. düzenli bir geliri bulunmamaktadır. Kadınların %86.5'i bir ayı borçlanmadan kapatamamaktadır.

Hanelerin para yönetimini %41'lik bir oranla eşler yapmaktadır. Bu oranı %20.5 ile beraber yönetim seçeneği izlemiştir.

Katılımcıların % 61.1'i yardım kuruluşundan yardım almamaktadır. Yardım aldığını belirtenlerin % 64.3'ü yeşil kartlıdır.

Yardım başvurusuna kimin gittiği sorulduğunda katılımcıların %35.7'si eşlerinin, %28.6'sı babalarının ve yine %28.6'sı kendilerinin gittiğini belirtmiştir.

Kadınlar paraya ihtiyaç duyduklarında %45.9'u eşlerinden, %32.4'ü babalarından veya annelerinden yardım gördüklerini belirtmişlerdir.

9.11. Kadınlar gelecekle ilgili nasıl bir algıya sahiptirler?

Kadınlar, hemcinslerini toplumda özgüvenli, iyi değerleri olan, çalışkan ve eğitimli olarak görmek istemektedirler;

1.Görüşmeci: *Mesela toplumda kendine güvenir, çalışkan, işini yapan...çalışkan bir insan her zaman kendine güvenir yani...En azından bir sigortası olsa geleceğinde kendine bir maaşı olur. Ortada kalmaz.*

2.Görüşmeci: Öncelikle kendine güvenmeli. Yani nasıl bir bayan...Bakımlılık çok önemli...Yani ne bileyim, bir bayanın kendine önce bir özgüveni olmalı. Yani mesela bazen diyorlar ya bunu eşim için...Hayır. Önce kendi için giyinmeli ve kendi için bakım yapmalı. Yani nasıl diyeyim, öncelik bayanların derler ya...Bayanların ifade etmesi mesela gerçekten zor. Yani ben kendime güveniyorsam, özgüvenim varsa toplumda da yani kendime bir güvenim olur.

3.Görüşmeci: Kadınlar yani bilmiyorum da bence saygıyı hak ediyorlar, gerçekten. Yani kadınlar çok çaba harcıyorlar. Çocuğunu yetiştirmekten bak ev sorunlarına, beylerin sorunu, şunun sorunu...Yani saygıyı hak ediyorlar kadınlar.

4.Görüşmeci: Mesela kendi ayakları üzerine durmasını bilmeli yani kimseye muhtaç olmamalı. Muhtaç etmemeli kendisini. Kendi kararlarını kendisini vermesi lazım. Geçimini kendisi yani başkasına muhtaç olmasın. Bir yere dayanarakran şey yapmasın. Kendisi kararını kendisi versin.

5.Görüşmeci: Kadınlar bir kariyeri olduğu zaman kadın sayılıp sevilen olur...En çok kadınların güzelliğine bakılıyor da ama en çok bence kadının çok anlayışlı olması veyahutta evine bağlı olması, işine bağlı olması, evlatlarına bağlı olması,ondan sonra ... her şeyden önce bir kariyerinin olması lazım.

6.Görüşmeci: Hani insanlar kadın olsun, erkek olsun kadına ilk baktığı zaman mantıklı bir şekilde değil de, duygularına, işte nefesine hoş gittiği için günümüzde, hatta görülüyor da, bir işyerine başvuruyorsun işte fiziksel olarak güzel olmadı mıydın kadın o işi bilmiyormuş, işte o işi yönetemiyormuş ...onu mantıklı bir şekilde değil de hani sadece fiziksel olarak istediği için ...işte şunu işe alıyorum sadece hani bir kukla gibi sanki vitrine koyacaksın gibi...

7.Görüşmeci: Valla ben kendi düşüncemi söyleyeyim. Bence bayanlar sürekli yani...her işe girsin. Sırf her şeyi erkeklere bırakmasınlar. Her işi yapsınlar yani.

8.Görüşmeci: Her şeyden önce iyi bir anne. Dürüst. Saygılı birbirine ve çocukların hepsinin değerinin aynı olmasını isterdim. Bu kız diye bu erkektir diye olmasını istemezdim. Önce eğitirdim kızımı herhalde. Kişilik sahibi olsun isterdim. Önce kendisini korusun. Hayata karşı zorluklara hele erkek milletine, kötülüklere karşı kendini korumasını isterdim. Yani böyle bir evlat yetiştirirdim. Özellikle kızımı yetiştirirdim. Çünkü erkek erkek arasına giriyor. Zaten oluyor benim elimde olmayan şeyler. Ama kızlar genelde anneye, eve daha yakın oldukları için öyle kendini koruyan, sözünü dinletebilen, topluma karşı güçlü olan bir kız çocuğu isterdim.

9.Görüşmeci: *Erkeklerin daha üst kademesi üstünde görmek istiyorum çünkü kadınlar gerçekten hırslı. Bi şeyleri başaracağım derse, başarabiliyo. Bilmiyorum ben öyle görüyorum. E tabiki yani her kadın da öyle değil, bazı kadınlar çok tembел, çok uyuşuk ... hemen her şeyden pes eden ... hayata böyle pozitif değil de negatif bakan ... bence öyle olmamalı.*

10.Görüşmeci: *Kendine özgüveni olan, sayılan, sevilen.*

11.Görüşmeci: *Ben şahsen kendi adıma mesela serbest. Yani her şeyi bilen, her türlü konularda bilgisi olan, bir yere girdi mi konuşmasını bilen, yani her konuda başarılı olmasını isterim. Ama ne yazık ki.*

12.Görüşmeci: *Kendi ayaklarının üzerinde durabilen kadınlar görmek isterim yani. Erkeğe bağlı değil de, kendi görüşlerini, kendi fikirlerini serbestçe söyleyebilen kadınlar ...*

13.Görüşmeci: *Kadınları bir kere ev önlerinde, mahallelerde oturdukları şekilde görmek istemiyorum ... dedikodu yapmalarını istemiyorum. Ondan sonra bazı kadınlar var, millete bööyle bakıyorlar, yoldan geçenlere laf falan atıyorlar. Yani her kadın kendini geliştirmeli ... cahilce düşünmemeli. Okula gitmemişse bile kendini yetiştirmeli, bir çaba sarfetmeli yani.*

14.Görüşmeci: *Daha özgür ... Her yere rahatlıkla mesela gece rahat çıkmasını istiyorum, bir yere giderken. Yani illa eşin mi olması gerekiyor? Yani illa eşin mi olması gerekiyor? Veya bir erkeğin mi yanında olması gerekiyor gibi? Olmasın. Tek başına ... Çocuğun varsa çocuğunla çıkarısın, ya da tek başına bir yere gittiğinde ... 12'den sonra da olsa rahat eve gelmesini isterdim. Ondan sonra, yani her yönden ... İş yerlerine gidiyorsun, tacizler. Laf olsun, el hareketleri olsun ... istemiyorum öyle şeyleri. En basit yani staja giderken bile onu yaşıyorsun. Daha küçüksün ... istemiyorum onları.*

15.Görüşmeci: *Okusalardı belki daha da üstün olurduk erkeklerden.*

Kadınlara 15 yıl sonra nerede olabilecekleri ile ilgili olarak verilen cevapların genellikle belirsiz olduklarını belirtebiliriz;

1.Görüşmeci: *15 yıl sonra mı? E.. ev hanımlığında olur. Ne geleceği olabilir ki?..Planlar yani benim tek umudum burasıydı. Biz dedik bir şey, yer açacağız diye hocalarımız uğraşiyor ama o da en son dedi biz 6 kişi alacağız. Umutlarımız biraz düştü. Biz 15 kişilik diye düşünmüştük. Umutlarımız çoğaldı çünkü bir yıldır ben burda eğitim aldım. E bu göz önüne alınır diye düşündüm. E sonra hocalarımız 6 kişi alınacak dedi. Biraz umudumuz kırıldı. O olsaydı umutlarım iyi olurdu aslında. Sigortamı yatırırdım. Daha farklı bir yerde olurum.*

2.Görüşmeci: *Ya ben hala çalışan bir bayan olarak kendimi hayal ediyorum. İnşallah olur. Zaten burada olursa daha iyi yerlere geleceğime de inanıyorum. İnşallah. Olmazsa da yani böyle tekstil türü bir şey değil de tuhafiyelerde falan, giyim işine bakmayı seviyorum. Yine modaevi falan olabilir. Hep giyim üzerine.*

3.Görüşmeci: *Kendi işini açmış bir bayan olarak daha çok isterim tabiki.*

4.Görüşmeci: *Kendimi sokakta hissediyorum...Hiç hayalim kalmamış ki...Bıkmışım ya, bu dünya boşvermişim. Hiç bir şey hayal etmiyorum.*

5.Görüşmeci: *İNşallah istediğim ideale kavuşma imkanı. Yani mesela güzel bir işyerinde, güzel bir konumda çalışmayı düşünüyorum ve olmayı da istiyorum Allah'tan, olurum da inşallah.*

6.Görüşmeci: *Hiç düşünmemişim desem...*

7.Görüşmeci: *Evlilik Cenab-ı Allah bilir olur mu olmaz mı ama, evlilik yok işte anne-baba yok, bir kariyerin yok, işin yoktur. Bence durum vahim olur.*

8.Görüşmeci: *Bilmiyorum benim hayallerim çoktur. Geniş hayallerim vardır. En basiti okulumu bitirmiş olmak isterdim yani. Güzel bir evlilik isterdim yani...İki çocuk yeter zaten. Bir de şöyle bir şey...Küçük bir evimin olmasını isterdim. Küçük bir ev bahçesi falan. Çiçekler çok olsun.*

9.Görüşmeci: *Böyle iki katlı beton şeyler istemiyorum zaten. Böyle bir hayalim var. Ama en basiti kendim. Kendimi geliştirmek, bir iş sahibi olmak.*

10.Görüşmeci: *Hiç düşünmedim, diyorum ya geleceği hiç düşünmedim ben, hep içinde bulunduğum anı düşünürüm.*

11.Görüşmeci: *15 yıl sonra kim bilir nasıl oluruz.*

12.Görüşmeci: *Valla kendimi aynı yerde görüyorum herhalde, başka bir şey yok.*

13.Görüşmeci: *Kendime bir işim, bir tane kızım...*

14.Görüşmeci: *Bilmiyorum da ... ara sıra düşünüyorum da ... Herhalde ya çok çalışıcım, yani, bu ortamlara girmicem bir daha ... Gerçekten oturup çok ders çalışıcım ve üniversite kazanacam. Ya öyle olucam ... ya da bir kaç sene sonra evlenip gidecem. Öyle olur herhalde.*

15.Görüşmeci: *Benim bir geleceğim yokmuş gibi daha henüz. Yani gelecekle ilgili hiç bir şey kuramıyorum.*

Kadınların %92.3'ü birikimleri olmadığını belirtmişlerdir. Birikimi olanların % 66.7'si yastık altında birikim yaptıklarını, %33.3'ü ise altın veya döviz olarak birikim yaptıklarını belirtmişlerdir.

Bununla birlikte katılımcılara Sizce kadının gelir sahibi olması hayatında neleri değiştirir? Sorusu sorulduğunda verilen cevaplar aşağıdaki gibidir;

1.Görüşmeci: *Birçok şey değişir. Dört dörtlük değişiyor. Erkeğe bir kere muhtaç olmuyor. Kadın sürekli erkeğe muhtaç oldu mu onun esiri oluyor. Toplumun da esiri oluyor, çocukların esiri oluyor. E kendi geliri oldu mu, kendi aldığı bir şey oldu mu kadın daha insan oluyor aslında.*

2.Görüşmeci: *Hayatta çok şey değişir. Kendime ait param var. İstedğim gibi harcarım, istediğim yerlere giderim. Tabii ki hayatımda daha farklı şeyler olur. Yani bilmiyorum...Yani kendime harcarım. Ne bileyim...para ne bileyim gerçekten insanı bayağı bayağı bir şey yapar yani, rahatlatır.*

3.Görüşmeci: *Çok güzel olur valla. Mesela kendine güvenir, geleceği yani hiç bir zaman, güvenir kendine yani.*

4.Görüşmeci: *Çok şeyler değişir. Yani güzel bir şey bence. Yani ne kadar erkek para veriyorsa da, parası olması daha güzel bir şeydir.*

5.Görüşmeci: *Çok şeyleri değiştirir. İlk öncelikle saygı. Bir bayan eğer çalışıyorsa, eve para geliyorsa o zaman onun da söz hakkı daha çok olur...Ama normalde benim gibi başkaları gibi bizim bu çevredeki gibi insanlar boş gibiler yani, boş bakarlar.*

6.Görüşmeci: *Çok şeyi (gülümsüyor) Nasıl yani ... şimdi eşinden bi şey istediği zaman çekinerek istiyosun ama kendi paranı kazandığın zaman her şeyi alabiliyorsun, edebiliyorsun yani eşine boyun eğmiyorsun.*

7.Görüşmeci: *Çok şeyleri değiştirir çünkü kadın erkek gibi değildir. Mesela erkek kendi keyfine bakar, sigarasına bakar, yemesine içmesine giyimine bakar ama kadın hep evi düşünüyor. Çocuklarını düşünüyor. İşte şunu şuraya vereyim, şunu şöyle yapayım, şunu böyle yapayım ki daha güzel. Yani kadın, yuvayı dişi kuş yapar ya kadın mesela ben kendimi hiç şansımı düşünmem, ben hep erkek kardeşimi düşünürüm. Yani erkek kardeşim öyle değil.*

8.Görüşmeci: *Kendine güveni olur hiç değilse.*

9.Görüşmeci: *Normalde çalışmadığı zaman beyine ihtiyaç duyuyor ama çalıştığı zaman beyine ihtiyaç duymadan kendi istediği zaman çocuklarını biraz daha beyinin düşüncelerine göre biraz daha güzel yetiştirebilir. Hani*

her istediğini almak, şımartmak değil ama gereken şeyi almak çocuklarına. Kendine, evine. Eşine sormadan. Ona ihtiyaç duymadan maddi konuda kendi bağımsızlığını kazanmaktır.

10.Görüşmeci: *Kendi ayaklarımda durabilirim en azından, kimseye muhtaç olmam. Herhalde çok fazla borca falan girip kimseyi kendime şey yapmam. Öyle olur herhalde. Eğer gerçekten böyle benim bir işim olsaydı, ilk başta herhalde kendime bir ev alırdım. Evimi istediğim gibi dekore ederim, böyle düzeltirdim. Güzel bir hayat sürerdim herhalde ...*

11.Görüşmeci: *Birine bağlı kalmazsın, eline bakmazsın. İsteddiğini yaparsın. Ama eşin de yanında olduğunda daha da güzel olur. Yani ortaklaşa bir şeyler yaparsın.*

12.Görüşmeci: *Yani kadın da erkek kadar kazanır. Bazı kadınlar var, erkekten daha fazla kazanıyor da, daha önce de demiştim ya mesela erkek her yere gidip çalışabilir. İnsan kimseyi mecbur etmesin, ben isterdim ki inşaatta da çalışayım ama erkek toplumunda oldu mu.. mesela sen hiç kimseyi kendin gibi yani insan bilmiyor. Sen iyi olsan da başkası belki de seninle alay da eder.*

Bununla birlikte kadının gelir kazanmasını olumsuz olarak yorumlayan katılımcıların yorumları da olmuştur;

1.Görüşmeci: *En azından ailesinin geçimini sağlayacak bir duruma gelir. Ama kadının parası da geldiği gibi o kadar da yok oluyor. Hani kadın eğer tasarruflu, mukayetli kullanamıyorsa günümüzde kadınlarımız giyime verdiği parayı evine vermiyorlar. Hani bir konuda evinin maddiyatını düşünseler, tasarruflu bir şekilde kullansa evini çok güzel bir şekilde yönetir.*

2.Görüşmeci: *Valla ben en çok erkeğin olmasını isterim çünkü kadınlar, giyimine, yiyeceğine... harcaması çok oluyor bayanın. Ama erkekte olursa daha güzel olur. Erkek sürekli toplamaya çalışır yani, ihtiyacı olan şeye harcar. Ama bayan öyle değil. Çoluk çocuğun giyimi, bu benim giyimim, bu eşimin, bu şunun, bu bunun ... daha çok harcama yapar yani. Bayanlar bayağı harcama oluyor.*

9.12. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar gelir düzeyi ve yaşanan mekan açısından sosyal dışlanmaya maruz kalmakta mıdır?

Katılımcıların %76.5'i gelir durumlarından dolayı toplumdan dışlandıklarını belirtmişlerdir. Yalanılan çevreye göre dışlanıp dışlanmadıkları sorulduğunda ise katılımcıların % 76.5'i dışlanmadıklarını belirtmişlerdir.

Kadınların %51.4'ü toplumda acı çeken ve dışlanan tarafın düşük gelirli insanlar / yoksullar olduğu fikrine katılmaktadırlar. Soru ile ilgili nitel veriler aşağıda belirtilmiştir;

1.Görüşmeci: *Dışlanıyor insan, evet..Geliri yüksek, küçük bir tane.. Benim kızkardeşim hemşire, eşi de öğretmen. Çocuklarım oynuyorlar beraber çocuklarıyla. Bakıyorum diyor ki, oğlum diyor sen neden böyle yapıyorsun, senin annen hemşire baban öğretmen bu hiç senden beklenmez. Demek ki benim çocuğumdan beklenir, o çocuktan beklenmez. Kendimi çok kötü hissederim böyle konuşmalardan. Bakıyorum bir yere gittiğimde yani o hemşire diye onun sohbeti farklı oluyor, konuşması...ona verilen değer farklı oluyor, bana verilen değer farklı oluyor...Tabiki insan dışlanıyor.*

2.Görüşmeci: *Beni seven varlığımla değil de yokluğumla sevsin isterim yani ...*

3.Görüşmeci: *Sürekli kabuğumuzda yaşadığımız için ne kimse bizi görüyor, ne biz kimseyi görüyoruz ... Onlar da bizim gibi yani. Farklılık yok aramızda.*

4.Görüşmeci: *Çok düşünüyorum. Mesela burdan da böyle her yerde var. Mesela bir insan ... kıyafeti dört dörtlük olmasa bile üstündeki kıyafet benim değil. Yani başka, dışardan eskisi püsküsü giyiyor. Mesela bir insan bir kadın şık giyinirse bir bakıyorsun ki herkesin ağzı havada, ona bir saygı var bir şey var. Benim gibi insanlar da gider bir köşede oturur.*

5.Görüşmeci: *Bu dışlanma konusunda da mesela biz köydeydik işte zenginlerin köyü, ağaların köyü. Şimdi ağalık artık kalkıyor da işte toprak onlarındı. Biz canlılık yapıyorduk. Diyelim ki tütün yaptık, 2 ton tütün yaptık. 1 tonu bize 1 tonu onlara. Bir elimiz bize bir elimiz onlara çalışıyordu ... Yani çok dışlandık. Mesela bazı cahil insanlar var, kendini bilmeyen, kendi maddi durumlarına o kadar güveniyorlar ki diyor ki Allah da bizim, köy de bizim diyor, sizin neyiniz var. Bundan önce de arkadaşlarla konuşuyorduk bu konuyu ... yani o konularda çok dışlandık.*

6.Görüşmeci: *Hayır, düşünmüyorum. Herkes bizim gibi çünkü.*

7.Görüşmeci: *Ya şimdi yaşadığımız şu an, ye kürküm devri derler ya, fakirlik, zenginlik var. Aslında öyle de bir şey yok. Bence şu an ben kendimi dünyanın en zengin insanı olarak görürüm. Hiç yoksa benim elim, ayağım sağlam ... İyi kötü, taşı sıksam suyunu çıkarabilirim misali çalışırım. Ben bu*

konuda kendimi hiç fakir görmüyorum. Fakirlik sadece cebinin dolu veya boş olması değil. Ama işte karşı taraf, insanı öyle görmüyor. Tabii ister istemez fakir olduğun için birazcık hor görülüyor. Dışlanıyorsun azıcık da olsa, hissediyorsun. O da onların kendi özürüdür diyorum.

8.Görüşmeci: *Memnun değilim. Fakirler çok dışlanıyor. Geçen gün ben şey yaptım, hastanede gördüm ... Başbakan'a gördüğümde söylicem (gülüyor), neydi adı unuttum ... Yani fakirler çok dışlanıyor. Mesela bir çocuk parası alıyolar, sanki ne alıyolar ... 7 ayda bi yani bi 200 kağıt veriyolar. Böyle itiş ... kalkış ... Mesela onlarda bi bankamatik gibi bir şeyleri olsa, istedikleri saatte gidip çekebilseler ... fakir oldukları için, o paraya muhtaç oldukları için itişe itişe, kalkışa kalkışa, bayılan bayılana. O şekil oluyor yani.*

9.Görüşmeci: *Bence para için hiçkimse dışlanmaz ya. Niye dışlansın ki?*

10.Görüşmeci: *Mesela zenginlerin bile bazen ne kadar şeyy..boynu bükük olduğu dönemler bile oluyor. (Fıkra anlattı).*

11.Görüşmeci: *Aynen öyle. Yani şimdi bilmiyorum ya bir şey alınacak, onun gücü yetmiyor. Burada bazı arkadaşlarımız var, durumları iyi değil. Yani görüyorum gerçekten eziliyorlar. Olmadığı zaman tabiki eziliyorlar. (ÇATOM ile neler kazanıldığı kısmı – en son kayıt yazılabilir)*

12.Görüşmeci: *Mesela durumu yerinde olanlar, daha bir şey kazanıyorlar, daha bir çok değer veriliyor...Mesela zengin birisi az bir şey fakirlere biraz yardımcı olsa, elinden geldiğince belki bu kadar fazla fakirlik de olmazdı.*

13.Görüşmeci: *Her şey para ... her şey para ... yani paran varsa şu an ... yani öyle bir devirde yaşıyoruz ki ... paran varsa adam yerine konuluyosun yoksa dışlanıyosun.*

14.Görüşmeci: *Mesela oturduğum evden dolayı, mesela ..çevre.. mesela eşimin çevresi bana göre biraz daha biraz şeyler. Mesela ben normal müstakil bir evde, onlar mesela apartman katında kalorferli. Kendilerini daha şey bir konumda görüyorlar. Yani bunu bazen bilerek dile getiriyorlar, bu benim hoşuma gitmiyor. Onun için o toplumlara girmeyi pek istemiyorum. Eşim hatta istemiyor, girme diye.*

15.Görüşmeci: *Benim çevrem öyle çok da sosyal bir çevre değil aslında...Mahallem öyle değil. Mahallem böyle süzölmüş yani alt tabaka bir mahalle. Birbirimizi anlayan, birbirimize yakışan bir mahalledeyim ben. Lüks bir mahallede yaşamıyoruz.*

16.Görüşmeci: *Zenginin de kendine göre sorunları var. Zenginin de diyelim ki kiminin malı varsa o daha bir zorluk çekiyor ama ben yoksulu daha mutlu görüyorum ama yoksul kendini öyle görmüyor ... Çünkü yoksul insanlar Allah tarafından daha kendilerini mutlu görüyorlar. Yani mutlular onlar.*

Zengin öyle değil ama yoksullar diyor ki işte, yok biz daha düşkünüz. Onlar çok çalıştığından dolayı şikayetçiler.

Kadınlar bununla birlikte yaşadıkları mekanların “daha yaşanabilir” olmasını dilediklerini belirtmişlerdir. Çevrenizde neler görmek istersiniz? sorusuna verilen cevaplar aşağıdaki gibidir;

1.Görüşmeci: *İstanbul güzel, mesela canın sıkıldı mı gezecek yerler var. Bir de kimse seni tanımıyor. İstedğin yerde gez, eğlen, hayatını yaşa. Ama Adıyaman öyle mi? İki defa bir yere gitsen, derler şu kız nereye gidiyor? Küçük ya, göze çarpar.*

2.Görüşmeci: *Burada mesela biz çok istiyoruz, büyük bir parkımız olsun, gidip bir dinlenelim, bir oturalım, bir yazın mesela. Böyle bir parkımız...bu çevreyi diyorsanız yok. Sağlık ocağı istiyoruz. Taa...biz yürüyoruz doğum evine.. siz görmemişsinizdir. Uzakta.. İstiyorum ki yani burda, böyle yerlerde mesela her köşe başında bir cami görebilirsiniz. Burda bir cami, şurda bir cami, şurda bir cami..Ben onun yerine mesela anne-çocuk sağlık istiyorum, bir tiyatro, bir sinema, bir park... yani eğitici şeyler istiyorum. Yani böyle sohbete giden kadınların yerini istemiyorum. Böyle.. çok da böyle her şeyin içine girmişler yani. Gerek yok. Yani dinle ilgili şeyleri evde yapabilirsiniz ama eğitim, sağlık işlerini evde yapamıyorsunuz. Olmuyor.*

3.Görüşmeci: *Çünkü hiç görmemiş, bayan görmemişler gibi böyle yiyesiye bakıyolar. Bunu yaşlıları da yapıyo. Hani gençler diyelim ... gençler ... ama yaşlıları da öyle. Ben bundan çok rahatsız oluyorum.*

4.Görüşmeci: *Hani kenar mahalleler ... şöyle bu çevreler biraz geliştirilebilir. Hani bilmiyorum yani ... daha güzel olabilir, ağaçlar falan dikilebilir. Güzel bir görünüm verilebilir.*

5.Görüşmeci: *Kaldırımlar çok işgal ediliyor esnaf yönünden, yani yol bulamıyoz, geçesiniz o yönden memnun değilim. Yolları yönünden, yollar iyi değil.*

6.Görüşmeci: *Mesela ben Adıyaman'da büyük bir kültür merkezinin olmasını isterdim. Yok yani, çok eksik. Gençlerin gidebileceği mesela, burda mesela sinema salonu yönünden çok eksik. Mesela bir sinema salonu ondan sonra işte gençlerin oyalanabileceği güzel bir kültür merkezi olmasını isterdim. Eksik yani. Şu an bir de üniversitemiz geliştiği için..*

7.Görüşmeci: *Bir park olsa mesela eve yakın, insan akşam canı sıkılır, gider oturur, güzel olur yani. Bizim orada bir şey yok.*

9.13. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınların örgütlülük düzeyi var mıdır?

Katılımcıların %60.5’i toplum merkezine gelen kadınlarla görüşmemektedirler.

Katılımcıların %97.4’ü bir kadın kulübüne, derneğine veya kooperatifine vb. üye değildir.

9.14. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınlar isteklerini siyasi bir dil ile ifade edebilmekte midirler?

Kadınların % 89.5’i bir hizmetten memnun olmadıklarında ilgili mercilere şikayette bulunmadıklarını belirtmişlerdir. İlgili yorumlar şöyledir;

1.Görüşmeci: *Pek de ben kimi kime şikayet edeceğim, onu da anlamış değilim yani. Boş yani, biliyorum etsen bile, boş.*

2.Görüşmeci: *Kimi kime şikayet edeceğim? Belediyeyi belediyeye mi şikayet edeceğim?*

3.Görüşmeci: *Yok bulunmadım, çünkü kimse umursamıyor.*

4.Görüşmeci: *Benim gibi insanların şikayeti de geçerli olamaz ... Bence fakir insan her yerde ezilir. Ben böyle düşünüyorum ve böyle biliyorum.*

5.Görüşmeci: *Hiçbir şey görmüyoruz ki onlardan..*

9.15. Çevresel düzenlemeler ve temel hizmetler,Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerine katılan kadınların ihtiyaçlarını karşılamakta mıdır?

Kadınların % 55.3’ü valilik ve belediyenin sunduğu hizmetlerden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Yaşadığımız çevrede sizi en çok rahatsız eden sorun nedir? Sorusu sorulduğunda Ankara Doğantepe’de maret, alışveriş yeri sıkıntısı çoğunlukla belirtilmiştir. Aynı sorunun cevabı Adıyaman’da yaşayan kadınlar için su kesintileri ve çocuklar için oyun parkı sıkıntısı çoğunlukla belirtilmiştir.

Kadınların %66.7’si temel hizmetlerden yararlanabildiklerini belirtmişlerdir.

9.16. Türkiye’de Japonya Resmi Yardım Kurumu (ODA) tarafından desteklenen toplum merkezlerinde yapılan faaliyetler neticesinde kadın yoksuluğu ile mücadele konuları (kadının istihdamı, kadın girişimciliği ve kadının sosyal ve ekonomik hayata katılımındaki engeller, işverenlerin toplumsal cinsiyet yaklaşımı) kapsamında somut, gözle görülebilir çıktılar oluşmuş mudur?

Kurslara katılan kadınların % 97.4’ü imkanları olması halinde kendi işyerlerini açmak istemektedirler. İmkan olarak öncelikle madde yetersizlikler ve özgüven eksikliği belirtilmiştir.

Katılımcıların %38.5’i toplum merkezlerine 1 aydan az bir süredir katılmaktadır, %33.3’ü 1 yıldır katılmakta ve %10.4’ü 6 aydan az bir süredir

katıldıklarını belirtmişlerdir, %2.6'sı 2 yıldır katıldıklarını belirtirken, 3 yıldır katılanların oranı %5.1'dir.

Kadınların %48.7'si toplum merkezlerini arkadaşları sayesinde, % 41'i akraba veya reklamlar aracılığıyla duyduklarını belirtmişlerdir.

İstenen faaliyetler olarak öncelikle bilgisayar ve ingilizce kursu, spor, diksiyon, resim, müzik ve öğrencilere yönelik destekleyici kursların olması belirtilmiştir.

Katılımcıların % 66.7'si toplum merkezine devam ettikten sonra kendi işini açanlara rastlamadıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların % 84.8'i toplum merkezlerinden aldıkları eğitimler ve sertifikalar ile işe gireceklerine inanmaktadırlar.

Katılımcıların %61.1'i mikrokredi almayı düşünmemektedir. Mikrokredi ile ilgili yorumlar aşağıdaki gibidir;

1.Görüşmeci: *Aslında burada eğer bizim bu şeyimiz olmazsa, bu atölyemiz olmazsa arkadaşlar arasında da düşünebiliriz aslında.*

2.Görüşmeci: *Çok da araştırmadım ben onu. Çünkü güvenim yok. Kendime güvenim olsa..arkadaşlar kendi arasında güven olsa almayı düşünürüm. Güven olsa aslında düşünülebilir. Ama mikrokrediyi de çok araştırmadım. Haberdar da değilim.*

3.Görüşmeci: *Yani sonuçta borç ... Borçlu olmak istemiyorum yani, olursa ... kendi param olursa açarım, olmazsa da açamam.*

4.Görüşmeci: *Düşünmüyorum. Çünkü mesela senin arkan sağlam olmazsa hiç bir yere insan hani diyor ki süttten yanan yoğurdu üfleyerek içer ya maddi sıkıntı olduğu için ya veremezsem.*

5.Görüşmeci: *Çok az veriyorlarmış krediyi, hemen ödenme olacaktı herhalde.*

6.Görüşmeci: *Kredide korku var. Aynı zamanda da yatırmadığını düşün. Yani biraz istemiyorum.*

7.Görüşmeci: *Tam kendimi geliştirmedğim için, şu anda düşünmüyorum.*

8.Görüşmeci: *Şimdi şöyle bir şey...Tam olarak tam becerikli değilim, onu diyebilirim. Yani kendime güvenim yok şimdi. Bir yer açsam da güvenemem. Böyle usta olmak isterim.*

9.Görüşmeci: *Şimdi onun da 5 – 6 kişi gerekiyo. İnsanlar burda pek şey yaklaşıyorlar, hani kafa dengi olacak. Yani ... öyle birilerini bulamadım yoksa ben okudum, araştırdım ... Yani uygun birilerini bulamadım.*

Araştırmacı: *Bulsanız belki?*

9.Görüşmeci: *Tabiki .. kaçırmazdım. Yani devlet böyle bir imkan vermiş niye değerlendirmeyelim ki?-F*

10.Görüşmeci: *Biraz güven bir de maddi el vermiyor.*

11.Görüşmeci: *Valla şeyde..bundan önce diyorum ya...sadece kendi kabuğumuzda yaşadık, okumadığımız için yani...bir de gezmemiz de olmadı. Şu anda geziyoruz, biliyoruz ki artık yani her şeyi kendin yapabilirsin, ama kendine güvenin olursa, destekçin olursa..Şimdi ben bir şey yapmak istiyorum da hayır şimdi benim maddi durumum elvermiyor. Vermediği için de ben de hiçbir şey yapamıyorum...Ben kendime küçük bir işyeri açtım, ama benim maddi durumum onu karşılamadı mı ben daha ... değil mi? Hem bilgili birinin yanında olması lazım hem de kendime özgüvenim olması lazım. Bu olduğu zaman da çok güzel olur yani. Ama olmadığından dolayı da bir şey yapamıyoruz.*

Eğitimlerden sonra alacağınız sertifika ile işe gireceğinize inanıyor musunuz sorusuna verilen cevaplar aşağıdaki gibidir;

1.Görüşmeci: *Bilemiyorum ki belki ilerde bir işyeri açma imkanımız olursa belki yarar. Ama imkanımız da olmadığına göre bilmiyorum.*

2.Görüşmeci: *Sertifika benim için boş yani. İstemiyorlar ki...Tekstile gitsen bile onu ne yapacaklar ki? Tekstil diyor ki o bize lazım değil, bize önemli olan işi bilmek. Mesela makineyi bilsen süper makineci olacaksın, işini yapacaksın. Sertifika olmadan da alıyorlar, yeterki yeteneğin olsun.*

Kadınların toplum merkezleri ile ilgili olarak belirttikleri görüşler aşağıdaki gibidir;

1.Görüşmeci: *Bana çok katkı sağladı. İsterim ki her bayan gelsin. Burda benim söylediğim kurslar her bayan için olmasını isterim. Bütün bayanlar için aslında isterim...Bu dikişin ilerlemesini isterim herhalde. Çünkü ben bunda kendimi iyi hissediyorum. Ama bundan bir de maddi durum istiyorum.*

Hani bir yıl gelmişim, bir şeyler öğrenmişim bir şeye yararsın isterim. Bunu çok istiyorum.

2.Görüşmeci: *Fark çok oldu yani. En azından ben makine kullanmayı bile biliyorum. Makine kullanmayla burada tanıştım. Yani şu anda da gayet güzel dikiyorum. Onun sonra matematik olsun zaten okulara verdik, açıköğretim için, onun da katkısı oldu. Stilizlik, çizim. Ondan sonra sağlık yine öğrendik. Sağlık, trafik hepsini birlikte öğrendik. Bilgisayar, internet falan..her şeyi kazandırdı.*

3.Görüşmeci: *Bu kurs bana bilmediğim şeyler ... yani ben 17 yılımı tekstile verdiğim halde bilmediğim çok şeyler var. Çok şeyler katıyo ... yani öğretmenlerimiz, hocalarımız olsun ... ortam ... bilmiyorum çok güzel bi şey ... yani ben saatim dolsun da geliyim diye yani can atıyorum. Bilmediğim şeyleri öğreniyorum. Yani bildiğim zannettiğim şeyleri aslında bilmiyormuşum ve burda öğreniyorum.*

4.Görüşmeci: *Ben parça hani alamıyorum ya sürekli. Onu karşılayamadığım için pek fazla bir şey öğrenemedim..Parçayı biz kendimiz alıyoruz ya.. Mesela para olmadı mı alamıyoruz...Karşılamayınca öğrenemiyorum. Sürekli alsam, hoca öğretir yani. Hocanın da suçu yok. Suç bende.*

5.Görüşmeci: *En azından arkadaş ortamım oldu, en azından kendime bir güvenim oldu yani.*

6.Görüşmeci: *Buraya gelmeden önce kadınların bu kadar yönelik iş yaptığını bilmiyordum. Geldiğimde baktım ki bayağı yani kadınlar artık ... Baktım ki okumamış kadınlar da var. Burada çok güzel eğitim alıyorlar. Yani güzel, hoşuma giden bir kuruluş burası.*

7.Görüşmeci: *Birazcık eğitim aldıkça, dikişte daha güzel oluyor. Yani elinde bir meslek oluyor.*

8.Görüşmeci: *ÇATOM başka yerlerde de var ... bir araba ayarlansa ... biz diğer ÇATOM'ları dolaşsak ... neler yapıyorlar? Biz neler yaptık diye? Öğle bir faaliyetin olmasını isterim yani.*

10. BULGULARIN SINANMASI

Katılımcıların çoğunluğunun 20-30 yaş arasında olması dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, katılımcıların medeni durumunda (katılımcıların hemen hemen yarısı evlidir) bir denge oluşmuştur.

Araştırma sahasına başka illerden gelenlerin oranı çok düşük seviyede kalmış ve araştırma öncesi öngörülerden farklı olmuştur. Katılımcıların hepsinin okur-yazar olması da öngörülenden farklıdır.

Bununla birlikte, örnekleme oluşturan kadınlarının büyük bir çoğunluğunun yoksulluk sınırında olması, araştırmanın doğru bir hedef gruba yöneldiğinin bir göstergesi olmuştur.

Katılımcıların hiçbirinin çalışmaması ilgi çekicidir. Ancak, kadınların çoğunluğu çalışmak istemekte ve çalışmanın önemini vurgulamaktadırlar. Çalışmama nedeni olarak aileden bir baskı ile karşılaşılması öngörülerin dışındadır. Bununla birlikte, katılımcıların büyük bir çoğunluğu kendi işyerlerini kurmak istemektedirler ancak güven eksikliği ve maddi imkanların olmaması kadın girişimciliğinin en önemli sorunları olarak karşımıza çıkmıştır.

Bourdieu'nun kültürel kapital kuramına göre kadınlar, iş hayatında dışlıklarından dolayı göz önündedirler. Ancak, araştırmaya katılan katılımcıların çoğunluğu, kadın olmanın iş bulmada yardımcı olmadığını ve dışlıklarının ön planda olmadığını dair yorumlar yapmışlardır. Bourdieu, aynı zamanda erkek merkezli bir sermaye sisteminin olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların çoğunluğu ise gerektiğinde kadınların daha kolay iş bulabildiklerini ve erkeklerden daha fazla para kazanabileceklerinin altını çizmişlerdir. Bu açıdan, elde edilen bulguların sözkonusu kuram çerçevesinde doğrulanamadığını belirtebiliriz.

Kadınların çoğu evlidir ve çoğunluğunun iki veya daha az çocuk sahibi olmaları, sosyal ve çalışma hayatına katılımlarında bir engel oluşturmamıştır. Kadın yoksulluğu ile ilgili çalışmalarda başta bakım hizmetleri olmak üzere kadının evsel sorumlulukları, kadının gelişimi üzerindeki en önemli engeldir. Kadınlara geleneksel olarak yüklenen çocuk bakım sorumlulukları da ek bir dezavantaj oluşturmaktadır (Hon, 2007; 3). Katılımcıların çoğunluğunun bakmakla yükümlü olduğu kişilerin olmaması öngörülenden farklı olmuştur. Aynı şekilde bakım sorumlulukları, bireysel gelişime bir engel olarak görülmemiştir. Bu açıdan bakım hizmetlerinin örneklem içerisinde olumsuz bir etken olmadığını belirtebiliriz.

Kadınların hane bütçesi sınırlı olduğunda, yaşlı & çocuk bakımını gerektiren sorumluluklar yüklenmesi, alışveriş gibi ticari aktivitelerle başbaşa kalmaları ve dikiş dikme gibi diğer ev işi yükümlülüklerinin beklenilmesiyle kadınlar, yoksulluğun daha ağır bir boyutuyla karşılaşmaktadırlar. Aynı doğrultuda Fodor, yoksulluğun kadınlara fazladan görevler yüklediğini belirtmektedir. Kadınlar, kaynakların sınırlı olması durumunda genellikle ev idaresinden sorumlu olmakta, pazarlık ve indirimlerin takibine daha çok zaman ayırmakta ve ihtiyacı olan malzemelere ulaşmada (meyve&sebze alımı, kıyafetlerin tamiri vb.) daha çok zaman ve çaba göstermektedirler (Fodor, 2006;6) Yukarıda belirtilen geleneksel rollerin varlığı kadını dezavantajlı bir konuma düşürmektedir (Skirboll & Silverman, 1992; 3).Araştırmamızda, kadınların ev içi geleneksel rol ve tasarruf sorumlulukları olarak, yükümlülükler altında olduğunu görmekteyiz. Ev içi işlerin Fodor'un da belirttiği gibi kadınların günlük sorumluluklarında önemli bir yer tuttuğu çok net ve açık bir şekilde saptanmıştır.

Bora ve kadın yoksulluğu kuramcılarına göre; kadınlar, eşleri ve çocukları arasında bir köprüdürler ve aracı olma durumu; kadının maddi, iletişimsel ve sosyal hayatında ek bir baskı olmaktadır. Kadınlar, çocukları ile birebir ilişkiindedir ve özveride bulunmaktadır. Ancak bu özveriler çoğunluk tarafından yetersizdir. Elde edilen bulgular, sözkonusu kuramlar ile paralel olarak, kadınların bu baskıyı hissettiklerini ve kendilerini yetersiz hissedebildiklerini göstermektedir.

Kadın yoksulluğu teorilerine göre kadınların çalışması, onlara yüklenen geleneksel cinsiyet rolleri (temizlik, çocuk bakımı, iyi bir eş bulma vb.) ile yakından ilgilidir. Bu roller, kadınların gelir düzeyindeki farklılık ve iş bulma olanaklarının daralması gibi sonuçları doğurmaktadır. Katılımcılar, iş bulmak için becerikli olma vb. kişisel özelliklerin önemini vurgulamıştır ancak çoğunun kendi gelecekleri işle ilgili net bir fikirleri olmadığı görülmüştür.

Pokalof, kadınlar için gelir eşitliğini en çok sağlayacak esas stratejinin ne olması gerektiği üzerinde yoğunlaşmaktadır, çünkü gelir eşitliğinin sağlanmasının çözümün merkezinde olduğunu belirtir (Pokalof, 2007; 3-8). Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, kadınlar gelir eşitsizliğinin farkındadırlar ve gelir eşitsizliğinin düzeltilmesini talep etmektedirler. Ortaya çıkan bir başka sonuç ise kadınlarının gelecekleri için güçlü bir planlama oluşturmadıkları ve bunun için birikim yapamadıklarıdır.

Pokalof, kadın yoksulluğu ile mücadelede, kadın örgütlülüğünün sağlanması gerekliliğinin önemini sıklıkla belirtmiştir. Kadınlar, kapitalizmin küresel yayılımına ve neo-liberal politikalara bünyelerinde oluşturdukları kadın örgütlenmeleri ve kadın grupları ile cevap vermeye başlamalıdır (Pokalof, 2007; 4). Araştırma öngörülerinden farklı olarak, hiçbir katılımcı bir kooperatif, dernek veya bir kadın kuruluşuna üye değillerdir. Bununla birlikte kadınların şikayetlerini ilgili yetkililere bildirme oranı, yani siyasi dil ile ifade etme oranı çok düşük seviyede kalmıştır.

Law ve Lee, kadınların yaşlılıklarında aileleri tarafından bakılacağı inancında olduklarını – toplumsal cinsiyet sosyalleşmesi (gender of socialization) - ve bu yüzden kendi emekliliklerini planlamadıklarını belirtmişlerdir (Aktaran, Hon, 2007; 3). Hon'nun araştırma sonuçları, kadınların aile ilişkilerinin onların duygusal ve finansal destek almaları konusunda belirleyici olduklarını ortaya çıkarmıştır (Hon, 2007; 3). Araştırma bulgularının, sözkonusu kuramı desteklemediğini görmekteyiz. Kadınların çoğunluğu yaşlılıkları ile ilgili düşüncelerini net olarak ifade edememişlerdir.

Katılımcılar, açık bir şekilde gelir durumlarından dolayı sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Kadınlar, toplumdan dışlanan tarafın yoksullar olduğunu vurgulamakla birlikte zengin kesimin de maddi ve manevi anlamda zorluklar

yaşayabileceklerini belirtmişlerdir. Oysa araştırma başlangıcında araştırmacının öngörüsüne göre, katılımcıların zenginleri idealize etme eğilimleri olduğu düşünülmüştür.

Şehir planlamasında kadınların ihtiyaçlarını tamamen gözetilen bir sistem olmadığı yansımıştır (Hainard, Verschur, 2001, 36). Şehir ortamı sadece mimari, inşaat, şehir kalkınması ve kamu politikasına vurgu yapmaz, aynı zamanda temel hakların uygulanabilirliği, sağlık, temiz içme suyu, katı atık, asayiş, temel ihtiyaçların karşılanmasından duyulan memnuniyet gibi nüfusun yaşam kalitesine yönelik unsurları da kapsar (Hainard, Verschur, 2001, 40). Kadınların çoğunluğu, yaşadıkları çevre ile ilişkileri hakkında detaylı bilgiler vermese de gündelik sosyal hayat için gerekli olan market, park, kültür merkezi veya su, yol gibi hizmetlerin eksikliklerinden şikayetçi oldukları görülmektedir.

Çocuk yetiştirmede cinsiyet ayrımının göz önüne alınıp alınmadığını anlamak amacıyla sorulan bir sorunun cevaplarına dayanarak katılımcıların bir kısmının çocuk yetiştirmede cinsiyet farklılıklarından daha çok, erdem ve sosyal değerlerin öneminden bahsettiğini belirtebiliriz. Ancak bununla birlikte, bazı katılımcıların, cinsiyet farklılıklarına dayalı bir ayırım yaptığını ve kız çocuklarının yetiştirilirken daha özenli olması gerektiği gibi ifadeler belirttikleri araştırma verilerinden elde edilmiştir.

Daha önce de belirtildiği gibi katılımcıların hemen hemen hepsi çalışmayı istemektedirler. Çalışılmak istenen sektörlere bakıldığında çoğunluğun, geleneksel roller ile örtüşen ve katınılan kurs çeşidiyle ilişkili olarak dikiş ve nakış üzerine olduğu görülmektedir. Bu alanı takiben; öğretmen, hemşire, polis gibi memurluk alanları belirtilmiştir. Sonuçlara dayanarak, kadınların çevrelerinde gözlemledikleri ve birebir katılabildikleri alanlarda çalışma ideallerinin olduğunu belirtebiliriz.

Kadınların, gelenekselleşmiş cinsiyet rolleri hakkında kendi sorumluluklarını tamamen benimsedikleri öngörülse de katılımcıların yarısından fazlasının temizlik, yaşlı, çocuk veya hasta bakımı gibi hizmetlerin erkeklerin yapabileceğine inanmaları araştırmacı açısından şaşırtıcı bulunmuştur. Bununla birlikte yaklaşık aynı orandaki kadınların toplumdaki baskın tarafın kadın olduğunu veya kadın ve erkeğin eşit olduğuna dair

söylemler, toplumda kadınların ağırlıklarının hissedilmeye başlandığının bir göstergesi olabilir.

Bu göstergelere ek olarak, kadınların çoğunluğunun çekirdek aile içerisinde yaşamaları, katılımcıların yarısının aile içerisinde birlikte yaşadıkları erkeklerin ev işleri veya bakım yükümlülüklerinde yardımcı olmaları, kadınların az bir oranda da olsa önemli kararların alınmasında söz sahibi oldukları, büyük çoğunluğunun toplum merkezlerine gelirken aile üyelerinden baskı ile karşılaşmadıkları, ataerkil sistemin toplumsal ve aile içi ilişkilerde çok fazla baskısının olmadığı sonucuna bizleri ulaştırabilir.

Demren'e göre, hiyerarşik bir sistem içerisinde erkekler bir yaşamsal rekabetin içerisine sürüklenirler. Bu rekabetin içerisinde varolmak zorundadırlar; çünkü ancak bu yolla erkekliklerini ve buna bağlı olan iktidarlarını sürdürebilirler (Demren 2003; 9). İki görüşmecinin erkeklerin maruz kaldıkları sıkıntılara değinmesi de erkeklerin ataerkil sistemden nasıl etkilendikleri üzerine yapılan çalışmalara vurgu yapmıştır. (Ortaya çıkan bir diğer ilginç bulgu ise Adıyaman'da erkeklerin toplumdaki yeri belirtilirken etnik kökene vurgu yapılmış olmasıdır).

Kadınların çoğunluğu, erkek olmak istememektedirler ve kadınların toplumda olması gereken konumlarına önemle değinmişlerdir. Erkek olmak isteyen kadınlar için; özgür olma, gezebilme ön plana çıkmaktadır. Kadınların diğer bir kısmı ise kadın olmalarından memnun olduklarını belirtmişlerdir.

Her ne kadar ataerkil sistemin toplum düzeninde etkinliğinin çok fazla bir baskı olmadığını belirtsek de, kadınların çoğunluğunun, işlerini yapma konusunda beklenen rollerini içselleştirdiği, düzenli olarak toplumca kendilerinden beklenen temizlik, bakım gibi görevlerin yerine getirilmesiyle ilgili ifade verdikleri, harcamaların tasarrufu ile ilgili olarak birincil derecede önemli role sahip olduklarını belirtebiliriz . Bu durumun bir sonucu olarak, cinsiyet eşitliğine dayalı çalışmaların önemini bir kez daha vurgulayabiliriz.

Chodorow'un kadınların kız çocuklarını yetiştirirken kendileriyle bütünleştirdiklerini ve erkek çocuğunu çevredeki ataerkil sistemin gereğine göre yetiştirdiği görüşü ve ataerkil

sistemde kadınların bu sisteme katkı sağlayarak yeniden üretimini sağladıkları sonucuna varılabilmektedir.

Chodorow'a göre annelik rolünün benimsenmesinde kadının özellikle hane içi ilişkilerde – özellikle eşi ile- iletişim problemleri önemlidir. Hane içinde etkin iletişim olmaması nedeniyle kadın, kendini yalnız hissetmekte ve annelik rolünü benimsemeye başlamaktadır. Araştırmamızın bulgularına göre katılımcıların eşleri ile iletişim problemlerinin çevre ilişkileri ile kıyaslandığında memnun edici olduğu, annelik rolünün benimsenmesinde sosyo-kültürel baskıların ve beklentilerin, duyguların ve güdülerin önemli olduğu ve kadınların yalnız olma nedenleri olarak eğitim eksikliğinin ve çalışmamanın ön plana çıktığı görülmektedir. Bu nedenle elde edilen bulguların sözkonusu kuram ile paralel olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Katılımcılar, anne olma nedenlerini veya isteklerini net olarak ifade edememiş ve cevap vermede sıkıntı çekmişlerdir. Genel anlamda, bu rolün üstlenilmesinin tatminkâr bir açıklaması elde edilememiştir.

Chodorow'un kuramının aksine çoğu katılımcı eşleriyle iyi bir iletişime sahiptir. Ancak, kadınların akraba ve arkadaş ilişkilerinde memnuniyet düzeylerinin daha düşük olduğu görülmektedir. Kadınların yüksek oranda kendilerini yalnız hissetmeleri eğitim eksikliği ve çalışmama gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır ve bu durum iletişim sorunlarının bir sonucu olduğuna yorumlanabilir.

11. SONUÇ ve ÖNERİLER

Örnekleme oluşturan kadınlarının büyük bir çoğunluğunun yoksulluk sınırında olması ve kadınların hiçbirinin çalışmıyor olması, araştırmanın doğru bir hedef gruba yöneldiğinin bir göstergesi olmuştur.

Çoğu katılımcı, sosyal ve ekonomik hayata katılmada erkekler tarafından bir baskıya maruz kalmadıklarını belirtmiştir ve kadınların daha kolay iş bulabildiklerinden, kadınların toplumda olması gereken güçlü konumundan, erkeklerden daha fazla para kazanabileceklerinden bahsetmişlerdir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu kendi işyerlerini kurmak istemektedir ancak güven eksikliği ve maddi imkanların yetersizliği kadın girişimciliğinin en önemli sorunları olarak karşımıza çıkmıştır. Bununla birlikte, çalışılmak istenen sektörlere bakıldığında çoğunluğun, geleneksel roller ile örtüşen ve katınılan kurs çeşidiyle ilişkili olarak dikiş ve nakış üzerine olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte, bakım hizmetlerinin, kadınlar açısından bir engel oluşturmadığı görülmüştür ancak hane bütçesi sınırlı olduğunda, yaşlı ve çocuk bakımını gerektiren sorumluluklar yüklenildiği, alışveriş gibi ticari aktivitelerle başbaşa kaldıklarında ve dikiş dikme vb. diğer ev işleri yükümlülükler beklenildiği için kadınlar, yoksulluğun daha ağır bir boyutuyla karşılaşmaktadırlar.

Katılımcılar, iş bulmak için becerikli olma gibi kişisel özelliklerin önemini vurgulamıştır. Ancak çoğunun kendi gelecekleri işle ilgili belirli bir fikirleri olmadığı, yaşlılıkları ile ilgili düşüncelerini net olarak ifade edemedikleri, geleceklerine ilişkin birikim yapamadıkları görülmüştür.

Araştırma öngörülerinden farklı olarak, kadınların hiçbiri bir kooperatif, dernek veya bir kadın kuruluşuna üye değillerdir. Ayrıca, kadınların şikayetlerini ilgili yetkililere bildirme oranı, yani siyasi dil ile ifade etme oranı çok düşük seviyede kalmıştır. Bununla birlikte, katılımcılar, açık bir şekilde gelir durumlarından dolayı sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Yoksulluk, yaklaşık 400 yıllık bir tarihi olan ve günümüzde ülkeleri bu konuda önlem almaya zorunlu hale getiren bir olgudur. Aynı doğrultuda kalkınmış ülkeler, Japonya’da da olduğu gibi, gelirlerinin bir kısmını geliştirmekte olan ülkelere kaydırarak yoksullukla mücadelede katkıda bulunmanın “bir görev” olduğunu belirtmektedirler. ODA, dış yardım yapma amacını şöyle belirtmektedir;

Gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun azalması ve ekonomik büyüme kalkınma gündeminin özünü oluşturmaktadır. Özellikle, yoksulluk gibi kötü durumda bulunan insanlar küresel ısınmayı içeren çevresel sorunlara, bulaşıcı hastalıklara, doğal afetlere ve bölgesel çatışmalara daha çok maruz kalmaktadırlar (White Paper, Japan Fiscal Year, 2006).

ODA, aralarında Türkiye’nin de bulunduğu 90’a yakın ülkede yoksullukla mücadeleyi kapsayan ve dezavantajlı kesimlerin temel ihtiyaçlarını karşılayan yardım programı kapsamında kadın bileşenine özel bir vurgu yapmaktadır. Kadın bileşeni içerisinde özellikle kadının mesleki beceri ve yeteneklerini geliştirmeye ve ilgili kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği oluşturmaya yönelik projelere destek vermektedir. Türkiye’deki uygulamalar kapsamında devlet ortaklığında kurulan iki toplum merkezine ekipman ve bina onarımı desteği sağlanmıştır. Bu yardımlar, fiziksel kapasitenin arttırımına yönelik olmakla birlikte merkezlerde uygulanan eğitim programları veya faaliyetleri düzenleme yetkisinde değillerdir. Bu nedenle tüm eğitimler ve faaliyetler, ilgili devlet yetkililerinin belirlediği doğrultuda düzenlenmektedir.

Toplum merkezlerinin fiziksel ve ekipman kapasitelerinin katılımcıların ihtiyaçlarını karşıladığı ve bölgedeki katılımcı sayısını arttırdığı görülmüştür. Ancak, Japonya Dışişleri Bakanlığı’nın görevlendirdiği denetçiler, bu merkezlerde uygulanan eğitim programlarının acil olarak değiştirilmesi gerektiğini ve kadınların modern çalışma hayatının gerekliliklerini karşılayabilecek eğitim programlarının yürürlüğe girmesini vurgulamışlardır. Toplum merkezlerinin yöneticileri aynı fikirde olmakla birlikte mevcut mevzuat çerçevesinde ilgili Bakanlıkların yönergelerine uymak zorunda olduklarını belirtmişlerdir. Bu doğrultuda ulusal eğitim politikasının acil olarak güncellenmesi ve ihtiyaçlara yönelik olması kaçınılmazdır.

Türkiye yoksullukla mücadele kapsamında öncelikle mesleki eğitimlerin verilmesi, toplum merkezlerinin kurulması, konu ile ilgili raporların yazılması gibi faaliyetleri yürürlüğe koymuştur. Buğra'nın da (2008) belirttiği gibi soruna yaklaşımlar ne kadar farklı olsa da ortak kanı, yapılacak eylemlerin acil, soruna odaklı ve etkin olmak zorunda olduğudur. Bu noktada Türkiye için; sosyal devlet, bölgesel eşitsizliklerinin ve gelir dağılımındaki dengesizliğin giderilmesi, etkili istihdam politikaları kavramları ön plana çıkacaktır.

Belirtilenlerin ışığında aşağıdaki önerilerin kadın yoksulluğu ile mücadelede etkili olabileceği düşünülebilir. Öneriler, konu ile ilgili ulusal mercilerin sorumluluğu ve araştırmanın odaklandığı ilgili toplum merkezleri (yerel düzey) kapsamında değerlendirilmelidir;

Ulusal Boyut (Makro Düzey)

* ISKUR'un mesleki eğitim alan kadınlara yönelik yol ve yemek masraflarını karşılamayı amaçlayan maddi katkının oldukça etkili olduğu görülmüştür. Ancak verilen maddi desteğin yanında mesleki eğitimlerde kullanılan malzemelere standart getirilmesi veya malzeme desteklerinin de verilmesi, kadınlar arasında fırsat eşitliğini sağlamak ve malzemeleri gelir durumlarından dolayı alamayan kesimin kendi grubu içerisinde ayrımcılığa maruz kalmaması çerçevesinde önemli olacaktır.

* Barrientos ve Kabeer (2004;156), işletmelerin uygulayacağı kadınlara yönelik özel düzenlemelerin, yüksek katkı değerli ürünlerin oluşmasında da önemli olacağını belirtmişlerdir. Araştırmacılara göre, devletin yetenek ve insan sermayesine yönelik yatırımları, istihdam değişim programları gibi uygulamaları devreye sokması, verimliliği ve yeteneklerin gelişmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca bu tez çalışması kapsamında, yazarların da belirttiği üzere, özellikle kadınlara yönelik fırsatların geliştirilmesine olanak sağlayan ve çok taraflı donörlerin desteğiyle devlet tarafından düzenlenen düzenli eğitim programlarının oluşturulması gerekliliği savunulmaktadır. Bununla birlikte, özellikle Adıyaman gibi kadın istihdamının yoğunlaştığı ve egemen bazı sektörlerin (tekstil vb.) olduğu bölgelerde çalışma saatlerinin ağır olduğu ve

kadınlara yönelik esnek uygulamaların olmadığı saptanmıştır. Sektörler arası eşitsizliğin önlenmesi için orta dereceli işletmeler başta olmak üzere çalışma saatlerine sınırlandırmalar getirilmelidir.

* Katılımcılardan alınan yanıtlar neticesinde kadın girişimciliği ile ilgili olan mikrokrediler ve eğitimler ile ilgili olarak yerel yetkililerin açıklayıcı ve detaylı çalışmalar yapmadıkları ve kadınların konu ile ilgili yeterli bilgi sahibi olamadıkları görülmüştür. Bu nedenle daha sistemli bilgilendirme faaliyetleri düzenlenmelidir.

* Buğra, ilgili çalışmasında (2008), yoksulluk sorununun çözümünü doğrudan istihdam ile ilişkilendirilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Aynı doğrultuda, devletin kadın yoksulluğu ile mücadelede çevre, ekonomi, sosyal hayat gibi kurumları kapsayan bütüncül bir bakış açısını gündemde tutması gerekmektedir.

* Kadın yoksulluğu ile ilgili çalışmalarda ve araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere dayanarak, kadın ve erkek arasındaki gelir eşitsizliği ve sektörel ayrımcılık sorunlarının çözümüne yönelik eylemler uygulamaya geçirilmelidir.

* Huppats (2009; 61), Bourdieu'nun da belirttiği gibi, kadınsı yeteneklerin ve eğilimlerinin kadınlar tarafından “iyi bir rol” sergilemek amacıyla kültürel kapitalin bir biçimi olarak yer aldığını belirtmiştir. Bu nedenle, kadınların öncelikle kendilerinin içselleştirdiği geleneksel rollerini yoketmeye yönelik farkındalık yaratma eğitimleri / çalışmaları düzenlenmelidir.

* Kadın girişimciliğinin en önemli engelleri olarak kadınların finansal desteklerinin ve kendilerine güvenlerinin olmaması ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda, kadınların güvenlerini geliştirmeye yönelik staj, sinerji toplantıları gibi çalışmalar düzenlenmeli ve kurulacak işletmeler devlet tarafından bir müddet karşılıksız desteklenmelidir.

* Tez çalışması kapsamında kadın yoksulluğu ve ilgili demografik verilere ulaşmada çok ciddi sıkıntılar yaşanmıştır. Öncelikle, problemin iyi bir analizini yapabilmek ve etkin bir istatistik sistemin gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Hanley (2002; 49)'in de belirttiği gibi iyi bir istatistik sisteminin olması, yapılacak olan faaliyetlerin de kalitesini

arttıracaktır ve özellikle yoksulluk olgusunda etki değerlendirmesi ve öğrenilen derslerin etkinliğinin sağlanmasında tamamlayıcı bir ihtiyacı oluşturmaktadır.

* Kadın ve yoksulluk üzerine çalışan dernekler, şubelerini dezavantajlı bölgelerde yoğunlaştırmalıdır.

* Cinsiyet eşitliğine dönük uygulamaların etkinliğinin artırılabilmesi için erkeklerin bilinçlendirilmesine yönelik faaliyetler düzenlenmelidir.

Toplum Merkezleri (Yerel Düzey)

* McKie (2002; 913), annelerin, çocukları ilkokula başladığında veya ilkokuldan ortaokula geçtiğinde çalışmaya başlamaya veya kariyerinde ilerlemeye karar verebildiklerini veya yarı zamanlı işleri tam zamanlı işlere çevirmenin günlük bakım yükümlülüğü altındaki kadınlar için sorunlu görülebileceğini belirtmiştir. Bu doğrultuda, araştırma verilerine de dayanılarak, toplum merkezlerinde özellikle çocuk bakımına yönelik kreşlerin açılmasını veya varolan merkezlerin güçlendirilmesi gerekliliği ön plana çıkmıştır.

* İstihdam olanaklarını arttırıcı eğitim programlarının düzenlenmesi ve katılımcıların yoksulluk durumundan kurtulmalarına imkan sağlayan eğitim programları hazırlanmalıdır (Leahey, 2001; 25). Ward ve Rahman (2004; 69), dikiş ve iğne oyası gibi eğitim programların yerine mikro krediyi içeren farklı eğitim stratejilerine ihtiyaç olduğunu belirtirler. Aynı görüşe katılarak, eğitim programları zamanında başlamalı, eğitimler bilgisayar, muhasebe, büro yönetimi, grafik tasarımı gibi kapsayacak şekilde modern ve ihtiyaca yönelik olmalıdır.

* İstihdam garantili eğitimlerde istihdam edilecek toplam kişi sayısı katılımcılara net olarak bildirilmeli ve bu konuda kadınlar arasında hayal kırıklığı yaratılmamalıdır.

* Toplum merkezleri tarafından bölgelere özgü sektör öncelikleri yapılmalı, sektöre göre sertifikalar güçlendirilmeli ve bölgelerdeki işletmelerde sertifika geçerliliği olmalıdır.

* Katılımcılar, toplum merkezlerinin diğer şubelerinde faydalanan diğer katılımcılarla kaynaştırılmalı ve katılımcıların merkezden yararlandıktan sonraki takipleri yapılmalıdır.

* Kadın örgütlülüğü, toplum merkezleri tarafından kooperatifler ve dernek aracılığı ile oluşturulmalıdır. Kadınların şikayetlerini dile getirmelerine ve siyasi bir dil kazanmalarına yönelik eğitimler ve farkındalık yaratma çalışmaları düzenlenmelidir.

KAYNAKÇA

- ACAR SAVRAN, Gülnur. (2004). *Beden Emek Tarih Diyalektik Bir Feminizm İçin*. İstanbul: Kanat Kitap.
- ADAR, Sinem. (2007). *Turkey: Reform in Social Security*. Journal of European Social Policy, Sage Publications.
- AHMAD, Feroz. (1996). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945 – 1980)*. İstanbul: Hil Yayınları.
- ARDICHVILI, Alexandre; KUCHINKE, K. Peter. (2009). *International Perspectives on the Meanings of Work and Working: Current Research and Theory, Advances in Developing Human Resources*. Sage Publications.
- ARIKAN, Gülay. (1997). *Ataerkillik Kavramıyla İlgili Sosyolojik Tartışmalar*. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 14, Sayı 1-2.
- BARRETTI, Marietta. (2001). *Social Work, Women, and Feminism: A Review of Social Work Journals. 1988-1997*, Sage Publications.
- BARRIENTOS, Stephanie; KABEER, Naila. (2004). *Enhancing Female Employment in Global Production: Policy Implications, Global Social Policy*. Sage Publications.
- BAŞLEVENT, Cem; DAYOĞLU, Meltem. (2005). *The Effect of Squatter Housing on Income Distribution in Urban Turkey*. Urban Studies, Sage Publications.
- BAUMAN, Zygmunt. (1999). *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- BAUMAN, Zygmunt. (1999). *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar*. İstanbul: Sarmal Yayınları.
- BAUMAN, Zygmunt. (1999). *Sosyolojik Düşünmek*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BEALL, Jo; CRANKSHAW, Owen; PARNELL, Susan. (2000). *Local government, poverty reduction and inequality in Johannesburg*. Environment and Urbanization, Sage Publications.
- BERRY, David M. (2008). *The Poverty of Networks: The Wealth of Networks by Yochai Benkler* New Haven. Theory Culture Society, Sage Publications.
- BLACKBURN, Robert M; JARMAN, Jennifer. (2006). *Gendered Occupations: Exploring the Relationship between Gender Segregation and Inequality*. International Sociology, Sage Publications.
- BOLTON, Sharon; MUZIO, Daniel. (2008). *The paradoxical processes of feminization in the professions: the case of established, aspiring and semi-professions*. Work Employment Society, Sage Publications.
- BORCHORST, Anette; SİİM, Birte. (2008). *Woman-friendly policies and state feminism: Theorizing Scandinavian gender equality*. Feminist Theory, Sage Publications.
- BRAUN, Mark Edward. (2003). *Book Review: Urban livelihoods: a people-centered approach to reducing poverty*. Progress in Development Studies, Sage Publications.
- BROWN, Wendy. (2003). *Gender in Counterpoint*. Feminist Theory, Sage Publications.
- BROWNE, Jude. (2007). *The Future of Gender*. New York: Cambridge University Press.

- BUGRA, Ayşe; KEYDER, Çağlar 2006. *The Turkish welfare regime in transformation*. Journal of European Social Policy, Sage Publications.
- BUĞRA, Ayşe. (2008). *Kapitalizm Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- BUĞRA, Ayşe; KEYDER Çağlar. (2003). *United Nations Development Programme, Report Prepared For the United Nations Development Programme: New Poverty And the Changing Welfare Regime of Turkey*. Ankara, United Nations Development Programme.
- BUĞRA, Ayşe; KEYDER Çağlar. (2008). *Sosyal Politika Yazıları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- CAIN, Allan. (2007). *Housing microfinance in post-conflict Angola. Overcoming socioeconomic exclusion through land tenure and access to credit*. Environment and Urbanization, Sage Publications.
- CANTERBURY, Dennis C. (2004). *Development Alternatives to Neoliberal Globalization: Or Are There No Alternatives?.* Review of Radical Political Economics, Sage Publications.
- CARVALHO, Sonia; WHITE, Howard. (2004). *Theory-Based Evaluation: The Case of Social Funds*. American Journal of Evaluation.
- CHANG, Ha Joon. (2007). *Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- CHANT, Sylvia. (2003). *Book Review: Globalization and development studies: challenges for the 21st century*. Progress in Development Studies, Sage Publications.

- CHANT, Sylvia; GUTMANN, Matthew C. (2002). *'Men-streaming' gender? Questions for gender and development policy in the twenty-first century*. Progress in Development Studies, Sage Publications.
- CHENOY, Anuradha M. (2005). *A Plea for Engendering Human Security*. International Studies, Sage Publications.
- CHONODY, Jill M.; SIEBERT, Darcy Clay. (2008). *Gender Differences in Depression: A Theoretical Examination of Power*, Sage Publications.
- CHOW, Esther Ngan-ling. (2003). *Gender Matters: Studying Globalization and Social Change in the 21st Century*. International Sociology, Sage Publications.
- COBHAM, Alexander. (2002). *Capital Account Liberalization and Poverty*. Global Social Policy, Sage Publications.
- CORRELL, Denys. (2008). *The politics of poverty and social development*. International Social Work, Sage Publications.
- CORTÉS, Rosalía. (2008). *The Contemporary Social Policy Debate in Latin America*. Global Social Policy, Sage Publications.
- CRESPIN, Julie. (2006). *Aiding local action: the constraints faced by donor agencies in supporting effective, pro-poor initiatives on the ground*. Environment and Urbanization, Sage Publications.
- ÇİÇEK, Mustafa. (1998). *Türkiye'nin kentsel çevre sorunlarının çözümünde 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın yeri*. Cumhuriyet Üniversitesi.
- DATTA, Anindita. (2005). *MacDonaldization of Gender in Urban India: A Tentative Exploration, Gender Technology and Development*. Sage Publications.

- DAVIES, Pamela A. (2003). *Is Economic Crime a Man's Game?, Feminist Theory*. Sage Publications.
- DEBORD, Guy. (2006). *Gösteri Toplumu*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- DEMREN, Çağdaş. *Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri*.
www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/.../erkeklik_ataerklik.pdf
- DEUTSCH, Francine M. (2007). *Undoing Gender, Gender & Society*. Sage Publications.
- DORLING, Danny (2002). *Book Review: Researching poverty*. Sage Publications.
- ELIAS, Juanita (2008). *Hegemonic Masculinities, the Multinational Corporation, and the Developmental State: Constructing Gender in "Progressive" Firms, Men and Masculinities*. Sage Publications.
- ELVEREN, Adem Y. (2008). *Social Security Reform in Turkey: A Critical Perspective, Review of Radical Political Economics*. Sage Publications.
- ERDOĞAN, Necmi. (2007). *Yoksulluk Halleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- ERDOĞAN, Dr. Türkan. (2008). *Nancy Chodorow'un Düşüncesinde Toplumsal Cinsiyet Organizasyonunun Merkezi unsuru Olarak Annelik*. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Eğitim - Kültür ve Araştırma Dergisi, Yıl 10, Cilt 4, Sayı 14.
- ESGİN, Ali. (2005). *Anthony Giddens Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- EVERINGHAM, Christine; STEVENSON, Deborah; WARNER-SMITH, Penny. (2007). *'Things are Getting Better all the Time'?: Challenging the Narrative of Women's Progress from a Generational Perspective*. Sage Publications.
- FIGART, Deborah M. (1999). Book Review: *Promoting Gender Equality at Work: Turning Vision into Reality for the Twenty-first Century*. Review of Radical Political Economics, Sage Publications.
- FODOR, Eva. (2006). *A Different Type of Gender Gap: How Women and Men Experience Poverty*. East European Politics and Societies, Sage Publications.
- GALMICHE-TEJEDA, Angel; TOWNSEND, Janet. (2006). *Sustainable Development and Gender Hierarchies: Extension for Semi-Subsistence Fish Farming in Tabasco*. Mexico, Gender Technology and Development, Sage Publications.
- GERAY, Haluk. (2004). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*, Siyasal Kitabevi.
- GHEAUS, Anca. (2008). *Gender justice and the welfare state in post-communism, Feminist Theory*. Sage Publications.
- GIBELMAN, Margaret. (1999). *Helping Clients, Helping Ourselves: A Social Work Agenda for Achieving Occupational Equity*. Sage Publications.
- GIDDENS, Anthony. (1984). *The Constitution of Society*. Berkley: University of California – Extracts and Annotations.
- GIDDENS, Anthony. (1999). *Toplumun Kuruluşu*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- GIMENEZ, Martha (1999). *Reflections On "the Feminization of Poverty: Myth or Reality"*. Sage Publications.

- GOODEY, Jo. (2003). *Migration, Crime and Victimhood: Responses to Sex Trafficking in the EU*. Punishment Society, Sage Publications.
- GOTTFRIED, Heidi. (2004). *Gendering Globalization Discourses, Critical Sociology*. Sage Publications.
- GRABEL, Ilene. (2007). *Policy Coherence or Conformance? The New World Bank International Monetary Fund World Trade Organization Rhetoric on Trade and Investment in Developing Countries*. Review of Radical Political Economics.
- HAINARD, François; VERSCHUUR, Christine. (2001). *Filling the Urban Policy Breach: Women's Empowerment, Grass-roots Organizations, and Urban Governance*. International Political Science Review, Sage Publications.
- HALLOCK, Margaret. (2000). *Pay Equity: What is the Best Union Strategy?*. Labor Studies Journal, Sage Publications.
- HANLEY, Eric. (2002). *Thinking and doing things about poverty II: the poverty reduction strategy process in Africa*. Progress in Development Studies, Sage Publications.
- HAUTZINGER, Sarah. (2003). *Researching Men's Violence: Personal Reflections on Ethnographic Data, Men and Masculinities*. Sage Publications.
- HEENAN, Colleen. (2002). *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender: A Reappraisal, Feminism Psychology*. Sage Publications.
- HILL, Ronald Paul; DHANDA, Kanwalroop Kathy. (1999). *Gender Inequity and Quality of Life: A Macromarketing Perspective, Journal of Macromarketing*. Sage Publications.

- HOLTZMAN, Deanna; KULISH, Nancy. (2000). *The Feminization of the Female Oedipal Complex, Part I: a Reconsideration of the Significance of Separation Issues*. Journal of the American Psychoanalytic Association, Sage Publications.
- HOOGENSEN, Gunhild; STUVØY, Kirsti. (2006). *Gender, Resistance and Human Security*. Security Dialogue, Sage Publications.
- HUPPATS, Kate. (2009). *Reworking Bourdieu's "Capital": Feminine and Female Capitalist in the Field of Paid Caring Work*. Sage Publications.
- IMBOELA, Bruce Lubinda. (2005). *Poverty Reduction in Zambia: A Conceptual Analysis of the Zambian Poverty Reduction Strategy Paper Bulletin of Science Technology Society*. Sage Publications.
- IŞIK, Oğuz; PINARCIOĞLU, Melih. (2008). *Nöbetleşe Yoksulluk*. İstanbul, İletişim Yayınları.
- JACKER, Joan. (2004). *Gender, Capitalism and Globalization*. Critical Sociology, Sage Publications.
- JAMROZIK, Adam; NOCELLA, Luisa. (2000). *The Sociology of Social Problems*, New York: Cambridge University Pres.
- JEFFERSON, Tony 2002. *Subordinating Hegemonic Masculinity*, Theoretical Criminology.
- KAKAD, Krishna. (1999). Review Article : Krishna Ahooja-Patel, S. Uma Devi and G.A. Tadas (eds), *Women and Development*. New Delhi, Har-Anand Publications.
- KAWEWE, Saliwe M. (2001). *The impact of gender disempowerment on the welfare of Zimbabwean women*. International Social Work, Sage Publications.

- KELKAR, Govind. (2000). *Women's Worlds '99, Gender Technology and Development*. Sage Publications.
- KERBO, Harold. (2005). *Foreign Investment and Disparities in Economic Development and Poverty Reduction: A Comparative-Historical Analysis of the Buddhist Countries of Southeast Asia*. *International Journal of Comparative Sociology*, Sage Publications.
- KESHET, Yehudit. (2008). *Book review: Nadjie Sadig Al-Ali, Iraqi Women: Untold Stories from 1948 to the Present*. *Feminist Theory*, Sage Publications.
- KRISHNARAJ, Maithreyi. (2000). *Women's Perspectives on Public Policy in India: A Half-Century of Incomplete or Lost Agenda?*. *Gender Technology and Development*, Sage Publications.
- LEAHEY, Erin. (2001). *A Help or a Hindrance?: The Impact of Job Training on the Employment Status of Disadvantaged Women*. Sage Publications.
- LEE, Micky. (2007). *On the Relationship Between International Telecommunications Development and Global Women's poverty*. *International Communication Gazette*, Sage Publications.
- LEITNER, Sigrid. (2001). *Sex and Gender Discrimination Within Eu Pension Systems*. *Journal of European Social Policy*, Sage Publications.
- LIE, Merete; LUND, Ragnhild. (2005). *From NIDL to Globalization: Studying Women Workers in an Increasingly Globalized Economy*, *Gender Technology and Development*, Sage Publications.

- MAIDMENT, MaDonna R. (2002). *Book Review: Counseling Female Offenders and Victims: A Strengths-Restorative Approach*. The Prison Journal, Sage Publications.
- MARKOVICH, Julia; HENDLER, Sue. (2006). *Beyond "Soccer Moms": Feminist and New Urbanist Critical Approaches to Suburbs*, *Journal of Planning Education and Research*. Sage Publications.
- MARCUS, Anthony; ASMOROWATI, Sulikah. (2006). *Urban Poverty and the Rural Development Bias Some Notes from Indonesia*, *Journal of Developing Societies*. Sage Publications.
- MARDİN, Şerif. (2007). *Türk Modernleşmesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- MASI, Paola. (2001). *Book Review: Snapshots from Feminist Economics*, *European Journal of Women's Studies*. Sage Publications.
- METSO, Milka. (2007). *Book Review: Liberating Economics: Feminist Perspectives on Families, Work, and Globalization*. *Feminist Theory*, Sage Publications.
- McLUHAN, Marshall. (2001). *Gutenberg Galaksisi Tipografik İnsanın Oluşumu*. Yapı Kredi Yayınları.
- MIDGLEY, James. (2008). *Microenterprise, global poverty and social development*, *International Social Work*. Sage Publications.
- MITLIN, Diana. (2003). *A fund to secure land for shelter: supporting strategies of the organized poor*. Sage Publications.
- NOËL, Alain. (2006). *The New Global Politics of Poverty*, *Global Social Policy*. Sage Publications.

- OZEN, Özlem. (2008). *Plath'in Sırça Fanus'unda İntihar Olgusu ve Ayrılıkçı Benlik*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 21.
- PETTMAN, Jan Jindy. (2003). *Gendering Globalization in Asia through Miracle and Crisis, Gender Technology and Development*. Sage Publications.
- PETULA, Sik Ying Ho. (2007). *"Money in the Private Chamber": Strategies for Retirement Planning Among Hong Kong Chinese Women*. Sage Publications.
- PROBATION JOURNAL. (1990). *Squeezing the Social Fund: Aggravation and Advocacy*. Sage Publications.
- PRICE, Patricia L. (1999). *Bodies, Faith and Inner Landscapes: Rethinking Change from the Very Local, Latin American Perspectives*. Sage Publications.
- POLAKOFF, Erica G. (2007). *Introduction to 'Women and Globalization', Journal of Developing Societies*. Sage Publications.
- PORTER, Gina. (2003). *NGOs and poverty reduction in a globalizing world: perspectives from Ghana*. Progress in Development Studies, Sage Publications.
- PYLE, Jean L.; WARD, Kathryn B. (2003). *Recasting Our Understanding of Gender and Work During Global Restructuring, International Sociology*. Sage Publications.
- RANK, Mark R. (2006). *Pathways Out of Poverty, Work and Occupations*. Sage Publications.
- REDDY, Chandri Raghava. (2007). *Plant Tissue Culture Industry and Women's Participation: 'Nimble, Fingers' or Docile Labor?', Gender Technology and Development*. Sage Publications.

- RIGBY, Kate. (2007). *Book Review: Developing Ecofeminist Theory: The Complexity of Difference, Feminist Theory*. Sage Publications.
- ROBERTSON, Roland. (1999). *Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- SALIME, Zakia. (2008). *Book Review: Globalizing Women: Transnational Feminist Networks*. Sage Publications.
- SANDRONSKY, Seth. (2006). *Book Review: Naming the System: Inequality and Work in the Global Economy, Review of Radical Political Economics*. Sage Publications.
- SATTERTHWAITE, David. (2002). *Development and poverty reduction in urban areas: Local funds, and their potential to allow donor agencies to support community Workshop report*. Environment and Urbanization.
- SAXTON, Martha. (2003). *Sexism In The City, Journal of Urban History*. Sage Publications.
- SEGRAVE, Jeffrey O. (2002). *"The Lovely Evil": The Pregame Sex Myth and the Denigration of Women*. Violence Against Women, Sage Publications.
- SEN, Siddhartha. (1999). *Readings on Race, Gender, Class, and Ethnicity: Results of a Course Survey*. Journal of Planning Literature, Sage Publications.
- SMITH, Anna Marie. (2008). *Neoliberalism, welfare policy, and feminist theories of social justice: Feminist Theory Special Issue: 'Feminist Theory and Welfare'*. Feminist Theory, Sage Publications.
- SÖNMEZ, Mustafa. (1998). *Bölgesel Eşitsizlik*. İstanbul: Alan Yayınları.

- STOREY, Donovan; BULLOCH, Hannah; OVERTON, John. (2005). *The poverty consensus: some limitations of the 'popular agenda'*. Progress in Development Studies, Sage Publications.
- SWANGER, Joanna. (2007). *Feminist Community Building in Ciudad Juárez: A Local Cultural Alternative to the Structural Violence of Globalization*. Latin American Perspectives, Sage Publications.
- ŞENER, Ülker. (2009). *Kadın Yoksulluğu*. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
- ŞENSES, Fikret. (2006). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- TAŞTAN, Özlem Zehra. (2005). *Sosyal politika olarak yoksullukla mücadelenin bir eleştirisi: Dünya Bankası'nın Türkiye'de sosyal riski azaltma projesi örneği*. Ankara. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- The Turkish Social Science Association, Report Prepared For the United Nations Development Programme. (2004). *An Evaluation of Poverty Alleviation Programmes in Southeast Anatolia Region*. Ankara: United Nations Development Programme.
- The Ministry of Foreign Affairs in Japan. *White Paper Fiscal Year 2006* (March 2006 – March 2007).
- Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK). (2006). *Kadın İstihdamı Zirvesi*. İstanbul.
- TUGİK Yüksek İstişare Kurulu. (2008). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Gelişimi İçin Çözüm Önerileri*.

WAMSLER, Christine. (2007). *Bridging the gaps: stakeholder-based strategies for risk reduction and financing for the urban poor*. Environment and Urbanization, Sage Publications.

WARD, Kathryn; RAHMAN, Fahmida; ISLAM, A.K.M. Saiful; AKHTER, Rifat; KAMAL, Nashid. (2004). *The Effects of Global Economic Restructuring on Urban Women's Work and Income-Generating Strategies in Dhaka, Bangladesh*. Sage Publications.

WARREN, Tracey. (2007). *Conceptualizing breadwinning work*. Work Employment Society, Sage Publications.

WOOLF, Virginia. (2008). *Kendine Ait Bir Oda*. İstanbul: İletişim Yayınları.

YILDIRIM, Jülide; OCAL, Nadir; OZYILDIRIM, Süheyla. (2009). *Income Inequality and Economic Convergence in Turkey: A Spatial Effect Analysis, International Regional Science Review*. Sage Publications.

Central Finance and Contracts Unit, PROMOTION OF LIFE LONG LEARNING (LLL) GRANT SCHEME, Guidelines for Grant Applicants, www.cfcu.gov.tr, 12.09.2009

Central Finance and Contracts Unit PROMOTING WOMEN'S EMPLOYMENT (PWE) GRANT SCHEME, Guidelines for Grant Applicants www.cfcu.gov.tr, 12.09.2009

www.tuik.gov.tr, 08.01.2010

www.undp.org.tr, 08.01.2010

www.5nk.org, 08.01.2010

EK 1: YARI YAPILANDIRILMIŞ SORU KAĞIDI – ADİYAMAN / ANKARA – DOĞANTEPE

- 1) Yaşınız: .....
- 2) Doğum Yeriniz: .....
- 3) Okuma ve yazma biliyor musunuz?
a) Evet b) Hayır
- 3.1) Cevabınız evet ise okuma ve yazmayı nerede öğrendiniz? .....
- 4) Yaşamınızın en uzun kısmı nerede geçti? .....
- 5) Kaç yıldan beri Adıyaman'da / Ankara'da yaşamaktasınız? .....
- 5.1) Adıyaman'a / Ankara'ya nereden göç ettiniz? .....
- 5.2) Adıyaman'a / Ankara'ya geliş sebebiniz nedir? .....
- 5.3) Akrabalarınız buraya gelmenize destek verdi mi?
a) Evet b) Hayır
- 6) Evli misiniz?
a) Evet b) Hayır
- 7) Çocuğunuz var mı?
a) Evet b) Hayır
- 7.1) Eğer cevabınız evet ise kaç çocuğunuz var?
a) 1 b) 2 c) 2'den fazla
- 7.2) Cevabınız evet ise çocuğunuzun geleceği için yapmak zorunda olduğunuzu düşündüğünüz özverileriniz var mı?
a) Evet b) Hayır
- 7.2.1) Cevabınız evet ise göstermiş olduğunuz özveri / özveriler nelerdir? .....
- 7.2.2) Cevabınız evet ise bu özverilerinizin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
a) Evet b) Hayır
- 7.2.2.1) Cevabınız hayır ise neden özverilerinizin yeterli olmadığını düşünüyorsunuz? .....
- 7.3) Cevabınız evet ise çocuğunuzun nasıl bir hayatı olmasını istersiniz? .....
- 8) Anne olmayı ister misiniz / bilinçli mi istediniz?
a) Evet b) Hayır
- 8.1) Cevabınız evet ise neden anne olmak istemektesiniz / istediniz? .....

8.2) Cevabınız hayır ise neden anne olmak istememektesiniz / olmadınız? .....

8.2) Erkek ve kız çocuğunuz varsa (olsaydı) onları nasıl yetiştirdiniz? (yetiştirirdiniz?) ...

9) Çalışıyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır

9.1) Cevabınız evet ise, hangi sektörde çalışıyorsunuz? .....

9.2) Cevabınız evet ise çalıştığınız işte kadın olmanın size kazandırdığı avantajlar nelerdir?

9.3) Cevabınız hayır ise, çalışmama nedeniniz nedir?

- a) Ben istemedim
b) Ailem izin vermedi
c) Sorumluluklarım var
d) Diğer

9.4) Cevabınız hayır ise, çalışmak ister miydiniz?

- a) Evet b) Hayır

9.4.1) Eğer cevabınız evet ise nasıl bir işte çalışmak istersiniz? .....

10) Kendi işyerinizi açmak ister misiniz?

- a) Evet b) Hayır

10.1) Eğer cevabınız hayır ise nedenlerini belirtiniz .....

11) Sizce kadın olmak iş bulmada yardımcı olmakta mıdır?

- a) Evet b) Hayır

11.1) Neden? .....

12) Sizce bakım, temizlik vb hizmetlerine yönelik bir işi erkekler yapabilir mi?

- a) Evet b) Hayır

12.1) Neden? .....

13) Hanenizde birlikte yaşadığınız erkekler ile açık bir iletişime sahip misiniz? İsteklerinizi özgürce dile getirip taleplerinizi tartışabiliyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır

14) Çevrenizle ve ailenizle ilişkileriniz sizi tatmin ediyor mu?

- a) Evet b) Hayır

15) Kendinizi yalnız hissediyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır

16) Toplumda baskın ve otoriteye sahip olan cinsiyet hangisidir?

- a) Kadın b) Erkek c) Kadın ve Erkek

16.1) Neden?

- 17) Şu anda hanenizde kimlerle birlikte yaşamaktasınız? .....
- 18) Şu anda hanenizde sizin dışınızda kaç kişi çalışmaktadır?
 a) 1
 b) 2
 c) 2'den fazla
 d) Çalışan yok
- 19) Hanenizin aylık geliri ne kadardır? .....
- 20) Kira vb. düzenli bir geliriniz var mı?
 a) Evet b) Hayır
- 21) Bir ayı borçlanmadan kapatabiliyor musunuz?
 a) Evet b) Hayır
- 22) Hanenizde bakmakla yükümlü olduğunuz kişiler var mıdır?
 a) Evet b) Hayır
- 22.1) Varsa kimlerdir? .....
- 22.2) Cevabınız evet ise, onlara bakmıyor olsaydınız şu anda daha farklı bir konumda olabilir miydiniz?
 a) Evet b) Hayır
- 23) Yaşlandığınızda size kimin bakacağını düşünüyorsunuz?
 a) Eşim b) Çocuğum c) Kardeşim d) Akrabam e) Arkadaşım f) Bilmiyorum g) Diğer
- 24) Belirli bir emeklilik planınız var mı?
 a) Evet b) Hayır
- 25) Evinizde başlıca hangi işleri yapmaktan sorumlusunuz? (Birden fazla belirtebilirsiniz)
- 26) Evinizde bir gününüz nasıl geçmektedir? .....
- 27) Günlük sorumluluklarınızı yapamadığınızda kendinizi nasıl hissetmektedir?.....
- 28) Ev işlerinde eşiniz/babanız veya ağabeyiniz size yardımcı oluyor mu?
 a) Evet b) Hayır
- 29) Çocuk, yaşlı veya hasta bakımında eşiniz/babanız veya ağabeyinizden destek görüyor musunuz / gördünüz mü?
 a) Evet b) Hayır
- 30) Hanenizde birlikte yaşadığınız kişiler içerisinde kararları kim vermektedir?
 a) Eşim b) Oğlum c) Babam d) Ağabeyim e) Annem
 f) Ben g) Kızım h) Beraber g) Diğer
- 31) Erkek olmak ister miydiniz?
 a) Evet b) Hayır

31.1) Eğer cevabınız evet ise nedenlerini belirtiniz .....

31.2) Eğer cevabınız hayır ise nedenlerini belirtiniz .....

32) Yardım kuruluşlarından yardım alıyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır

32.1) Eğer cevabınız evet ise hangi kuruluştan ne tür bir yardım alıyorsunuz? .....

32.2) Eğer cevabınız evet ise ilgili kuruluşa hanenizden kim başvuru yapmak için gitmektedir?

- a) Eşim b) Oğlum c) Babam d) Ağabeyim e) Annem
f) Ben g) Kızım h) Beraber g) Diğer

33) Hanenizde para yönetimini kim yapmaktadır?

- a) Eşim b) Oğlum c) Babam d) Ağabeyim e) Annem
f) Ben g) Kızım h) Beraber g) Diğer

34) 15 yıl sonra kendinizi toplumda nasıl görüyorsunuz? .....

35) Sizce kadının konumu toplumda nasıl olmalıdır? .....

36) Birikiminiz var mı?

- a) Evet b) Hayır

36.1) Eğer birikiminiz varsa nerede değerlendiriyorsunuz?

- a) Bankada
b) Yastık Altında
c) Altın&Döviz Alarak
d) Diğer

37) Paraya ihtiyacınız olduğunda kimden ve nereden buluyorsunuz?

- a) Eşim b) Çocuğum c) Babam d) Kardeşim e) Annem f) Akrabam
g) Arkadaşım h) Banka ı) Diğer

38) Son ekonomik değişmelere karşı nasıl tedbirler alıyorsunuz? .....

39) Sizce kadın ve erkek arasında gelir eşitsizliği var mıdır?

- a) Evet b) Hayır

39.1) Neden? .....

40) Sizce bir kadının gelir sahibi olması ve düzenli bir işte çalışması hayatında neleri değiştirir? .....

41) Eğitimler dışında ÇATOM'a / Cumhuriyet Evi'ne gelen kadınlar ile boş zamanlarınızda görüşüyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır

42) Bir kadın derneğine & kooperatifine & kulübüne üye misiniz?

- a) Evet b) Hayır

- 42.1) Cevabınız evet ise hangi kuruluşun üyesisiniz? .....
- 42.2) Cevabınız evet ise gruplara katıldığınızda neler hissetmektesiniz? .....
- 43) Gelir durumunuzdan dolayı toplumdan dışlandığınızı düşünüyor musunuz?
a) Evet b) Hayır
- 44) Yaşadığınız çevreden dolayı toplumdan dışlandığınızı düşünüyor musunuz?
a) Evet b) Hayır
- 45) Ankara, İstanbul gibi büyükşehirlerde yaşamayı düşünür müsünüz? / Küçük şehirlerde yaşamayı düşünür müsünüz?
a) Evet b) Hayır
- 45.1) Neden?.....
- 46) Sizce hep ezilen, acı çeken ve dışlanan taraf düşük gelire sahip insanlar mıdır?
a) Evet b) Hayır
- 46.1) Cevabınız evet ise neden? .....
- 47) Valilik ve belediye hizmetlerinden memnun musunuz?
- 47.1) Neden? .....
- 48) Yaşadığınız çevrede sizi en çok rahatsız eden sorun nedir? .....
- 49) Hizmetlerden bir şikayetiniz olduğunda yetkililere şikayette bulunuyor musunuz?
a) Evet b) Hayır
- 50) Temel Hizmetlerden yararlanabiliyor musunuz?
a) Evet b) Hayır
- 50.1) Cevabınız hayır ise bu konuda neler düşünmektesiniz?
a) Evet b) Hayır
- 51) Adıyaman ÇATOM'a / Cumhuriyet Evi'ne hangi yıl katılmaya başladınız? .....
- 52) ÇATOM'u / Cumhuriyet Evi'ni nasıl duydunuz?
a) Akramam sayesinde
b) Arkadaşların sayesinde
c) Reklamlar & tanıtım faaliyetleri sayesinde
d) Diğer (Belirtiniz) :
- 53) ÇATOM'a / Cumhuriyet Evi'ne gelirken ailenizden hiç baskı ile karşılaştınız mı?
a) Evet b) Hayır
- 53.1) Yanıtınız "evet" ise baskı kimin / kimler tarafından gelmiştir? .....

- 53.2) Yanıtınız “evet” ise Baskının nedeni nedir? .....
- 54) ÇATOM’da / Cumhuriyet Evi’nde hangi kurslara katıldınız? .....
- 55) Adıyaman ÇATOM’un / Cumhuriyet Evi’nin dışında bildiğiniz başka kadın merkezleri var mıdır?
a) Evet b) Hayır
- 55.1) Varsa isimleri nelerdir? .....
- 56) Tanıdıklarınız arasından Adıyaman ÇATOM’a / Cumhuriyet Evi’ne devam ettikten sonra kendi işini kuran veya bir işe yerleşen var mı?
a) Evet b) Hayır
- 56.1) Cevabınız evet ise tanıdıklarınızdan kurslardan sonra işe girenler ne tür işlerde çalışmaktadırlar?
- 57) Adıyaman CATOM / Cumhuriyet Evi ile neler kazandınız?
- 58) Adıyaman ÇATOM’da / Cumhuriyet Evi’nde hangi eğitimlerin ve faaliyetlerin olmasını istersiniz?
- 59) Adıyaman CATOM’dan / Cumhuriyet Evi’nden aldığınız eğitimler ve sertifikalar ile işe gireceğinize inanıyor musunuz?
a) Evet b) Hayır
- 59.1) Cevabınız hayır ise nedenlerini belirtiniz?
- 60) Mikrokredi almayı düşünüyor musunuz?
a) Evet b) Hayır c) Bilmiyorum

EK: 2 : ARAŞTIRMA SAHALARINA AİT FOTOĞRAFLAR

Ankara Doğantepe Mahallesi, ANAĐEV Cumhuriyet Eğitim Evi

Adıyaman, Adıyaman Belediyesi – Adıyaman Çok Amaçlı Toplum Merkezi

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Senem Elçin KORKUT

Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara, 24.07.1983

Eğitim Durumu

Yüksek Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü 2005

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (İyi Seviyede), Japonca (Temel Seviyede)

Bilimsel Faaliyetleri : Gençlik Dergilerinin Gençlerin Sosyo – Ekonomik Yaşamlarına Etkisi – Hacettepe Üniversitesi Lisans Tez Çalışması, 2005

Türkiye’de Yoganın Rolü – Hacettepe Üniversitesi Nitel Araştırma Metodları Dersi Final Çalışması, 2005

Seyranbağları Huzurevi – Hacettepe Üniversitesi Nitel Araştırma Metodları Dersi Final Çalışması, 2005

Beypazarı’nda Nitel Bir Çalışma - Hacettepe Üniversitesi Nitel Araştırma Metodları Dersi Final Çalışması, 2005

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar :

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) – Kasım 2009 – Devam Ediyor

Proje Asistanı – GAP Bölgesinde Kadının Güçlendirilmesinde Yenilikler Projesi

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) – Ağustos 2009 – Kasım 2009

Uzman Yardımcısı – İç Güvenlik Sektörünün Sivil Gözetiminin Geliştirilmesi Projesi

Avrupa Birliği & Türkiye Cumhuriyeti - Merkezi Finans ve İhale Birimi (CFCU) – Temmuz 2009 – Kasım 2009

Bağımsız Değerlendirici – Kadın İstihdamının Geliştirilmesi Hibe Programı, Gençlik İstihdamının Geliştirilmesi Hibe Programı

Dünya Bankası (WB) - Mart 2009 – Mayıs 2009

Bağımsız Değerlendirmen - Yaratıcı Kalkınma Fikirleri Yarışması

Japonya Büyükelçiliği – Nisan 2007 – Haziran 2009

Hibe Yöneticisi – Yerel Projeler İçin Hibe Yardımı Programı

Stajlar :

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (UNHCR) – Ocak 2007 – Şubat 2007

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) – Kasım 2006 – Ocak 2007

Kadınların ve Genç Kızların Haklarının Geliştirilmesi Projesi

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) - Eylül 2005 – Ekim 2006

GAP Bölgesi'nde Sosyo – Ekonomik Farklılıkların Azaltılması Projesi – II. Aşama

Türkiye Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (TRT) - Temmuz 2004 - Haber Dairesi

İletişim

E-Posta Adresi : senemelin@gmail.com, senemelin@yahoo.com

Tarih : 12 Ocak 2009